

Aris Arda

27 şubat 1925 Zarya Westuk

Türkiye’de Fanatiklerin yabancıların parasıyla isyanı

1. İstanbul

Türkiye’nin doğu vilayetlerinde Şeyh Said’in önderlik ettiği bir ayaklanma baş gösterdi.. Ayaklanma bir Kürd devletinin kuruluşu ve hilafetin yerleştirilmesi şiarlarıyla başlatıldı.. Ayrıca ayaklanmanın amacı siyasi rejimi değiştirmek, şeriatı temel alan bir rejimi tesis etmek, ateist ve laik kabineyi ortadan kaldırmaktır.. Ayaklanma bir grup vatandaşın jandarmalarla çatışması neticesinden başladı.. 15 günden beri devam eden ayaklanma 60 bin kişilik bir nüfusu olan dört vilayeti kapsamaktadır. Ayaklanma bölgesi Diyarbakır’ın dağlık bölgesidir..

Türkiye Devleti Ayaklanmayı Bastırmak İçin Orduyu Gönderiyor...

Türkiye’nin 12 doğu vilayetinde olağan üstü hal ilan edildi.. Türkiye Meclisinde Fethi Bey bu ayaklanmayı dinsel ve fanatik bir ayaklanma olarak niteledi.. Meclis’in bazı üyeleri Fethi Bey’in konuşmasına cevapla ayaklanmanın siyasal bir içeriğe sahip olduğunu, bölgedeki yöneticilerinin beceriksizliği ve devletin iç siyasetinin başarısızlığı neticesinden meydana geldiğini söylüyorlar.. Kemal’in Başkanlığındaki Devlet Kabinesi bu durum üzerine toplandı. İçişler Bakanı yaptığı açıklamada çıkarları Irak gibi bağımsız bir Kürdistan kurmakta olan yabancı devletler tarafından hareket destekleniyor, dedi.

Ankara bu yaşanan olaylara karşı sessiz kaldı... Ankara olayların başlanmasından 11 gün sonra açıklama yaptı. Hareketin sosyal boyutu, doğu bölgesinin Kemal’in devlet siyasetine karşı rahatsızlığından kaynaklanıyor. İstanbul gazeteleri açık bir şekilde İsmet Paşanın acele bir şekilde Ankaradan ayrıldığını yazıyorlar..

Ayaklanma Hareketi

Bu hareket, önemli ve ciddi bir şeyi ortaya koydu... Ortaya çıktı ki isyanın lideri Şeyh Said ve ortakları yabancıların kışkırtması neticesinden harekette geçtiler. Gazetelerde çıkan haberlere göre ayaklanmanın örgütçüleri arasında Sultan’ın taraftarları da vardır. Şeyh Said hiç beklenilmeyen bir şekilde büyük bir güçle büyük bir şehir olan Gençî aldı. Bir askeri gücü Diyarbakır’e ve diğer bir güç ise Ergani şehrine doğru yola çıkmıştır.

Türk devleti Meclis’te şu açıklamayı yapmıştır:

Devlet güçlerine karşı silahlı ayaklanma Ergani'de başlayarak Diyarbakir, Xarput ve Genç şehirlerine doğru geliyor. Başka vilayetlere yayılma ihtimali de var. Devlet isyanın olduğu bölgelerde olağanüstü hal ilan ederek kuşatma altına aldı. Meclis'ten bu atılan adımların onaylanmasını istiyoruz. Reuters ajansının istanbul'dan aktaradığına göre Halk Partisi devletin Kürd bölgelerindeki harekete karşı koymak için yaptığı öneriyi kabul etmiştir. Kabul edilen karar Kürd ayaklanmasının acımasız bir şekilde bastırılmasını öngörüyor. Ayrıca Halk Partisi, devlete ihanet yasaının değiştirilmesini, amacına varmak için dinden yararlanan kimselere ceza verilmesini öneriyor...

Türkiye'deki Ayaklanmanın Sebepleri:

Moskova, 26.02.1925

Yoldaş Raskolinikof Pravda gazetesinde yayınladığı bir makalede: „Şimdi telegraflar Türkiye'deki bir başka gerici ayaklanmaya ilişkin geçtiği haberler ve verdikleri bilgilere göre onlar emperyalistlerin yardımıyla durmak bilmeyen Türkiye'deki ulusal devrimci hareketi yenilgiye uğratmak istiyorlar. Son dönemlerde tüm Türkiye'de bu gerici muhalefet görülmektedir. Isyan bölgesinde ayaklanmanın baş göstermesi tesadüfi değildir. Çünkü, feodal ve büyük toprak sahipleri bu bölgede toplanmışlar. Din adamlarının bu bölgede büyük bir güçleri var. Onlar bir çok defa gerici mollaları kendi temsilcileri olarak Türkiye Meclisine göndermişlerdi. Afganistan gibi buradaki ayaklanmacılarda karşı devrimci çetelerden oluşuyor. Çeteler, cahil ve yarı vahşi koçer halkın içinde ve Britanya'nın hakimiyeti altında bulunan bölgelerle doğrudan sınır komşu halindedir. Başlangıçta ayaklanma Musul sınırına yakın bölgede başlamıştı..

Ayaklanan güçleri 5000 kişi civarındadır. Şunu da unutmamalım ki tüm Kürdler çocukluk yaşlarından itibaren hiç bir zaman silahlardan uzak değiller. Bu durum savaşçıların sayısını kısa süre içinde artırabilir. Şunuda unutmayım ki „Milliyetler Cemiyetinin“ temsilcilerinin Musul'a gidişi ve ayaklanmanın başlaması aynı zamandadır. Bu ise ayaklanmanın gerçek gerçek amacına ışık tutan bir başka örnektir.

Türk gazeteleri tamamiyle haklı olarak İngilizlerin kışkırtması ve teşvikiyle, feodal ve fanatik muslumanları desteklemesiyle bu hareketi ortaya çıktı diyorlar. İngilizler, onlara çuval ve torbalarla para veriyor ve destekliyor.

Yeni Türkiye devleti, kurtuluşçu bir hareketin ürünüdür. Ayaklanma ise ingiliz emperyalizmi tarafından Türkiye'nin doğu bölgelerinde başlatılmış ve bu ilerici hareketi boğmak istiyorlar. Bundan dolayı dünya işçi sınıfı bu mücadelede Ankara devletine saygı gösteriyor, ateş ve kılıçla zorba dünya emperyalizmine karşı Türkiye Ulusal Devrimini destekliyor“.. diyor..

Türkiye Devriminin Zor Dönemi

Zarya Westuk/ 28.02.1925

„Hakimiyeti Milli“ gazetesi Kürd ayaklanmasıyla ilgili şöyle yazıyor:

Genç ayaklanması Türkiye Devriminin en zor aşamalarından biridir. Bu ayaklanma şunu gösteriyor ki devrimin amacına ulaşabilmesi için hâlâ çok yol var. Gericilere karşı gösterilen hoşgörü devrime karşı büyük saldırılara neden oluyor. Gerçi devlet karşı devrimcilere karşı koymak için adımlar attı.. Fakat bu geçiken işlerde daha çabukve etkileyici adımların atılması gerekir...

Durum Çok Ciddidir..

Zarya Westuk/ 05.03.1925

Ankara- Kiği ve Xarput halkının isyancılara karşı elde ettikleri bazı başarılarla rağmen, güvenlik durumuna ilişkin iyimser olmanın temeli yoktur. Çünkü, olayların akışı alabildiğine karmaşıktır. Musul'un eski valisi Nezif Paşa gazetelere yaptığı açıklamada ayaklanmanın İstanbul'dan itibaren örgütlendiğini söylüyor.. Yine Nezif Paşa açıklanmasında ayaklananların hepsi bağımsız Kürdistan taraftarı değiller.. Çünkü, ayaklananların içinde Türkler Kürdlerden daha fazladır, diyor...

Fethi Bey'in ekarte edilmesi/05.03.1925

Halk Partisinin toplantısında Fethi Bey'in işlerine ve pratiklerine yönelik çok sert eleştiriler yapıldı ve kendisi isyancılara karşı ciddi girişimlerde bulunmamakla suçlanmış ve kendisinden ülkede huzuru sağlamak için daha sert adımlar atması istenmiştir.. Daha önce yapılan oylamada Fethi Beyin başını çektiği sol kanat kazanmıştı. Ondan sonra Fethi Bey Cumhurbaşkanı'dan görevinden ayrılmak için baş vurdu.. Bundan dolayı genel kurul Fethi Bey'den geçici olarak Bakanlar Kuruluna başkanlık yapmasını istedi.. Şimdi öyle görünüyor İsmet Paşa Başbakanlığa, Recı Bey içişler bakanlığına, Kazım Paşa savunma bakanlığına getirilecek ve başka bakanların katılımıyla İsmet Paşa kabinesi oluşturulacaktır.

Zarya Westuk 03.03.1925 tarihinde İstanbul'dan gelen habere dayanarak şöyle yazıyor: Fethi Bey'in kabinesinin düşüşü ve İsmet Paşa'nın işbaşına gelmesiyle, basına yönelik yasaklar, sansur ve muhalif kesimlere karşı kovuşturmalar yoğunlaşacaktır. Ayrıca doğu bölgelerine yönelik kuşatma, baskı ve olağanüstü hal dahada yoğunlaşacaktır.

2

Sovyetler Birliği ve Türkiye

Zarya Westuk, 14.03.07

Ankara-13 Mart 1925 Türkiye Devletinin resmi yayın organı „Hakimiyeti Milli“ gazetesi başyazısında şöyle yazıyor: iki devletin arasındaki dostluk ve dostluğun devam etmesinin kendi halklarının düşünce ve arzularını bilmesi ve yerine getirmesidir.. Bu ilişkiler, siyasal sistemin değişikliği yüzünden zayıf ve eksik olmaz. Aktüel olarak Türkiye ve Rusya halkları arasındaki diplomatik ilişkiler güçleniyor. Sovyetler Birliği ve Türkiye'de devrime karşı her hareket iki devletin ilişkilerini daha da güçlü kılıyor ve karşılıklı sempati ortamını yaratıyor. Açık ki şimdi yeni Rusya ile yeni Türkiye arasında öyle bir ilişki var ki Çarlık Rusyası ve Osmanlı Salsanatı arasında yoktu.. İki tarafta bu yakın ve sıcak ilişkilerin iki tarafın çıkarları için gerekli olduğuna inanıyorlar.

„Chicago Tribune“ gazetesinin yazdığına güya Bolşevikler Doğu Anadolu’da böyle bir durum yaratarak Türkiye ve Kafkasya arasında engeller oluşturmaya çalıştılar. Bununla Türkiye’nin bölgedeki rolünü yok etmek istediler. Bu gazete ve diğer basının amacı Türkiye ve Sovyetler Birliğinin arasını bozmaktır. „Chicago Tribune“, Doğu’da en büyük rolleri olan iki büyük halkın ilişkilerini bozmak istiyor.. İki devletin yöneticileri bugün uyguladıkları siyaseti başka bir siyaset ile değiştiremezler... Şimdiki siyaset ise 7 yıldan beri devam etmekte ve iki tarafın özgürlük ve bağımsızlığına hizmet etmektedir. „Chicago Tribune“ bilmelidir ki Türkiye halkı sadece bugün büyük komşusu yani ayakları üzerinde duran Sovyetler Birliği Cumhuriyetinin yardım ve hizmetini almıyor, geçmişte bağımsızlık için mücadele edildiği zaman, savaş ateşi ve ayaklanma ülkeyi sardığı zamanda yardım alıyordu. Şimdiki ayaklanmaya ilişkin olarak da Sovyetler Birliği ortak kaygısını göstermiştir. Sovyetler Birliği, yeni Türkiye Cumhuriyeti her nasılsa olsun bu gerici düşmanları ortadan kaldıracadığına tamamıyla inanıyor. Biz bu Türkiye ve Sovyetler Birliğinin ilişkilerine saygı duyuyoruz...

Çiçerin’in Kürdlerle Toplantısı

Zarya Westuk/ 14.03.1925

Leninakan Şurasının 4. Kongresinde Türkiye’deki Kürd hareketinin içeriğine ilişkin Çiçerin yoldaş şöyle dedi: Biz bu Leninakan bölgesinde farklı bir dizi halk ve aşiret ile birlikte yaşıyoruz. Görüyoruz ki emekçilerin ortak iktidarı var olan bu kesimler arasında iyi ilişkilerin oluşmasını sağlamış ve ortak yaşam imkanlarını ortaya çıkarmıştır. Aynı zamanda bu bölgede yaşıyan farklı halklar arasında Kürd halkının da yaşadığını ifade etmemek olmaz.. Şunuda söylemememiz edememki, eğer burada yaşıyan Kürdler, bizim cumhuriyetimizin dışında yaşıyan Kürdler üzerinde etkili olmak için çalışsalar ve onları oyuncak yapmak isteyen gerici dünyanın etkisine girmemeleri konusunda uyarsalar çok iyi olacak. Bende biliyorum ve siz de biliyorsunuz Sovyetler Birliğinin hiç bir bölgesi Alexanderpol(Leninakan) gibi komşumuz Türkiye’nin eliyle tahrip edilmemişti.. Fakat yoldaşlar biz tarihi gelişmelere genel olarak bakmak zorundayız.. Biz ilk defa cami ve kiliseyi devlet işlerinden ayıran, halifeliği ortadan kaldıran, imtiyaz sahibi sınıfların eski iktidarını yıkan ve gerçekten müslüman devletler içinde nc bir siyasete sahip yeni Türkiye’yi göz önünde bulundurmak zorundayız..

Bu yeni Türkiye yabancı sermayeye karşı tam bir mücadele içindedir. Biz biliyoruz ki yeni Türkiye nasılsa ve hangi biçimde zenginliklerine el koymak isteyen Fransa ve İngiltere’ye karşı mücadele ediyor. Bundan dolayı yeni Türkiye’nin tüm gücünü ortaya koyarak bağımsızlığını savunması dünya kapital ve gerici güçlerine son vermesi ortamında, ayaklanma ve birinci derecede Kürd ayaklanması Türkiye’deki yeni iktidarın yıkılmasını isteyen dünya sermayesinin elinde maşa olmaktan kurtulmaz..

Açıktır ki Kürd sorunu çok karmaşıktır. Fakat, bu sorunun çözülmesi burada bizim elimizde değildir ve bizim işimizde değildir. Fakat bu şu anlama gelmiyor ki burada Kürd yoldaşlarımızdan ricadan bulunarak ve kendilerinin soydaşlarının dikkatini bu koşullarda

tamamiyle açık olan ayaklanmanın yeniden İstanbul'da iktidarını tesis etmek, hilafeti yeniden diriltmek, kapıları sonuna kadar yabancı sermayeye açmak, bağımsızlıktan vazgeçerek dünya sermayesine bağlanmayı isteyen gerici dünya ve iktidarını kaybeden Sultanın dostlarının çabalarıyla ilişkisi olduğunu... Ayaklanmacıların gericilerle olan ilişkileri bizi başka bir gözle olaya bakmaya, tavır almaya götürdü.. Ve diyoruz ki, bu ayaklanmaya sebep olan güçler, emperyalist büyük güçler ve dünya gericiliğidir ki iki kitayı,boğaz ile Avrupa ve Asyayı birbirine bağlayan dünyanın bu en önemli bölgesini işgal etmek istiyorlar.. Bu amaçlarına varmak içinde her zaman yaptıkları gibi bölge yerlilerinden bir desteye veya gruba dayanıyorlar.

Biz buna karşı durmalıyız... Umut ediyorum ki bizim Kürd yoldaşlar kendi kardeşlerinin dünya sermayesine karşı mücadele eden bu yeni güce(Türkiye) karşı, dünya gericiliğinin elinde maşa olmaması için gerekli adımlar atarlar..

Aris Arda

3

Kürdistan Emiri/

Zarya Westuk/30.06.1925

Kurdistan Emir Şahzade Bedirxan ABD'den çıkarıldı, İngiltere'ye doğru yola çıktı.. Fakat vapuru Liverpool'a vardığı zaman, İngiliz yetkilileri vapurdan inmesine izin vermediler ve kendisine geri geri dönmesini bildirdiler. Amerika'ya vardığında yine geri çevirdiler. Fakat bu sefer Fransa'ya geçen Şahzade Bedirxan, Amerika'dan kendisine yapılan aşığılama karşı tazminat dava etmektedir.

Istiklal Mahkemesi

Ankara- Diyarbakir Istiklal Mahkemesi bazı Kürd Şeyhleri hakkında ölüm kararı verdi.. Yani idama çarptırılan büyük şeyhler Şeyh Said'in yardımcısıydı. Şeyh Said'in mahkemesi ise hâlâ devam etmektedir. Şeyh Said mahkeminin kendisine yönelik yaptığı bağımsız Kürdistanı kurma suçlamasını reddederek ve ayaklanmanın amacının hilefetin geri getirilmek olduğu soyluyor. Fakat diğer suçlular ayaklanmanın amacının siyasal içeriğini kabul ediyorlar..

Askeri Hizmetten Muaf Tutulacaklar

Zarya Westuk, 26.06.1925

Türkiye Cumhurbaşkanı kamuoyuna yaptığı bir açıklamada Kürd ayaklanmasının bastırılmasına katılan askerler, geriye kalan askeri hizmetlerinden muaf tutulacaklar.. Ayrıca yapılan açıklamada özel mahkemeler kendi işlerine devam ediyorlar deniliyor.. Yine açıklamada eğer vatanımıza yönelik isterse içerde ve isterse dışarda bir tehlike olursa, kısa sürede durum hakkında bilgi alma ve genel seferberlik ilan etme bizim için en büyük başarı ve mukafattır..

Mustafa Kemal çağrısının sonunda Ayaklanma sonrası bastırma ve cezalandırmalar Türkiye Cumhuriyetini yıkmak ve vatanın ilerlemesinin önünü kesmek isteyenlerin gözü önünde olmak zorundadır.

Türkiye Devletine Açık Bir Mektup

Istanbul gazetelerinin verdiği bilgilere göre son dönemlerde 25 Türkiye vatandaşı komunizm propagandasından dolayı tutuklanmışlar.. Bu tutukluların bazıları dünya işçi sınıfının bayramı olan 1 Mayıs bildirilerini dağıtıklarından dolayı suçlanıyorlar.

Bazı tutuklular özel mahkemelerde yargılanmak için Anakara'ya gönderilmişler. Bu tip özel

Mahkemeler derebeylerin, devrim düşmanlarının ve Büyük Britanya'nın uşaklarının kafalarını kesmek için varlar.. Şimdi ise Türkiye komunistlerini mahkeme ediyorlar. Niçin? Acaba komunistler Türkiye Cumhuriyetini yıkmak için bir çaba içine mi girdiler? Hayır.. Tam tersine Şeyh Said'in önderlik ettiği İngilizlerin yardımı, parası ve silahıyla yapılan ayaklanma esnasında komunistler bu karşı devrimci ayaklanmayı bastırmasını isteyen ilk kişilerdi. Bu meseleye ilişkin „Ay Isık“ (Ne yazık ki şimdi İstanbul yetkilileri tarafından kapatılmıştır.) dergisi beyaz üzerine siyah yazıları ortadır. Ayrıca şimdi yazılı saldırılar altında olan haftalık „Orak Çekiç“in yazdıklarında biliniyor..

Acaba niçin ve hangi sebepten dolayı Türkiye komunistleri yargılanıyor?

Türkiye basının yazdığına göre güya kemalist olan bir Türkiye parlamentosu üyesi demiş ki: Biz eski rejimin artıklarıyla mücadele ediyoruz (feodalizme karşı diyelim) ve gelecekte karşı karşıya kalacağımız tehlike olan komunizmin inşasına karşı mücadele ediyoruz” diyor.. Eğer bu söylenenler doğru ise bu ortaya koyuyor ki sizleri yani Kemalistleri bu siyasetten dolayı tebrik edemeyiz.. Feodalizme karşı görevi sizin omuzlarınızdadır. Bunun yerine getirilmesi tarihi bir görevdir. Kapitalist ilişkilerinin zeminini Türkiyede ortadan kaldıracığına hazırlıyor.. Ne kadar eski dönemin feodalizmine karşı zor ve ölümcül darbe kuvvetli olursa, o kadarda Türkiye’de burjuva demokrasinin yerleştirilmesi şansıda artmaktadır.... Ezilenlerin lideri Lenin bir çok defa doğuda atılan adımı ilerici ve devrimci olarak adlandırmıştır. Çünkü sizler gericiliğe ve ortaçağ artıklarına karşıdır.. Bu çabanızdan dolayı tüm Rusya'nın işçi ve köylüleri sizinle birlikteler. Fakat sizin hatanız devrim düşmanlarına karşı sizin ilerici çalışmalarınızı destekleyen komunistlere karşı sivri uç olarak görmenizdir. Siz „geleceğin gücünü“ ortadan kaldıramazsınız.. Siz tarihin çarkını durduramazsınız.. Siz bugün ülkenizde fabrikalarda ve sanayi dallarından çalışan üretici

güçlerin gelişimini durduramazsınız.. Bu şekilde siz kendinizi Türkiye işçi sınıfıyla antagonist bir çelişki içine sokuyorsunuz.. Kim demir yollarında çalışacak? Sizin fabrikalar içine çektiğiniz sizmi yapacaksınız? Eğer Türkiye proletaryası olmasa kim ulusal zenginliği oluşturacak? Bu proletarya kendi haklarını istiyor. Sizde 1923 yılında yapılan konferasta bunu oy verdiniz. Türkiye proletaryasının Türkiye burjuvazisinin gelişmekte olduğu bu aşamadaki mücadelesi iktidarı ele geçirmek için değildir.. İşçi sınıfı kemalist cumhuriyeti yıkmak istemiyor. İşçi sınıfı kemalist cumhuriyeti güçlendirmek, derinleştirmek ve genişletmek istiyor.. İkincisi, Türkiye proletaryasının siyasi ve ekonomik bağımsız bir güç olarak örgütlenmesi Türkiye anayasasının çerçevesindedir.. Ne zaman devrimin intikamı Türkiye düşmanları üzerine başarılı olursa, Sovyetler Birliği işçi ve emekçileri derin bir nefes alıyor. İngilizlerin kiralık adamı Şeyh Said'in esir alındığı haberi geldiği zaman, Sovyetler Birliğinin emekçileri büyük bir memnuniyet ve mutlulukla haberi karşıladılar.

Bizim basınımız Türkiye halkının Kürdlere karşı savaş cephesinin olaylarına ilişkin haberleri doğru bir şekilde yayınladı. O dönem Türk askerleri karda kışta isyancılara karşı mücadele ediyordu. Gerçi ne yazık ki sizin basınının durumu Sovyetler Birliğine karşı bu tavırda değil ve görmüyor. Hiç olmasa hatırlanmalıdır ki Türkiye basını karşı devrimci Gürcistan ayaklanmasına ilişkin haberleri nasıl veriyordu.. Ayrıca beyaz muhafızların kaynaklarından alınan pis makale ve haberleri okuyucularınıza sunuyordunuz.....

Bizim emekçiler devrim düşmanlarına karşı sizin müttefikleriniz olan Türkiye komünistlerinin niçin tutuklandıklarını, nasıl böyle şeyler oluyor diye anlamaktan zorluk çekiyorlar.. Bu günlerde bizim basınımız İstanbul'da tutuklanan işçiler hakkında Türkiye basınında çıkan bazı makale ve yazıları yayınladığı zaman fabrikalarda çalışan işçilerimizin bir çoğu hayret içinde soruyorlardı: Niçin ilerici Kemalist devlet Türkiye Komünist Partisini vuruyor? Komünizmde feodalizm gibi ortadan kaldırılacağına inanmayın.. Siz işçi sınıfını yenilgiye uğratabilirsiniz, ama kendinize dikkat edin siz de yenilgiye uğramayınız? Türkiye komünistleri Türkiye Cumhuriyetinin düşmanları değildir. Belki sizin en iyi dostlarınız onlardır. Onlar devrime karşı değildir. Türkiye komünistleri, tüm ülke genelinde demokrasinin güçlendirilmesi ve yerleştirilmesi için sizinle birlikteler.

Ne zaman Türkiye komünistleri serbest bırakılacak?

Bir Grup Türk Halkının Dostu

„Vatan“ Gazetesinin Başyazarı ile görüşme...

Zarya Westuk/29. Mart 1925

Kürdlerin Ayaklanması

Türkiye'nin güney bölgelerinde yaşayan Kürd aşiret ve kabileleri ta ilkel dönemlerdeki gibi vahşi ve onların arasında kanun kelimesinin hiç bir manası ve önemi yoktur. Ortaçağdaki sınırsızlık onlar arasında hakimdir. Şimdi dahi aşiret şefleri arasında önemli bir yeri olan güçlünün güçsüz üzerine hak sahibi olması mevcuttur. Eskiden günümüze kadar uygarlık ve kültür sahibi olan halkların geçtiği süreçlere ilişkin yasaları buralara yerleştirme çabalarına karşı hep durdular ve Türkiye'de cumhuriyet idaresi kurulana kadar hep ayaklanma sebebi oldu.. Osmanlı devletinin Kürd isyanlarını bastırmak için tüm çabaları,

sonuç olarak Sultan tarafından, para, hediye, makam karşılığında önderlerinin satın alınmasıyla sonuçlanıyordu..

Fars Kürdleri/16.17.1925

Gazetelerin bildirdiğine göre Türkiye Kürdlerinin ayaklanmasıyla eş zamanda Fars Azerbeycan'ında da Kürdler ayaklanmaya başlamışlar. Azerbeycandaki Kürd hareketide kuşkusuz Türkiye'deki ayaklanmayı hazırlayan aynı karanlık güçler tarafından yapılmıştır.

Gazeteler, Kürd halkının yoksulluğu ve Tahran yöneticilerinin Kürdistan'daki zulüm ve zorbalığından söz ediyor. Deniliyor ki bir grup Kürd aşiret lideri İran Şah'ından kendilerine uygulanan bağ ve haraç miktarının düşürülmesini istemişler.. Makalenin sonunda Fars devletine yol gösteriyor ve diyor: İran devleti de Türkiye gibi bölgenin idari yapılanması için bazı reformları yapmak zorundadır(yani daha fazla asker göndermek, idam etmek, öldürmek,bölgeye askeri yöneticileri atamak, zorunlu göçe zorlamak/çevirmen)

Komitelerin etkisi ve dış güçlerin hareket üzerine etkisi

Halep-Beyrut: Hilafetin yıkılmasından sonra, halifenin ailesinden tanınan bir kaç kişiye Fransa Suriye'ye yerleşme iznini verdi.. Bunlar Alpu ve Beyrut'u yerleşme alanı olarak seçtiler. Fazla zaman aradan geçmeden Şeyh ul islam Hacı Sabri ve Damat Ferid döneminde Meşhur mahkeme başkanı Nemrud Mustafa Paşa'da onlara katıldılar.. Halife'nin ailesinden prenslerden Selim ve Abdullah Rahim; Abdülmecid'in oğlu prens Ömer Faruk ve amcası oğlu Bahadin, Abdulhamid'in oğlu Burhanedin.. Bunların hepsi halifenin komitesindeydiler.. Bunlar Kürdistan'da kendilerine destek bulmaya karar verdiler. Çünkü, genel olarak Kürdler Hilafet ve Salsanatı kabul ediyorlardı. Bundan dolayı Alpu komitesi bazı göçzede Kürdleri yanına çekerek aralık 1924 yılında Alpu'da „**Kürd kongresini**“ yaptı.. Bu kongede bağımsız Kürdistan devletini kurma kararını verdiler. O dönem Beyrut'ta bulunan prens Selim Alpu(Halep) çağrıldı ve **orada „Kürd Emiri“** olmaya razı oldu.. Selim'in Türkiye'deki şirketini satarak, parasını ayaklanmayı hazırlamak için Alpu komitesine vermesi gerkiyordu. Fakat daha sonra Prens Selim ve Nemrud Mustafa Paşa arasında çelişki baş gösterdi. Nemrud Mustafa Paşa, Selimin Kürd Emiri olamayacağını, çünkü Kürd olmadığını deklere ediyordu. Daha sonra meşhur Newres Selim'in safına katılıyor. Alpu komitesi üzerine basında daha fazla yazılmıyor.. Deniliyor ki ayaklanma Alpu komitesi katılımıyla örgütlenmiştir. Örnek olarak bu komite her taraftan mollaları(bunlarda gericilikleriyle meşhurdular) çağırıyor ve isyan bölgesinde Şeyh Said'e yardım etmek için Türkiye'ye gönderiyordu. Ayaklanmaya Alpu komitesinin katılımının doğru olduğunu söylemek gerekir. Çünkü, Şeyh Saidi Kürdistan Padişahlığına aday gösterenler bu prenslerin içindeydiler ve orada yaşayan Selim ve Burhanedin gibi.. Diğer taraftan, Ankara için sorun yaratmak Fransa'nında çıkarıyordu ve kendisini Kürdlerin dostu olarak göstererek sonradan daha fazla şeyler elde etmek istiyordu.. Açıktır ki Fransa basınında gericiler ayrı tutulursa, „Guina“ gibi Türkiye ilişkin dostluğunu ifade ediyor, Suriye topraklarında Türk askerlerinin geliş ve gidişlerine yol veriyordu. Aynı zamanda Suriye basını Antakya ve Iskenderun nüfus sayımına ilişkin yazılar ve Türklerin

nüfusun %38'inden az olduğunu yazıyordu. Bundan dolayı bu bölgelere otonomi verilmesi veya Türk dilinin resmi dil olarak ilan edilmesi bölge halkının çıkarlarına terstir diyorlardı.. Ayrıca Antakya, Halep ve Iskenderuna uzun geziler yaparak bu bölgelerin Suriye'ye bağlanması gerektiğini ilan ediyorlardı..

Erzurum Komitesi belli bir dönem öncesi

kuruldu.. 1923 ve 1924 yılları arasında Yusuf Ziya önderliğinden kurulan örgüt sol ulusalçı düşünceye sahipti. Fakat aktivitelerinde başarılı olmadı.. Çünkü ekim 1924 yılında Ankara tarafından darmadağın edildi. Komitede rol alan kişiler hakkındaki bilgiler „Kişilerin Rolü“ bölümünde verilecektir. Kuşkusuz Komite, otonomi ve Kuzey Kürdistanı kurtarmak için genel bir Kürd hareketini örgütlemek istiyordu Fakat, komitenin üyelerinin tutuklanmasından dolayı işleri engellendi..

İngilizlerin bir uzantısı olan Kostantinopol Komitesi, şehrin işgal edilmesiyle birlikte İngilizlerin gözetimi ve yol göstericiliği altında açık bir şekilde işlerine başladı.. İsmi „Komela Pêşxistina Kurdan“ olan bu komite, Kürdlerin en meşhur ve en eski ailelerinden Babanlar ve Bedirxaniler tarafından kurulmuştu.. Bu Cemiyet Türkleri kızdıracak şıyarı kendisine bayrak etmemiştir. Kürd bölgesinde Feyzi Zülfü ve Rasim gibi Türk derebeyler örgütü tahrip ve parçalamak amacıyla Cemiyete katıldılar. Belli ölçülerde amaçlarına ulaşabildiler.. Örneğin: ikisinde Bedirxanilerden olan Ali ve Mustafa Zihni Paşa bağımsız Kürdistan şıyarından vazgeçtiler. Sonuçta Türkiye yanlıları Cemiyeti terk edip başka bir oluşuma gittiler.. Fakat, daha fazla gitmeden o oluşumda dağıldı.

Ayrılık Komitenin önemli yöneticileri şunlardı:

Qenbur İzet, kardeşi Suleyman, Seyid Abdulqadir, daha önceleri savaş bakanı olan Hamdi Paşa, Dr. Şükrü Muhamed, Dr. Abdullah Cevdet ve Xelil Rahmi bunların en meşhurlarındandırlar...

Britanya Konsolosluğu bu komitenin oluşumunda açık ve önemli bir rol oynamıştı.. Komitenin İngilizler olan ilişkiler büyük oranda Suleyman üzerine yürüyordu.. İngilizler kendisine kardeşi Qambar İzeti(o dönem üst düzeyde bir yönetici değildi) içişler bakanı yapabilecekleri, eğer Bağımsız Kürdistan propagandasını yapar ve İngilizleri desteklerse diyorlar.. Qenbur İzet ise bu öneriyi kabul ediyor ve hazır olduğunu bildiriyor. İngilizler, o dönem Büyük Vezir olan Tefik Paşa'yı mecbur ederek Qenbur İzeti içişler bakanlığına getirdiler.. Aynı zamanda Bedirxanların büyük kardeşi Emîni Adelet Bakanı yapmak istediler.. Fakat, Emin Bedirxan'ın kafasında Kürdistan Cumhurbaşkanı hayali olduğundan bu görevi kabul etmemeyi en iyi yol olarak biliyordu..

Cemiyet o dönem Kostantinopol'da „**Serbesti**“ gazetesini çıkaran, ünlü ve bilge Kürd gazetecisi Mevlanazade Rifat tarafından destekleniyordu. Bu cemiyet taraftarı vasıtasıyla Kürd aydınları arasında propagandasını yapıyor, Sevres Antlaşması esnasında otonomi istemlerini sunmak ve „**Bağımsız Kürdistan**“ haritasını konferansa sunmak amacıyla temsilcilerini oraya gönderdi. Burada sözü edilmesi gereken bir hususta Cemiyetin düşünceleri bazı Türk ileri gelenleri ve bunlardan Büyük Vezir Tefik Paşa tarafından destekleniyordu.. Tefik Paşa'nın desteği, Sevres Antlaşması uygulanacak büyük Ermenistan'a bağlanacak olan topraklar müslüman olan Kürdlere kalacağından kaynaklanıyordu.. Cemiyet'in üyeleri aktif adımlar atıyorlardı.. Açıktır ki hemen barıştan sonra İngilizler Kürd bölgelerindeki Cemiyet üyelerine mektuplar gönderiyor, Bedirxanilerden Celadet ve Kamuran ile birlikte Türkiye karşı propaganda yapmak ve görüşmelerde bulunmak amacıyla bir binbaşısını alana gönderdiler. Onbeş gün içinde bu kışkırtıcılar Kürd bölgesine ve Malatya'ya geldiler. Bunlar Malatya'ya geldiği zaman kendiside Bedirxanilerden olan Malatya Valisi Xelil Rahmi de oradaydı.. Eskiden bu Bedirxaniler aile Kürdistan'ın tümünü hükümdarlıkları altında bulunduruyorlardı. „Şir“(Musul bölgesinde) kongresinde bazı Kürd otonomistleri kendisini Kürdistan Emiri yapma konusunda söz vermişlerdi. Yukarıda sözünü ettiğimiz temsilciler alana geldikten

sonra Xelil Rahmi isyan çağrısını yaptı ve dağıttığı manifestoda halktan isyan etme çağrısında bulundu.. Xelil Rahmi'nin elinde çok geniş silah, mermi ve savaş araç ve gereçleri vardı. Fakat, zamansız yapılan bir çağrıya Kürdler fazla önem vermediler. Çünkü, Kürdler Ermenilere karşı savaştaydılar.. Kürdlerin dinsel duyguları, ulusal dar düşüncelerden daha güçlüydü. Sonuçta Xelil Rahmi İngilizlerin denetimindeki Musul'a kaçtı. İki Kürd ile Malatya'ya gelen İngiliz binbaşısının haberini Türkler hemen aldılar, çok zor bir şekilde kaçıp kurtulabildiler.

Bu Kostantınpol Cemiyetinin Cemiyetinin desteklediği Xelil Rahmi'nin başlattığı ayaklanmanın resmidir. Daha sonra Xelil Rahmi Türkiye'ye dönmek için uğraştı.. Fakat, İngilizlerle olan ilişkilerinden dolayı Türkiye yöneticileri tarafından tutuklandı.

Daha sonra Türkiye devleti onun isminide kara listeye koydu ve 150 kişi ile birlikte 1924 yılında Türkiye'nin dışına çıkarıldı.. Cemiyetin üyeleri Lozan Konferansı sırasında dağıtıldılar.. Emir Ali Bedirhan, Mısır'a göç etti. Mevlanazade Rifat Lonra'ya gitti ve oradan Irak'a.. Diğerleri ise hepsi Musul ve Irak'a gittiler. Cemiyet dağıldı. Fakat, İngilizlerin istemi üzerine Cemiyet Türkiye'nin dışında faaliyetlerine devam etti: Bağdat ve Musul Komiteleri.... Beklenildiği gibi nasyonalist Kürdler İngilizlerin yönetimi altındaki Musul'da toplandılar.. İngilizler amaçlarına varmak için, Türkiye sınırında Kürd arasında çok meşhur olan Şeyh Mahmud başkanlığında Güney Kürdistan Otonom yapısını oluşturdular. Şeyh Mahmud iktidarını ilan ederek İngilizlere Kürdistan'ın Kürdlere ait olduğunu bildirdi. İngilizlerin ülkesine gelmesine izin vermedi. Onlarda orduyu üzerine gönderdiler, Suleymaniye'nin güneyinde Derbendibazıyan da cesurca esir düştü. Şeyh Mahmud'u önce Hindistan'a ve daha sonra İngiltere'ye götürdüler.. Fakat, Şeyh Mahmud Kerkük, Suleymaniye ve Amêdiya bölgelerinde o kadar meşhur idi ki, bu bölgelerin halkı Şeyh Mahmud'un uzaklaştırılmasından sonra barış yapmak istemiyordu... Sert isyanlarla İngilizlere cevap verdiler.. İngilizler uyguladıkları tüm zorluklara rağmen, halk mücadelesine devam etti. Halk İngilizler için içinde çıkılmaz bir durum yaratmıştı... Ve özellikle de Musul'da... İngilizler ortamı yatıştırmak amacıyla Şeyh Mahmud'u Musul'a geri getirdiler ve hatta kendisine Suleymaniye'de yaşaması için izin verdiler. Şeyh Mahmud bir daha Kürdleri isyana kaldırdı ve İngilizleri Suleymaniye'de çıkardı.. O dönem Lozan antlaşması imzalanmıştı.. Şeyh Mahmud kendi isteği ve arzusuyla mücadeleyi durdu ve Musul sorununun çözülmesini bekledi..

İngilizlerin artık Şeyh Mahmud'a olan güvenleri kalmamıştı. Şeyh Mahmud'tan daha az ünlü olmayan Seyid Taha'yi onun yerine atadılar. Bu Seyid Taha, tüm Kürdistan'da hem Türkiye'de ve hemde Musul'da büyük bir saygınlığı olan Şeyh Ebeydullah Şemzinanlı'nın torunudur. İngilizler ona Irak Kürdlerini sakinleştirmeyi ve aynı zamanda Türkiye Kürdistan'ında kışkırtıcılık yapmaya ve ayrılıkçı çabalar içine girmesi için izin verdiler.

Ağustos ve Eylül 1924 tarihinde baş gösteren ve Nesturi ayaklanması olarak ismi çıkan ayaklanma Seyid Taha'nın üstüne kalmıştır. Türkiye sınırında otonom Kürdistan'ın kurulmasıyla beraber, İngilizler çok aktif bir şekilde Musul ve Bağdat'ta bir çok komite oluşturmaya başladılar. Bağdat'ta binbaşı Salih Zeki başkanlığında , Türkiye ordusunda emekli binbaşı Emin Zeki, İngiliz yönetiminde bazı subaylarla „**Kürd Subaylar Cemiyeti**“ni kurdular.. Derneğin hemen kurulmasından sonra Milliyetler Cemiyetinden **Bağımsız ve Birleşik Kürdistanı** kurma talebinden bulundular. Daha fazla zaman aradan geçmeden İngilizler Musul'a Kasımzade Ağa Asef başkanlığında ve mahkeme hakimi Ahmed'inde içinde yer aldığı „ **Bağımsızlıkçılar Komitesini**“ kurdular. Asef'in babası da Bağdat'ta memur olan ayrılıkçılardan biridir. Asef Kasım Ağa Beyin dedesi Zerdî diye ünlüdür. Asef, Basra'da Said Talib'in yanında okumuştur. Asef, 1909 yılında Musul vilayetine bağlı Zaxo'nun kaymakamıydı Asef, İzet Helo Paşanın kardeşi, üst kademedeki yer alan Kürdlerden ve o zaman Musul Valisi olan Mustafa Yumni tarafından destekleniyordu.. O yıllarda hayvan vergisini toplarken karıştığı yolsuzluk suçundan dolayı işinden edildi. Artık Asef'in tavrı gittikçe sertleşmeye başladı ve ismi 1918-19 yılında

Musul'u ele geçirmek isteyen ünlü Kürdlerin arasında geçmeye başlandı... İngilizlerin Kürd sorununa el atması bu son ayaklanmada çok gizli ve kapalıydı. Son dönemlerde Suriye'de bir İngiliz yetkilisi yaptığı açıklamada dünya savaşı sırasında Kürdler Ermenilerin öldürülmesine ve talan edilmesine katılmamışlar dedi. Herkesçe biliniyor ki bu doğru değildir. İngiliz yönetimi Irak ve Musul'da Kürdleri denetim altına almak için elindeki tüm imkânları kullanıyor.. Hatta Faysal Şeyhlere hediye adı altında çok büyük bir para ayırmıştır.

Gazetelerin bildirdiklerine göre Newres ve Nemrud Mustafa Paşa ayaklanmaya katılmışlar.. Newres, Türk ordusundan emekliğe ayrılan üst düzeydeki bir yüzbaşısıdır. Son dönemlere kadar Hicaz'da Huseyin'de ordunun üst kademesinde çalışmıştı.. Ondan daha aktif başka katılımlarda beklenebilir. Çünkü söz konusu olan şahıs Alpu Komitesinin üyesiydi.. Nemrud Mustafa Paşa ise Damat Ferid Paşa döneminde Divani Harp Mahkemesinin başkanıydı. Lozan Konferansından sonra İngilizler onu Irak'a getirdiler ve Musul Meselesinde onlara büyük bir hizmet yaptı. Nemrud Mustafa'nın doğrudan ayaklanmaya katılması çok zordur. Alpu Komitesine ve Irak'ta yalnızca ayaklanmaya maddi yardım yapmıştır.

Eğer ayaklanmanın yalnızca Alpu komitesi ve Irak komitesi tarafından örgütlendiğini söylesek bu doğru olmaz. Kuşkusuz yabancıların parmağı bu işin içinde var. Yabancılar ait elbiseler, paralar, altınlar, silahlar ve daha başka şeyler ortaya çıkıyor.. Bu konularda Türk kaynaklarının verdiği veriler tartışmasızdır. Diğer taraftan açıktır ki, Şeyh Said ayaklanma öncesi oğullarından birini Alpu'ya gönderiyor.. Kuşkusuz amacı para ve nasihat elde etmektir..

Yabancıların ayaklanmadaki rolü, yardımları ve düşünce ortaklıkları açıktır. Ayaklanmanın daha fazla uzun sürmesi, sonuçları komşu emperyalistler için daha önemli ve daha fazla yarar getirir. Özellikle bu ayaklanma daha fazla İngilizlere hizmet etmektedir. Çünkü, aktüel ayaklanmanın gelişme gösterdiği zaman dilimi içinde Milliyetler Cemiyeti komisyonu orada işe başladı. Hepsisi Türkiye taraftarlarıdır. Türkiye diplomatları her zaman bunu tekrarlamışlardır. Bunun birlikte ayaklanmanın sonuçları İngilizlerin gönlüne göre olmadı.. İngilizler ayaklanmayı örgütlerken amaçladıklarına kavuşmadılar..

Musul'da 5000 Asuri'nin bağlı bulunduğu bazı Kürd ünlü ve önde gelen kimseler var.. Hakari vilayetinden çıkarılan bu Asuriler geri dönme çabası içindeler. Kuşkusuz İngilizler, Sirt, Mardin ve Bitlis'e saldırdıkları zaman onlara daha fazla önem verebilirlerdi.. Diğer yandan gazetelerin bildirdiğine göre sınırdaki Kürd aşiretleri Faysal'a temsilcilerini göndererek Türkiye'deki ayaklanmacıları destekleme ve sorunlarını çözme talebinden bulunmuşlardır. Fakat, hiç bir şey yapılmadı.. Musul'da İngilizlere bağlı aşiretlerin istemlerinin cevabı negatifti. Asuri önderlerinden papaz Mansur ve Gregor yaptıkları propagandalarda Asuriler silahlı adamlarını Kürdlerin yardımına gönderecekler.. İngilizler, bu adımların atılmasının zemini yoktur diyorlar. Fakat bu İngilizlerin ayaklanmacılara yardımını zayıflatmaz.. Bazı yayın organlarında görülüyor ki bu alanda başlıca rolü Irak Diyanet İşleri Bakanı Haydarizade İbrahim görüyor. O, sık sık Musul'a ve Türkiye sınırındaki bölgelere kuşkululu geliş ve gidişler yapıyor. Sonrada Irak Meclis oturumunda da ortaya çıktığı gibi, İngilizler şimdi ayaklanmanın yayıldığı Çolemerg bölgesinde 1919 yılında büyük miktarda silah bıraktı.. Bunun dışında İngiliz basını açık bir şekilde ayaklanmayı destekliyor ve bu ayaklanma sebebiyle „**kemalist rejiminin**“ düşürülmesini bekliyordu. Fransız basının bildirdiği gibi İngilizler Türk askerlerinin Suriye'den geçirilmesinden rahatsız.. Her ne kadar İngilizler kendilerini yalanlıyorlarsa da, İngilizler Türklerin yaptıkları bu işlerle askerlerini Musul sınırına yığmak ve o bölgelerdeki halkı bastırmak amacıyla olduğunu düşünüyorlardı.

Belirtmekten yarar var. İngilizler bu ayaklanmayı bizlerin çıkardığına ve örgütlediklerine dair çabalar içine girdiler.. Bu amaçla bazı İngiliz gazeteleri ve onların yandaşı olan

Amerikan gazeteleri bazı makale ev yorumlar yayınlarken bu ayaklanmanın Doğuda Ulusal Kurtuluş Hareketlerin önünü kesmek için Bolşevikler tarafından örgütlendiğini yazmaya başladılar. Fakat bu tür basın ve yazıların hiç bir etkisi olmadı.. Çünkü, bu yazılar içeriksiz ve temelsizdiler, Türkiye devlet yetkilileri tarafından reddedildi.. „Hakimiyeti Milli“ gazetesinin makalesi... Türkiye'ye karşı dostluğu ortaya koyan makaleler Sovyet basınında önemli bir yere sahiptir. Türkiye ile birlikte ayaklanmaya karşı olan devletler içinde Bulgaristan, Almanya, İtalya resmi gazetelerinin özel bir rolleri vardı.. Yunanistan basını Türkiye'ye karşıydı.

Son dönemlerde Suriye basınında yayınlandığı kadarıyla kendisini doğrudan komuta ettiği Asuri silahlı birimleri Sincar bölgesindeki Asurilerin Patriyarki Hakari vilayetindeki Asuri bölgelerini Türklere kurtarmak için sınıra gönderilmiş. Bu haberlere göre ayaklanan Asurilerin Kürdlere dostluk üzerine yemin ettikleri, Türklere karşı Kürdlerin yardım etmeye hazır olduklarını vurguluyor. Asuri silahlı güçlerinin sayısı 5000 kişiye varıyor..

5

Dr.Afrasyaw Hawramî Sovyetler Birliği basınında ve arşivlerinde „ **Piranlı Şeyh Said Devrimi**“ adlı eserinde çok önemli bir kitaptan sözediyor.. Aslında bu kitap Bolşeviklerin kanlı ve Kürd düşmanı Kemalistleri „**1925 Kürdistan Devrimi**“ karşısında desteklemek için ileri sürdükleri tüm yalanları boşa çıkartıyor. „**1925 Devriminin**“ önderleri olan Albay Cıbranlı Halid Bey ve Yusuf Ziyaları andığımız bu günlerde Hawramî'nin kitap hakkında verdiği özet bilgiyi çevirerek okuyuculara sunmak istiyorum... Daha sonraki dönemlerde Türkiye'deki Sovyet yetkililerinin Kürd hareketini daha objektif değerlendiren raporlarını yayınlayacağız.. Şimdilik sözü Dr.Hawramî'ye bırakıyorum..

Daha önceleri Tebriz'de Sovyet Konsolosu olan Kuzintsof adlı Kürdologlardan biri 1966 yılında „**Kapitalizmin Birinci Bunalım Döneminde Kürd Meselesi**“ adlı bir bülten kitap yazıyor. O döneme ilişkin bir çok şeye açıklık getirmiş ve netleştirmişti. Özellikle Sovyetler Birliğinin yöneticilerinin Kürd meslesine, Kürd önderleri ve örgütlerine ilişkin tavrı konusunda... Söz konusu olan yazar 2. Dünya savaşı sırasında bir ara Sovyetler Birliğinin Tebriz Konsolosluluğunu yapmış, ayrıca Sovyetler Birliğinin arşivlerine de ulaşarak çok geniş bilgiler sunmuştu. Fakat bu çalışmanın basımına izin verilmiyor ve kitap olarak piyasaya çıkmıyor. Çünkü, KGB tarafından bu kitaba el konuluyor. Yazar bu çalışmada „**Şeyh Said Devrimi** „ hakkında başkalarının görüşleri yanında kendi görüşlerini ve düşüncelerini ortaya koyuyor. Burada bu çalışmada sözü edilen bazı belge ve dokümanlara dikkat çekmek gerekir.

1) Şeyh Said ayaklanması Kürdistan'ın bağımsızlığı şiyarı altında gelişen, kapsam ve örgütlülük bakımından Kürd tarihinde eşi ve benzeri yoktur. (Sayfa 252)

2)Ayaklanma Türkiye topraklarının 3/1'ine yayılmış ve bölgelerin binlerce mücadeleci insanı silahlı bir şekilde ayaklanmaya katılmıştır.(s.202)

Bazı kesimlerin ileri sürdükleri hareketin Halife ve şeriatı geri getirme düşüncesine ilişkin olarak şöyle diyor:

3) İnyncuların böyle bir amaç için bu kadar inanç ve imanla savaşması çok zahmettir. Özellikle onlar islam usullerinden uzaklar. Şunuda unutmayalımki ayaklanma katılan aşiretler ve kabileler içinde kızılbaşlar, Êzidiler, Zazalar da vardı. Bu dinsel yapılanmalar müslümanlıktan daha ziyade hıristiyanlığa yakınlar ve müslümanlığa karşılar. Kürd halkının ulusal hareketinin bütün tarihi Kürdlerin her zaman Sultan'a ve adamlarına karşı mücadele ettiklerini gösteriyor. Kaç yüzyıl boyunca Sultan'ın adamları Kürd önderlerini ya tutuklamış, ya öldürmüş yada sürgüne göndermişler. Kürd halkının tarihi, geleceğe ilişkin bu halkın ulusal ideale bağımsız Kürdistandı.. Bu ise güya Kürdler hilafeti geri getirmek istemişler yönündeki düşüncenin tam tersidir.(s.203)

4) Türk şovenistleri tarafından bir kaç milyon Kürdün anadilinin yasaklanması, yapılan ulusal baskı tahamül edilmeyecek büyük bir felakettir.

Jandarmalar, memurlar ve diğer Türk yöneticileri tarafından Kürdlere yönelik yapılan ekonomik baskılar sadece yasalar yoluyla topladıkları vergiler değil, aynı zamanda Kürdlerden aldıkları onların zenginleşme ve yaşam kaynakları olmuştur. Tüm araştırmacılar geçmişte Kürd bölgelerinin kafkasya, Batı ve Rusya'nın başka bölgelerinin bazarlarıyla olan ekonomik ilişkiler yüzünden gelişmeler sağladıkları konusunda hemfikirler. Şimdi ise bu ilişkiler kalmamıştır.. Bunun neticesinde yaşam ürünleri tahrip edildi... Ayaklanmanın başka bir nedenide Yoksulluk ve sefil bir yaşam içine düşmüş halkın durumuydu.(s.205-206)

5)İkinci önemli faktör devletin aldığı vergiler ve Türk yöneticilerinin halktan aldıkları çeşitli rüşvetlerdi.. Örnek olarak: Türk devleti 1924 yılında bütçe açığını kapatmak için ekmek, gaz, şeker ve sabun gibi temel ihtiyaçların fiyatlarını 2 yada 3 katına çıkardı. Kürdlerin elbise yaptıkları kumaşın fiyatını iki katına çıkardılar. Her aileden yıllık vergi olarak 45 lira alıyorlardı. Her ailenin yıllık geliri 120-130 lira civarındaydı. Yani her aile yıllık gelirinin üçten birini devlette vermek zorundaydı. Belgelerden de görüldüğü gibi Kemalistlerin vergileri Sultan dönemindeki vergilerden daha yüksekti.(s.207)

6) Türk yöneticileri Kürdlerin hayvan sürülerini dağlık ve yaylalık alanlara götürmelerini yasakladılar ve zorla yerleşleştirmeye çalıştılar. Bunun neticesinden Kürdlerin hayvanları kırıldı, yoksulluk ve açlık baş gösterdi. Ayrıca Kürdleri zorla Türkiye'nin batı bölgelerine sürerek, onların Kürdistan'daki yerlerine Türkleri yerleştirmeye başladılar... Bu durum ise ayaklanmanın başka bir nedeniydi.(s.208)

7) Çok uzun ve kanlı bir savastan sonra, dışardan Türkiye'ye verilen destek sayesinde devrim bastırıldı.. Sonra kadın, çocuk, yaşlı ve genç ayırımı yapmaksızın

Kürdleri acımasızca katletmeye başladılar. Türklerin bu kanlı intikamının esas amacı Kürdlerin bir daha ayaklanmayı düşünmemeleri içindi. Sonra Kürdleri Türkiye'nin batısına zorla sürmeye başladılar.. Kürd bölgelerinde olağanüstü hal ilan edilmişti. Bölgeye atadıkları askerler tüm yetkililere sahiptiler.(s.222-223)

8) Türk yetkililerinin ayaklanmayı bastırmak için suçsuz ve günahsız Kürdistan halkına karşı işledikleri suç ve giriştikleri vahşet korkunç ve korkutucu boyutlardı.

Aşağıda verilen veriler yaşananların çok azını ifade ediyor, tüm bölgeleri kapsamıyor.. Sözkonusu olan blgelerinki de tamam değildir.

Türk terör kurbanlarının tam olmayan bir tablosunu sunuyoruz:

Bölge	Yakılan ve yıkılan köyler	Yakılan evler	Öldürülen insan sayısı
Çapaxçûr	22	1065	2077
Midyat	16	1450	977
Darxini	54	2650	2320
Genç	16	543	1120
Hebab	21	925	912
Nuseybin	10	420	574
Diyarbakir	14	838	672
Girpuran	4	72	176
Bacarin	15	536	1015
Afnat	13	590	864

6

Sovyetler Birliği Erzurum Konsolosunun rapor taslağı

Yoldaş Pavlovski

15 Ekim 1922

Kürd Meselesi(Kürd Hareketinin Tarihi)

Halid Bey adlı bir önderinin söylediklerine göre Mustafa Kemal'in Türk devletini kurduğu dönemde Kürd hareketi „Kurdistana Azad“ şiyarı adı altında faaliyetlerine şöyle başladı:

1918 yılında Anadolu'da devrimci hareket başladığı zaman Kürd aydınlarının bir kesimi Otonom bir Kürdistan şartıyla bu harekete katıldılar. Erzurum'da yapılan gizli bir toplantıda Kürd önderleri Türkiye'ye devrimci dayanışmada bulunacakları, eğer devlet Kürdlerin bağımsızlık hakkını tanımasa Kürdistan'ın tüm bölgelerinde ayaklanmayı başlatacakları kararını alıyorlar. Bu aldıkları kararları yerine getirme görevinde Kürdlerin önderlerinden biri olan Simko'ye verilmişti. O dönem Türkiye ve Rus devrimlerinin etkisiyle de Kürdlerin bir kesimi değişime ve kuşkuya kapıldılar.. Kongre'nin aldığı Türk devrimcileriyle birlikte adım atma kararın aksine, Simko İngilizlerin zulüm ve diktatörlükten kurtulmak için önerdikleri „**Bağımsız Kürdistan**“ ilişkin yardımı kabul ediyor.. Ardından bir kaç defa Türk yetkililerle görüşmeler ve İngilizlerin gerçek rollerine ilişkin açıklamalardan sonra Kürdler İran'da Simko'nun önderliğinde iki görev için ayaklandılar.

Birincisi; Fars rejiminden kurtulmak.

İkincisi ise Türklere verdiği söze bağlı olarak İngilizler tarafından silahlandırılan Asurileri dağıtmaktı.. İkinci görevi yerine getirmeye çalışan Simko İran askerleri tarafından ağır yenilgiye uğratıldı ve Türkiye topraklarına geçti. Burada Simko yeni kurulan devlete inanmamak gerektiği kanaatine vardı. Çünkü, Türk askeri birliklerinin genel komutanı Uysal Bey (Van vilayeti ve diğer bölgeleri kapsıyordu) verdiği sözlerin tam tersine Simko yakalayip Farslara teslim etmek istiyordu. Büyük bir çatışmadan sonra Simko'yu tutuklama girişimleri boşa çıktı... Simko Türklere 50 askeri öldürerek Suleymaniye'ye geçti ve orada yeniden İngilizlerin hakimiyeti altına girdi.

Bu Halid Bey'in anlattığı kısa bir tarihteydi. Halid Bey Simko'nun bu ikili oynamasını Kürdlerin içinde bulunduğu durumdan kaynaklandığını, Simko'nun Kürd önderleri tarafından sevildiğini, hürmet gördüğünü vs..vs.. söylüyor. Fakat, kendisi küçük bir şahsiyettir. Eğer Simko ölsede „Bağımsız Kürdistan“ ideali hep kalacaktır. Şimdi, Erzurum'da programlarında Kürdistan'a otonomiye öngören Türk sosyalistleriyle ilişkileri olan bir Kürd Komitesi oluşturulmuştur. Bu Komitenin Başkanı Halid Beydir. Halid Bey Cibranli aşiretinin reisidir. Kendisi Hüseyin Paşa'nın ailesinden gelmektedir. Halid Bey'in lakabı „Apo“dur, kendisine „Apê Xalid“ diyorlar.. Sosyal açıdan Kürdler arasında kendisine karşı büyük bir saygı var. Halid Bey ve onu destekleyen Kürdlerin tavrı Türk ve Yunan savaşından sonra Türk devletinin yürüteceği siyasete bağlıdır.

Görüşmemizin sonunda Halid Bey: Çok zengin olduğunu, Avrupa'da yaşayabilir ve bu para ile hiç bir eksikliği olmaz.. Fakat halkın kaderi ki özgürleşmesi ve ilerlemesi gerekir.. Bundan dolayı burada kalmaya çalıştığını, kurtuluşun saatine dahada yaklaşmak için iş başında olması ve faaliyetleri örgütlemesi gerekir..... diye sözünü

noktaladı..

Kars'tan Yoldaş Aralov'un Raporu

23 Mart 1923

1923 yılında bir araştırma için Kürdistan'a gittim.. Petrol bulmak amacıyla Erzurum ve Van'a gittim.. Madras'ta Halid Bey, Şêrvan Şah ve Selim Bey ile görüştüm ve Patnos'ta Hüseyin Bey misafir oldum.. Diyorlardı ki eğerbirinci dünya savaşı sırasında Türklerin yenilgisi sırasında ve 1921 yılında Türk-Yunan savaşı sırasında Yunanlar bütün Batı Anadoluyu denetim altına almış ve Ankara'ya dayanmıştı Kürdler birlik olsaydılar kendi bağımsız devletlerini kurabilirdiler. Fakat bugün bu iş dış yardım olmadan olamaz. Çünkü, Kürdler arasında düşmanlık ve çelişkiler çoktur. Bu sefer ki Kürd ayaklanmasına eğer dış güçler yardım ve destek vermeseler yenilgiye uğrar. Şimdi Türkler Yunanları yendiler ve Kürdistan'a yönelebilirler. Gerçi bugünkü Türkiye yönetimi uygun olmayan bir ortamdır, ekonomik ve askeri bunalım bünyesine sarmış durumdadır. Eğer Kürdler isyan edip bağımsızlıklarını elde etseler, Anadolu'nun yarısı Türklerin elinde çıkar.. Sonradan da Türkiye'nin geriye kalan kesimleri parçalanmaya devam eder... Fakat, Türkler tüm çabalarını seferber ederek Kürdistan'ın bağımsızlığını engellemeye çalışıyorlar. Aldığımız haberlere göre bu ilkbaharda Türkler Kürdleri bastırmak için 100.000 askeri Diyarbakir ve Beyazid'e gönderiyorlar..

Belgelerle Şêx Said Hareketi(7)

Ortadoğu Bölümüne Yoldaş Pastoxov'a

Sovyetler Birliği Erzurum Konsolosu Yoldaş Pavovsky'e

Kürd Meselesi

Kürd Kurtuluş hareketinin tarihine ilişkin yoldaşlardan Şaxovski, Pavlovsky ve Maltisuvda'nın daha önceki raporlarında gerektiği kadar detaylarına kadar yazılmıştı.. Benim görevim önümüzdeki aşamaya ilişkin Kürd hareketinden söz etmektir. Bu yeni rapor için yararlandığım konu, son dönemlerde Yusuf Ziya adlı bu hareketin önderlerinden biriyle yaptığımız görüşmedir.

Gelecekte Kürdistan Toprakları

Kürd Komitesine göre gelecekte kurulacak Özgür Kürdistan'ın toprakları şu alanları kapsayacaktır: Güney Kürdistan, Türkiye'nin vilayet ve şehirlerinden: Beyazid, Van, Muş, Bitlis, Erzurum, Diyarbakir, Sivas, Adana'nın bir parçası, Urfa ve Lazistan Trabzon'un bir parçası... Kürd Komitesine göre Kürdistan'ın bağımsız bir iktidarı olması için bu son konusu bölgenin Kürdistan'a katılması gerekir ve böylelikle Karadeniz

aracılığıyla dışaraya açılım sağlanır..

Benim Lazların bu konuda tavrı nasıl olur yönündeki soruma Kürdlerin verdikleri cevap: Biz onlarla tümüyle anlaştık, bizim ile birlikte hareket edecekler. Fakat, Fars Kürdistanı meselesinde ise Kürd Komitesi bu meseleyi sonradan gündeme getireceklerini, yani yukarıda sözü edilen sınırlar içinde bağınsız Kürdistan kurulduktan sonra, Sovyetler Birliği ile tam antlaşma sağlandıktan sonra gündeme getireceklerini söylüyorlar..

Türkiye'nin iç durumu ve Kürd Komitesinin taktiği

Kürd Komitesine göre Türkiye'nin bugün içinde bulunduğu ekonomik ve siyasi durumu işlerini kolaylaştırıyor. 25 Mayıs 1923 tarihinde Yusuf Ziya ile yaptığımız görüşmede bizim için ortaya çıkan durum şudur:

1) Son dönemlerdeki Türkiye'nin ekonomi siyaseti Türkiye çiftçi ve emekçilerinin yaşamını iyileştirmeyi değil, daha da kötüleştirdi. Çiftçilerden peş peşe alınan vergi ve haraçlar bu çevrelerde büyük rahatsızlıklara, kin ve nefrete neden oldu... Bu sınıf ve tabakalar içinde çalışmalarımız çok başarılıdır.

2) Türk devleti bizim aşiretlerden korkuyor. Bundan dolayı aşiret birliklerin başına Türk komutanları getiriyor.. Kürd komutanlarına ise ya yardımcı yada ikinci derecede görevler veriyor. Türk devletinin bu pratikleri hem Kürd subaylarının ve hemde Kürd askerlerinin saflarında büyük bir hoşnutsuzluk, kin ve nefret yaratıyor. Bu durum bizim bu kesimler içinde faaliyet yürütmemize büyük kolaylıklar sağlıyor. Sonuç olarak işlerimiz için Hilafetin yıkılmasından dolayı rahatsız olan ve bizi sempati ile bakan Kürd din adamlarından ve beylerinden de yararlanıyoruz. Ayrıca bizim ve Türkiye opozisyonunun önderleri arasında var olan ikili antlaşmaya göre karşılıklı dayanışıyoruz.

Soylemekten yarar var eskiden Kürd komitesi size tümten Türkiye'den kopmak istediğini söylemişti.. Bunu o dönem Türkiye muhalefeti bilmiyordu. Şimdi bu şeyleri muhalefetten gizlemiyoruz.. Son dönemlerde muhalefet ile bu meseleye ilişkin tam bir antlaşmaya vardık..

Güney Kürdistan hareketinin önderleriyle anlaşmaya ilişkin ise durum şudur: Bu meseleye ilişkin anlaşmaya vardık.. Kuşkusuz ortak ayaklanma planı vardır. Bu Yusuf Ziya'nın görüşüdür: „ Biz tamamiyle hazırız.. Hatta Türk ordusunun en küçük birliğine karşı dahi bizim hazırlanmış güçlerimiz var. Eğer Sovyetler Birliği bize yardıma hazır ise 3 gün sonra işe girişiriz“....

Kürdistan'da Yönetim

Gelecekte Kürdistan için hangi yönetim stratejisini öneriyorsunuz yönündeki soruma Kürd Komitesi : Sovyetler Birliği gibi bir yönetim istediklerini, şimdi iktidar olmadıklarından dolayı birinci aşamada Şeyh ve mollalara ihtiyaç duyduklarını „ söylediler.. Ayrıca Kürdistan’da komunizmden bilinçli bir şekilde söz edilmiyor ve edilmeyeceğini, Sovyetler yönetiminin yönetim metotundan yararlanılacaklarını ve partinin adını komünist olarak koymacaklarını, çünkü bu konuda halkın zayıf , tam tersi ve doğru olmayan bir anlayışı var „ dedi..

Kürdlerin istemleri

Açıktır ki Kürdler Sovyetler Birliğinden yardım istiyorlar.. Zamanında bildirildiği gibi 6 maddeden oluşuyor. Şimdi bu 6 maddeye ilişkin sorun bir bütün olarak ortadan kalkıyor.

Kürdlerin istemleri şunlardır:

1)Kürd Komitesi siyasi yardım istiyor ve uluslararası ikili dayanışmanın koşulları olduğunu söylüyor.. Ayrıca Sovyetler Birliğinden İngiltere’ye bu meseleyi Londra Konferansında gündeme getirmesi için uygun bir dil ile bir açıklama vermesini talep ediyorlar. Eğer bu konuda kendisini ortaya koyma yada siyasi bir gösteriye ihtiyaç varsa silahla bu işi yerine getirmeye hazır olduklarını söylüyorlar.

2) Maddi yardım istiyorlar.. Eğer para ise daha uygundur diyorlar. Tam olarak bu iş için ne kadar gerekli olduğunu bilmiyorlar.. Görüşmemizde anladığım kadarıyla acale olarak 10 bin altın yani 100 bin altın lira istiyorlar. Onların söylemine göre Sovyetler ve Kürdistan sınırları birleştirildikten sonra Sovyetlerden silah ve cephane istiyorlar.

Sovyetler ile ikili ilişkiler ve Kürd siyasal görüşün taraftarlığı

Kürdlere ilişkin yukarıda söz konusu yardımlar, Sovyetler Birliğinin tespit ettiği koşullara bağlı olacak. Kürdler kendilerine de bu soruna ilişkin araştırma ve cevap alma hakkını veriyorlar... Daha sonra örgüt çalışmaları hakkında sorular sorduk : „Eğer Sovyetler Birliği şu an Kürd sorunun çözümünün zamanı olmadığını söylese tavrınız İngilizlerine Musul Meselesi karşısında nasıl olur?“ diye sorulduğunda Sovyetler Birliğinin tavrını destekleyeceklerini, eğer Sovyetler Birliği yardıma hazır değilse onlar mecburlar daha uygun bir ortamı beklemeye.... Ama Kürd toplumunun ayaklanmasını başka bir zamana ertelemenin onlar için çok zahmetli olacağını söylüyorlar. Çünkü uzak değil Türkler, Kürd hareketinin önderlerinden birini

tutukladıkları zaman halk galyana gelecek ve o zaman Kürdlerin Türk devletine karşı isyanı hiç bir şekilde engellenemeyecektir. Fakat, İngilizler ile ilişkili olan ise: Her ne kadar Kürd Komitesinin temsilcisi Haydarzade İbrahim oğlu(eski Türkiye Şeyh Ul İslam) Bağdat'ta ikamet ediyorsada , üzerine aldığı sorumluluk geriyi İngilizlerin Güney Kürdistanı birleştirmeye ilişkin tavrını başka ve yeni bir perspektif ile irdelemesi gerekir. Kürdlerin basınına rağmen İngiliz gazetesi „Tan“?? Kürdlerin bu meseleye ilişkin istemlerini gerektiği kadar yazmış ve açıklık getirmiştir.

Kürd Komitesinin gelecekte tavrı nasıl olacağını bilmek çok zordur. Bana göre her şeyden önce bu mesele Türkler ile İngilizlerin nereye kadar Musul Meselesinde anlaşmalarına endekslidir. Haydarzade ne kadar başarılı olur?

Öyle görünüyor ki Kürdler artık bizi beklemeyebilirler.. Uzak değil İngilizler anlaşıp onların yardımıyla Türklere karşı ayaklanarak Kürd devletini kurana kadar onların denetiminde kalmaya çalışırlar. Yada Musul meselesinde İngilizlerin Türklere karşı tavrı negatif olduğunu görürler ve Türklere birlikte İngilizlere karşı savaşırlar. Bu son sebep sadece Kürdlerin eğilimine bağlı değil, aynı zamanda Türk devletine de bağlıdır. Fakat Kürdler bugünkü Türk devlet kadrolarına çok kötü gözle bakıyorlar. Onlarla anlaşmaya varmaları çok zor. Bunlar arasında görüşmelerin başarısı büyük oranda Türk devletinin tavrına bağlıdır. Tam tersi ise Türkiye'de devrim uzak değildir, yeni bir devlet iş başına gelir... Kısacası yakın bir gelecekte Kürdlerin tavrı ortaya çıkacaktır.

3 Temmuz 1924/Moskova

Kolikov

SSCB Temsilcisi Yoldaş Aralov

Ben, Sovyetler Birliğinin himayesi altında Bağımsız Kürdistanı kurmak isteyen Kürd Komitesinin bana ulaştırdığı şartları bu mektup ile size gönderiyorum.. Size bu şartların yazılı olduğu belgenin Kürdçe, Rusça ve Türkçe nushalarının üçünüde gönderiyorum. Rusça olan tekst Kürd Komitesi üyelerinden biri tarafından kelime kelime Fransızçaya çevrilmiştir. Bundan dolayı Kürdçe'deki metin gibi olmayabilir. Benim Fransızcam ise zayıftır.

Kürd Komitesinin dostluğuna, ciddiyetinin beraklığına kuşku duymamak gerekir. Benim bir gizli ajanım, iş arakadaşım ve güvenilir biri olan Bilakon Kürd Komitesinin

dostudur. Bilakon, Kürd Komitesinin faaliyet ve girişimlerinden haberdardır. Bir dizi tecrübeden sonra hiç kötü bir şeylerine rastlanılmamıştır. Kürd Komitesi bütün Kürd ünlü adamlarını ve yetkili Kürdleri örgütlemiştir.

Kürd Komitesinin Yönetim Üyeleri :

Kürd Komitesinin Başkanı: Xalid Bey(Cibranli Aşireti),

Hüseyin Paşa, Türkiye Parlamentosunun Van üyesi,

Hüseyin Bey, Selim Bey, İsmail Hakkı Bey, Kaşyan Ali Bey vs..

Orduya ait özel mektupta isimleri vardır.

Kürd Komitesinin şartları Kürd aşiret büyüklerinin temsilcileri tarafından üzerine çalışılmış ve hazırlanmıştır. Toplantılarından sonra bana bildirdiler. Toplantıda bu önerileri ya Erzurum Sovyet Konsolosuna yada Ankaradaki Sovyet temsilcisine verme kararında tartışmışlar.

Toplantıdan hemen sonra Van temsilcisi Hüseyin Paşa ve Hasan Bey Ankara'ya gidiyorlar ve bu önerileri Sovyetlerin Erzurum Konsolosuna verme kararında aldılar.

Türk yetkilileri Hüseyin Paşa'nın bizim Büyükelçiliğimize uğradığını bilmemeliler ve kendisinden şüphelenmemeliler..

Bu önerileri aldıktan bir telgraf ile bana bildirin ki bu meseleye ilişkin tavrım ne olmalıdır diye.. Ben sizin izniniz olmadan hiç bir adım atmam... Bu soruna ilişkin sizin izniniz olmadan, Moskova ve Tiflis haberdar edilmeden bir şey yapamam.

Eğer Kürd meslesine ilişkin düşüncelerimi sorarsanız, benim tavrım şöyledir:

Eğer geçmişte doğuda İngilizlerle çıkarlarımızın çatıştığı alan Ankara ise, bugün bu Türkiye'nin doğusuna yani Kürdistan'a gelmiştir. Benim düşünceme göre bizim Türkiye'nin doğusuna ve özellikle Kürdistana ilişkin açık ve net bir siyasal tavır almamız lazım. İngilizler Doğu'da geniş bir rol oynadıkları bir dönemde, Rusya için aşâğılayıcı olur eğer Kürd meselesine ilişkin tavır almasa..

Biz eğer tarafsız kalırsak İngilizlerin para ve altınları Erzurum'a varmış durumdadır. Kürd Komitesi (Rusya yanlısıdır) bu para ve altınların değerini düşürmek için çok uğraşması gerekir..

Pavlovsky, Federal Rusya'nın Erzurum Konsolosu

20.12.1922

8

Aris Arda

Cıbranlı Xalid Bey'in Şêx Mahmud Hükümetine karşı tutumu bize örnek olmalıdır(8)

Belgelerle Şêx Said Hareketi, Kemalistlr ve Bolşeviklerin Suç Ortaklığı(8)

Sovyetler Birliğinin Erzurum Konsolosu Pavlovsky'nin Raporu

8 Nisan 1923

Türkiye devleti şu ana kadar son iki yıl boyunca Kürdistan'da yaşanan olayların gerçek nedenini kabul etmek istemiyor. Türk devleti Kürd halk kitlelerinin isyanını inançsız, kısa erimli, gerici ve kararlık Kürd aşiret liderlerinin çabaları olarak değerlendiriyor. Fakat bugün Türk yöneticileri okuma ve yazması olmayan Kürd halk kitlelerinin canı ve gönülden ayaklandıklarını anlamaya başladı.. Türkler Simko'nun devrimini ciddi olarak anlamışlardı. Şimdi ise geçtir ve eski metodlar yarasızdır.

Türk devleti geçen yıl haince ve namertçe Simko'nun askeri birliklerini yenilgiye uğratarak ortadan kaldırdı. Öyle sanıyorlar ki Kürd halkını bu yaptıklarıyla uzun bir dönem 'huzur' içinde tutacaklar.. Fakat Türkiye sorunun kaynağını ya anlamadı yada anlamak istemedi. Bu son yıllarda iyi dersler alındı ve anlaşıldı ki Kürd önderlerinin tümü ve özellikler Xalid Bey, Simko, Teymur Ağa ve diğerleri(bana dediler ki) huzur ve barış kendi halkının kurtuluşu için mücadele eden bu devrimcilerin talep ettikleri istemlerinin verilmesinden veya bu istemlere zorla kavuşmasından sonra gerçekleşecektir.

Gerçektende Türk devleti Kürdlerin uğruna mücadele ettikleri istemleri kabul etmeye hazır değildi, kendileri aldılar. Fakat Kürdistan'ın özgürlüğü hangi ölçüde güven altına alınacak ve Kürdistan'ın bağımsızlığı nereye varacağını bilmek çok zordur. Kürdler İngilizlerine yardımını alıyor ve bu vahşilerin denetimine girmişler. Gelecekte görecekler ateş ile birlikte kuyuya düşmüşler. Fakat Kürd halkı yaşadığı sürece kendi tarihi rüyalarının gerçekleştirmek için mücadele edecek.. Kürdistan'ın birliği ve özgürlüğü için zulmünü ve etkisini düşünmüyorlar, onlara yakınma ve onları eleştirmiyorlardaki... Tam tersi kendi devletlerine destek ve yardım buluyorlar.. Türkiye Kürdleri şimdiye kadar onların saflarına katılmadılar, propaganda yapıyorlar..

Mart ayının başında Türkler İngilizlere karşı savaşma bahanesiyle Kürdlere karşı savaşmak amacıyla Diyarbakır'da 12 kişiyi askere almak istiyorlardı. Bu güçlere denilmişti ki İngilizlere karşı savaşmak için değil, bağımsız Kürdistanı yani Güney Kürdistanı ortadan kaldırmak için asker topluyorlar.. Söz konusu olan askerler yapılan çağrıya karşı hazırlıklıydılar, yaptıkları açıklamada İngilizlere karşı savaşmaya hazır olduklarını, ama Kürd kardeşlerine ve onların özgürlüklerine karşı savaşmayacaklarını bildiriyorlar.. Bundan dolayı da tarafsız kalıyorlar. Açıktır ki Türkler bu tarafsız kalmanın anlamını anlıyorlar ve onların Kürd devletinin yanlısı olduğunu biliyorlar. Eğer onları zorla Kürd kardeşlerine karşı savaşmaya mecbur ederlerse ilk çatışma esnasında Kürd cephesine katılırlar. Ayrıca onların bu işi yapacak o kadar güçleri de Kürdistan'da yoktur. Xalid Bey bu askeri güçlerin komutanıdır.(Cibranlı aşiretinde)..

Xalid Bey bana: "eğer Türk devleti bu güçleri Kürdlere karşı savaşmaya çağırmasa ve göndermese, bu askerlerin tarafsız kalacağı üzerine hesap yapabilir ve bize güvenebilir.." dedi..

Türkler bu Kürd askerlerinin Kürdlere karşı savaşmak istememe tutumundan dolayı, Erzurum'da Xalid Beyi ve diğer Kürd subaylarını tutuklamak için peşlerine düştüler. Güya onlar Türklere karşı ayaklanma faaliyetleri içindeler ve amaçları Kürd devletiyle birleşmektir. Çünkü bu askerlerin Türklerin yardımına koşmalarını engellemişlerdi. Bu durumu en büyük suç olarak lanse ediyorlardı. Xalid Bey'in aranmasının bir başka nedeni ise Muş Belediye Başkanı yalnızca varlığından haberdar olduğu Kürd Komitesine ilişkin Ankara'ya bir rapor yazıyor. Fakat, o Kürd Komitesinin amacı ve faaliyetleri hakkında hiç bir şey bilmiyordu. Bundan dolayı Xalid Bey ve arkadaşlarının peşine düştüler.

Türkiye Kürdlerinin Suleymaniye Kürd devletine karşı Kürdçu duyguları çok yüksektir. Xalid Bey bana: **"benim aşiretimin bana güveni tam olmasına rağmen, beni sevmesine rağmen, eğer Kürd devletine karşı sorumlu davranmasam veya tarafsız kalırsam var olan güven ve sevgiyi kaybetmekten korkuyorum"** dedi...

Xalid Bey " Şêx Mahmud, Simko, Şemsedinof.... gibi Kürdistanı ayıran Kürd liderlerinin ezici çoğunluğu kendilerini İngilizlere satmamış, bilakis hepsi samimi ve gerçek devrimciler olarak Kürdistan'ın özgürlüğü için İngilizlerden yardım almışlardır" diyor..... Bu son dönemlerde Xalid Bey bu ve benzeri sözleri çok tekrarlıyor.. Daha önceleri Xalid Bey (her zaman Kürd Komitesi adına konuşuyor) kendisiyle diğer Kürd önderleri arasındaki farkın kendisinin İngilizlerden yardım almayı reddetmesi olduğunu söylüyordu... Fakat şimdi Xalid Bey şimdi konuşmalarında Kürd önderlerini temize çıkarmaya çalışıyor ve başka bir çareleri olmadığını söylüyor..

Bana göre Xalid Beyin bu teslim oluşu veya yenilgisi nedeni Kürd önderleri tarafından kendisine Suleymaniye'den gönderilen mektuptur. Bunlar kendi aralarında anlaşılır..

9

Sovyet Rusya Cumhuriyetinin Askeri Güçlerinin Genel Komutanlığının Raporu

24 Ocak 1923

Kürd Komitesi ve Moskova ilişkileri

Kürd Komitesi Simko'nun İngilizlerle olan ilişkilerini öğrendikten hemen sonra Kürd aşiret liderlerinin katıldığı genel bir toplantı yaptı. Toplantıda aşağıdaki sorunlar ele alındı:

Acaba İngilizlerden yardım alınacak mı alınmayacak mı? Acaba yalnızca İngilizlere mi dayanılacak? Yada İngilizlerle her türlü ilişkiyi tümenden reddetmek mi gerekir?

..... İngilizlere dayanılarak Kürdistan hiç bir zaman kurtulamaz.. Çünkü İngilizlerin denetiminden kurtulmak Türklerin denetiminden kurtulmaktan yüz kat daha zordur.

Bu düşüncelerinden hareketle Kürd Komitesi İngilizlerden yardım almaktan vaz geçti, Simko ve Suleymaniye'deki Kürd Hükümetinden İngilizlere karşı tavırlarını değiştirmelerini talep etti. Fakat öyle görünüyor ki bu karar ancak Türkiye Kürdleri üzerinde etkili olabilir, diğer Kürdler kabul etmezler.. Çünkü, İngilizler her ne kadar Şêx Mahmud'a inanmıyorlarsada Kürdistan devletinin hazinesini kendilerine bırakmışlar ve hâlâ şimdi de Kürd devletine yardım ediyorlar.

Fakat şimdi Kürd Komitesi kendisini ayaklanmaya hazırlamak için tüm Kürdistan bölgelerinde silah toplamaya, silah ve patlayıcı satın almak için emir vermiştir. Ne olursa olsun Kürd Komitesi uygun bir ortam gördüğü andan itibaren isyanı başlatacaktır. Durum Lozan Konferansına, Türklerin Kürdler karşısında geri atması için Rusya'nın yardımına endekslenmiştir.

Kürd Komitesi İngilizlerden yardım almaktan uzak duruyor. Türk sosyalistlerini destekliyor. **Kürd Komitesinin Başkanı Cibranlı Xalid Bey** siyasetini Türk-Yunan savaşının sonuna ve Lozan Konferansının sonucuna endeklemiştir..

Sovyetler Birliği Dışişler Bakanlığında görevli yoldaşlara rapor:

Yoldaş Aralov göndermiş olduğu bir telegrafta Türkiye Paramentosunda Kürd asıllı Bitlis Milletvekili ve ikinci grubun önderlerinden biri olan **Yusuf Ziya Bey** Türkiye paramentosundaki temsilciliğini yaptığı grubu „**Rus ve Kürd**“ yapmak istiyor. Yusuf Ziya Türkiye paramentosunda bizim istemlerimizi ve gelişmeleri garanti altına almaya hazır olduğunu söylüyor. Yoldaş Aralov bizim muhalefet ve Kürdlerle ilişkilerimizi güçlendirmemiz gerektiğini söylüyor.

Pastochof Dışişler Bakanlığının Ortadoğu Bölümünün Başkan Yardımcısı

Türkiye Paramentosunda Bitlis milletvekili ile görüşme

6 Mart 1923

3 Mart günü ikinci defa Kürd temsilcisiyle görüştüm... Daha önce bulunduğu istemlere ilişkin şartlarını ve sorunlarını şöyle ortaya koydu:

1)Kürdistan Bölşevik sistemini kabul edemez...

2) Kürdistan Sovyet Rusya'nın içine dahil olamaz.. Kürdistan'ın bağımsız olması gerekiyor.

3)Acaba Sovyet Rusyası bu şartlara karşı Kürdistan'a yardım edebilir mi?

4) Acaba Rusya Fars Kürdistan'ında bizim çalışmalarımıza razı olacak mı?

5)Rusyanın Türkiye ve Fars devletine karşı tavrı nasıl olur, eğer Fars devleti Kürdistan'a karşı saldırıya geçerse?

6) Rusya vereceği yardımlar karşısından Kürdistan'dan ne istiyor?

Daha sonra benden bu ileri sürdüğü istem ve şartlar hakkında düşüncelerimi sordu. Bende genel bir cevap vererek şöyle dedim: **Rusya hiç bir zaman kendi sistemini zorla bir halka empoze etmeye çalışmaz, eğer o halk o şeyi almaya hazır değilse... Örneğin Buhara ve Xwarezem dostlar ve Sovyetler Birliğinin birliği içinde değiller. Ama onlar Sovyetler Birliği tarafından destekleniyorlar.**

Rusya'nın Kürdlerin bu şartlarına karşı ne istediği hususuna ilişkin olarak söyle dedim:

Sovyet Rusyası, emperyalist güçlerin tam tersine yardım ettiği ezilen bir halktan hiç bir zaman maddi hiç bir şey istememiştir ve istemiyor. Kuşkusuz Sovyet Birliği bu halkların kendisinin sürekli dostu olmasını ister, bu dostluğu tüm ilişkilerinden göstermelerini ve bir antlaşma içinde ciddi bir ortaya konulmasını ister..

Ondan sonra ben kendisine acaba siz Türkiye ve Fars devletlerini Kürdistan'ın dostları görürmüsünüz, eğer özellikle Fars devleti Rusya ile yaptığı antlaşmaya sadık kalırsa.... **Yusuf Ziya** bu soruma verdiği cevapta:

„Açıktır ki Sovyet Rusya'ya dost olan devletler bizim de dostlarımızdır. Ayrıca biz Sovyetler Birliğinin haberi olmadan hiç bir antlaşma imzalamayacağız.. Bu meseleye ilişkin olarak Sovyetlerin görüşü bizim için bir yasadır...“ dedi..

Benim kendisine „eğer Türkiye devleti kararını değiştirirse ve Musul'u yeniden Türkiye topraklarına katarsa Kürdistan'ın tavrı ne olur?“ yönündeki soruma Yusuf Ziya Bey Söyle cevap verdi:

„O zaman Türkiye çerçevesinde Otonom Kürdistan'a razı olabiliriz.. Sovyetler ile yapılan dostluk antlaşması değiştirilmeyecek.. Boğazlara ilişkin sorunlar Sovyetler Birliğinin çıkarına uygun çözülecektir. Musul meselesi bizim

rahatsızlığımızın en önemli nedenlerinden biri ve bu sorun ayaklanmamızı daha ileri boyutlara taşıyor” dedi....

6 Mart 1923

Emailov. A

10

Belgelerle Şêx Said Hareketi, Kemalistler ve Bolşeviklerin Suç Ortaklığı(10)

Xalid Bey Hakkında....

Xalid Bey İstanbul’da aşiret medreselerinde eğitimi tamamladı. O eğitimi tamamladıktan sonra Kürd aşiretlerinin komutanlığına atandı ki bunlardan dört tugay kendi aşireti olan Cıbranlılardan oluşturulmuştu.

Xalid Bey başından itibaren tüm gücü ve imkânlarıyla kendisini Kürd tarihi, dini ve sanatına ilişkin araştırmalara vererek çok yüksek bir mertebeye ulaştı.. **Şimdi ise o Kürdlerin en kabiliyetli okumuş insanıdır.**

Xalid Bey askeri alanda da çok bilgili ve işinin erbabıdır. Bundan dolayı taraftarları çoktur ve Kürdler arasında kendisine karşı büyük bir saygı var. Xalid Bey’in Kürd adet, gelenek ve göreneklerine ve Kürdlerin yaşamanına ilişkin yürüttüğü araştırmalar, onu Kürd toplumunun ilerlemesi için imanla ve sağlam bir inançla çabalar içine soktu. Xalid Cıbranlı amacınıda hiç kimseden gizlemiyor ve herkese de açık açık söylüyor. Türk hareketine hiç katılmadı ve ayrı hareket etti. Özgür bir şekilde sosyal ve toplumsal faaliyetlere kendini vermek istediğinden dolayı bir çok defa işinden ayrılma isteminden bulundu. Fakat şimdiye kadar bu amacına ulaşmadı. Çünkü Xalid Bey’in siyasal faaliyetleri Türk devletinin gönlüne göre değildi. Onlar, Xalid Beyin uzaklaşmaması için ve onu denetlemek için askeri kurum ve kuruluşlar içinde tutmaya çalışıyorlardı.. Deniliyor ki Mustafa Kemal Erzurum’a yaptığı bu son gezide Xalid Beyi ziyaret etmiş ve kendisine işinden ayrılmamasını ve bunu düşünmemesini istemiştir. Xalid Bey bu son dönemlerde bazı faaliyetler örgütledi.. Bu yılın ocak ayının başında tutuklandı, Bitlis Askeri mahkemesine verildi ve belli olmayan bir süre için hapistedir.

Xalid beyi Bitlis’e götürmek istiyorlardı.. Fakat, Xalid Bey’in taraftarlarının yoğun olduğu yol ve bölgelerden götürmekten korkuyorlardı. Xalid Beyin taraftarlarının yarattıkları tehlikeden kurtulmak için, çatışmaların yaşamaması için mecburen onu Sarı Kamış ve Eleşgirt üzeri götürdüler..

Tüm bunlara rağmen eğer kış olmamış olsaydı Xalid Bey’in tutuklamasının Kürdlerin saflarında yarattığı rahatsızlık ve hiddet tam bir ayaklanmaya neden olurdu..

Güney Kürdistanlı değerli araştırmacılarından Dr. Afrasyaw’ın Cıbranlı Xalid

beyin hakkındaki araştırmasında Newroz Com okucularına sunmak istiyorum.. Her ne kadar bu yazıda yanlış bilgiler olsada Xalid Cibrî hakkında yazılanları Kürd kamuoyuna mal etmek gerekir.. Doğru ve yanlışların ayrıştırılması ancak yazılanların hepsi gün ışığına çıktıktan sonra dahada kolaylaşır.. Daha sonra bu belgeler hakkında yapacağım değerlendirmelerde karışıklıklara ilişkin düşüncelerimi yazacağım

Xalid Bey ilk önce Hamidiye alaylarının bir bölümün başındaydı. Daha sonra Hamidiye Alaylarının 4. Askeri bölümün komutanlığına atanıyor. Xalid Bey Hamidiye Alayları içinde diğer Kürd subaylarıyla beraber(özellikle Erzurum ve Sivas kongelerinden sonra Kemalistler Kürdler için hiç bir şey yapmıyorlar ve verdikleri sözlerde yalan çıktıktan sonra) Kürd aşiret reisleriyle ve Kürd şahsiyetleriyle bağımsız Kürdistan için devrimi örgütlemek amacıyla ilişkiler geliştiriyorlar. Aralık 1920'de Erzurum'da „ **Kürdistan İstiklal Cemiyeti**“ yada „**Kürdistan Bağımsızlık Komitesi**“ oluşturuldu ve Xalid Bey Komiteye Başkan olarak seçildi. Komitee tüm Kürdistan çapında geniş bir örgütlenme faaliyeti içine girdi. Kürd toplumunun tüm sınıf ve katmanlarından öğrencilerden subaylara, askerlerden aşiret ve kabile reislerine kadar herkes Komitee'nin saflarına katıldılar.

Xalid Bey 1920'nin yaz aylarında İstanbul'daki Kürd Cemiyetinden **Şêx Ebeydullah Nehrî'nin oğlu Şêx Qadir Abdurehman Hekkari** ilişkiye geçiyor. Onların vasıtasıyla da Türkiye Parlamentosunun Bitlis temsilcisi Yusuf Ziya ve daha başkalarıyla ilişkiye geçiyor. Kürdistan'ın bağımsızlığı için ortak bir plan hazırlıyorlar ve Milliyetler Cemiyetinden bağımsız Kürdistan talebinden bulunmak amacıyla imza topluyorlar. Bu taleplerini Kürd Mustafa Paşa ve Şerif Paşa aracılığıyla Milletler Cemiyetine ulaştırıyorlar.

Sonra Kemal (Atatürk) Xalid Beyi ordunun yüksek komitesinin başkanlığına getirerek bu makam vasıtasıyla yolundan saptırmaya veya daha iyi gözetim altına almaya ve kontrol altında tutarak gerektiği zaman tutuklayabilmek için... Xalid Bey ise faaliyetlerini kamufle etmek amacıyla bu görevi kabul ediyor ve Türklerin eline bahane vermek istemiyor. Daha fazla zaman aradan geçmeden mücadele arkadaşı olan **Yusuf Ziya** Kürdistan bağımsızlığı için yürütüğü faaliyetlerden dolayı Türkiye Parlementosundan uzaklaştırılıyor. Xalid Beyin başkanı olduğu Erzurum Kürd Komitesi 1922 yılında Kürdistan'ın bağımsızlığı için Sovyetler Birliğini destekleme kararı alıyor. Kürd Komitesi daha önce Sovyetlerden yardım talebinden bulunmuş ve sonradan mektuplar göndermişti.. Sovyet Kürd uzmanları Sovyetlerin Kürdlerin istemelerine karşı tutumunu izah ederken siyasi koşullardan, Sovyetlerin iç durumu ve uluslararası durumu sebep göstererek Sovyetlerin Kürdlerin istemlerini yerine getirmemesine açıklama getirmeye çalışıyorlar ve Sovyetleri temize çıkarmaya çalışıyorlar. Sovyet belgelerinde Xalid Beye ve arkadaşlarına çok sözler verilmiştir. Daha önceleride **Kamil Bedirxan'a** aynı sözler verilmişti ki kendisi 9 yıl boyunca Sovyetler Birliğinde onların yalan ve sahtekarını bekledi. Sonuç olarak Kemal'in istemi üzerine Sovyetlerden çıkartıldı. Sovyetlerin baskısı altında ve Sovyetlerden destek görmek amacıyla İstanbul ve Erzurum Kürd Komiteleri birleşti..

Büyük Hasanan aşiretin reisi olan Xalid Bey 20 aralık 1924 tarihinde Türk askeri güçleri tarafından karargahında tutuklandı.. Başka bir yurtsever Kürd şahsiyetiyle beraber Bitlis'e gönderilir. Fazla zaman aradan geçmeden serbest bırakılıyor.. Xalid Bey Sovyetlerin suçlu siyasetini kavradıktan sonra Şêx Said Piranlı ile birlikte başka bir Kürd devriminin çabası içine girer.

Şêx Said devriminin yenilgesinden sonra bir grup yoldaşı ve bin kişilik silahlı güçle Simko ile ilişki kurmak için Doğu Kürdistan'ın yoluna koyulur. Fakat Türklerin istemi üzerine Mako bölgesinde Fars devleti Xalid Beyin güçlerine karşı saldırıya geçiyor. Xalid Beyin oğlu Şemsedin , Şêx Said'in oğlu Ebasedin ve bir grup arkadaşları şehid

düşüyorlar.. Xalid Bey ve Şêx Said 1924 baharında devrimi başlatmak için Kuzey Kürdistan'a dönüyorlar.. Fakat Şêx iki arkadaşıyla birlikte Şirwan köyünde Türklerin pususuna düşüyorlar ve 31 Temmuz 1924 yılında Diyarbekirde idam ediliyor.

Xalid Bey Bolşeviklere büyük umutlar bağlamış bir insandı. Uzun bir süre onlarla ilişki halinde oldu.. Şêx Said devrimin yenilgesinden sonra Sovyetlere karşı güveni kalmadığından dolayı Sovyetlere sığınmıyor. Sovyetlerde Xalid Beyi ölümden kurtarmak için çaba içine girmediler, Türklerden Xalid Beyi hapiste tutma veya af etme talebinden bulunmadılar...

11

Rusya Ordusunun Kafkasya Komutanlığına,

Kürd sorunu hakkında sizi bilgilendirmek amacıyla yoldaş Şachovsky tarafından hazırlanan bazı bilgileri gönderiyorum....

**Sovyetler Birliği Dışişler Bakanlığının Ortadoğu Bölümünün Başkanı
Pastuchov'a**

Sovyetler Birliği Erzurum Konsolosunun Raporu/ 3 Mart 1924

Kürdler:

Erzurum Kürd Komitesi Türk Ordusundaki Kürd subaylarının ezici çoğunluğundan oluşmuştur. Bu subaylarının bir kesimi ordudaki görevlerinden ayrıldılar.. Çünkü, Türkiye ordu güçlerinin komutanlığı, Türkiye topraklarından ayrılan bölgelere mensup Kürd subaylarına ordudan ayrılmaları için talimat vermiştir. Xalid Beyden de orduda kalmasını ve Kerekil'deki Türk ordu tugayının komutanlığını önermişler. Fakat Xalid Bey bu görevi kabul etmedi ve Erzurum'da kalıyor. Bizim Konsolosluğumuzla her türlü ilişkileri koparmışmıştır. Güney Kürdistan ile mektup alış verişini içindedir. Söylendiğine göre Türk 'ekmeğinden' bıkmış ve işinden ayrılma isteminde bulunmuştur...

Diğer Kürd Aşiret Liderleri

14.01.1925/ Kaynak Nr.3

Rahmetli İbrahim Paşa'nın çocuklarından Abdulhamit ve Ali Beyler Diyarbakir ve Sivas bölgelerindeki aşiretlere liderlik yapıyorlar.. Onların iktidarları ve etkileri çok büyüktür, 100 bin insan toplayabilirler. Geçen yıl Abdulhamid'e Türk parlamentosu üyeliği teklif edilmişti.. Ama, kabul etmemiştir..

Abdulhamit çocuklarını Şerif Paşa'nın yardımıyla oğullarının Fransa'ya okumaya gönderdi.. Buradan da anlaşılıyor ki Abdulhamid Fransızlarla çalışmak , onların himayesinde olmak ve Fransa'nın vizesini almak istiyor... Türklerin iflah olmaz bir düşmanıdır.. Deniliyor ki babasının intikamını almak istiyor.

Malatya ve Xarpüt Kürdlerinin önderleri Osman Paşa'nın oğlu Mahmud ve Muhamed Ali ler.. Muhamed Ali Parlamento üyesidir.. Bu iki kardeşin 35 köyleri var, Kürdistan'ın bağımsızlığına karşılar.. Türkiye devletinin onlara karşı tutumu iyidir.. Anadolu'da her Kürd beyin 100'e yakın köyü var, köylülerinde hiç toprakları ve mülkleri yoktur... Var olan mülklerin sahipleri ağalardır..

Dersim bölgesi aşiret önderleri, Mustafa ağa, Xeyri Ali, Haydarpaşazade Muhamed beylerdir. Dersim bölgesinin halkı kızılbaş yani Şii ve çok cesur, aktif ve yiğitler...

Gerçi Türkiye devleti yaklaşık olarak 150 yıldan bu bölgede reform yapmaya çalışıyor.. Geçmişte Dersim halkı Amerikanın himayesi altına girmek, Kürdistan'ın Amerika'nın gölgesinde olmasını istiyorlardı.. Bugün de aynı düşüncedeler.

Belli bir dönem önce Mustafa ağa ve Xeyri Bey ile konuştum.. Onlar bu gerçekliği saklamadılar..

Amerika ve İngiltere'nin sözü, parasal ve kültürel yardımlarıyla ezilen halkların kurtulabileceğini, din ve ırk ayırımı yapmadan ilerleme ve uygarlığa ulaşabileceklerine inanıyorlar.. Dersim'den her yıl büyük bir sayıda işçiler ve çiftçilerden bir kısmı Amerika'ya çalışmaya gönderiyorlar.. Dönüşte büyük paralarla geri geliyorlar..

Erzurum'da ise Xalid Bey ve diğer beylerden Keyfi Bey, Abas Bey, Yuklixan Oğlu, Muhamed Bey ve Mustafa Beyin oğlu Yusuf Beylerdir.. Bunların hepsi Xalid Beye bağlılar.. 45 yaşında olan Xalid Beyin amacı tüm Kürdleri bağımsız Kürdistan için birleştirmektir. Xalid Bey Kürd devletini kurmak istiyor. Kürd devletini ilan etmek için Rusya'nın yardımını bekliyor. Bundan dolayı da Rusya yanlısıdır.. Bu yılın ocak ayının başında (ocak 1925) Muş halkından olan Hacı Musa Bey ile beraber tutuklanıp Bitlis

Askeri Mahkemesine sevkedildiler. Fakat, Kürd Komitesi Bitlis'teki zindana yönelik bir saldırıda bulunarak Xalid Bey ve Musa Beyleri kurtardılar... Bunun peşi sıra Türk devleti 4 tugayı onları yakalamak için bölgeye gönderdi.. Musa Bey Muş aşiretlerinin önderi, yaşı alabildiğini ilerlemiş, çok çocuğu olan Rusya dostudur..

12

Kamil Bedirxan ve Prens Şachovsky

Kamil Bedirxan ve Prens Şachovsky

29 Eylül 1917

Türkiye Kürdistan'ın durumunu, savaş öncesi ve sonrası Kürd ve Ermeni ilişkilerini bir yandan, diğer yandan ise bunun ile ilişkili olan olayları bir kaç cümle ile izah etmek çok zahmetlidir. Göz önüne alınması gereken bir çok olay ve faktör var. Çünkü, bunlar siyasal durumun ve bazı stratejik hedefler üzerine büyük etki yapmışlardı.. Bundan dolayı raporumuz ön görüldüğünden daha fazla uzun olacaktır.

Gerçi bizim görüşlerimiz ön yargılı, partizan ve amaçlı olarak olarak değerlendirmeye çalışılabilir.. Ama, biz burada anlatılanların gerçekler olduğunu ve tarafsız davranacağımıza söz veriliriz.. Bu ortak çalışmamızda biz tarafsız ve her hangi bir amacı gütmüyoruz.

Bedirxan ailesi 13. Yüzyıldan Türklerin gelişlerine kadar Kürdistan'da iktidar sahipleriydiler.. Bu Mirlerden biri olan Nesredin'in kendi özel parası ve kendi sembolleri kazanmış altın ve gümüş külçeleri vardı. Sultan Abdumecid gelene kadar bu durum devam etti.. O, dönem Botan Miri benim rahmetli babam Bedirxan Azizi'ydi. Onun bütün Türkiye Kürdistan'ında ve hatta Urmiye ve Selmas Kürdleri içinde de iktidarı olduğunu söyleyebiliriz.. 1850 yılında Sultan Abdülmecid iktidara geldikten sonra Anadolu'dan Vezir Osman Paşa'nın komutanlığında bir ordu ve İstanbul'dan Omer Paşa komutasında (Daha sonra Omer Paşa Rusya'ya yapılan Kırım Savaşında Türk Askeri güçlerinin genel komutanıydı) 15 bin kişilik bir orduyu Kürdistan'ın üzerine gönderdi.

Bir yıldan daha uzun süren bir savaşın sonucunda Botan Miri esir alındı ve İstanbul'a götürüldü.. Oradanda Girit adasına sürgün edildi. Sultan Abdulhamid gururla bu başarıdan sonra Kürdistan Madalyasını oluşturdu..

Tüm Bedirxan ailesinin için Kürdistan'a geri dönüşleri yasaklandı. Rusya ve Türkiye arasında yapılan 1877 savaşı döneminde iki kardeşim olan Osman Paşa ve Hüseyin Paşa Kürdistan'a geçerek Türklere karşı ayaklanma başlattılar. Abdülmecid'in ayaklanmayı bastırmak amacıyla gönderdiği kardeşim Fexri Paşa sayesinde ayaklanma barışçıl bir şekilde sona erdi..

Türk devrimi esnasında çoğunluğu Ermeni aydınları olan binlerce Kürd ve Ermeni Xalid Oğlu Kilisesinde yapılan konferansta bir araya geldiler.(Bizim ailenin büyüen fertleri de bu konferansta hazır bulunduğunu söyleyebilirim.) İki taraf komşu olarak barışçıl bir şekilde birlikte yaşama konusunda yemin ettiler.. Türk yetkililerinin öneri ve hilelerine kulak asmayacaklarına ve ayaklar altına alınan haklarını almak için birlikte

çalışacakları konusunda anlaştilar.

Fakat tüm bu güzel sözlere rağmen, Ermeniler Jön Türklerin yalanlarla dolu boş sözlerine kanarak bize ihanet ettiler ve Türklerle elele verdiler.

Bitlis ayaklanması esnasında Kürdlere karşı savaşmak için Ermeniler valiye giderek silah istediler.. Ermeniler Türklerden aldıkları 700 silahla Türklerle birlikte bize karşı saldırıya geçtiler. Böylelikle Abdulmecid'in düşürülüşüne ve Meşrutiyetin ilanına kadar ailemizin üyelerinin Kürdistan'a geliş ve gidişleri yasaktı.

Ben, iki kardeşim ve kardeşim oğullarından biri haklarımızın geri verilmesi için çalışmak amacıyla Kürdistan'a geçebildik.

Botan'da yaptığımız uzun gezintiden sonra biz kendi gözlerimiz ile Türkler ve yöneticileri tarafından Kürdlere karşı yapılan zorbalığı ve yaratıkları zorlukları gördük.. Kürdler canı gönülden Türk zorbalarını orada görmek istemiyorlardı.

Sencaq ve Mardin Kürdleri rahatsızlıklarını ifade etmek amacıyla bağlarını vermediler ve bölgede bulunan bir çok Türk memur ve yöneticisini zorla bölgeden çıkardılar.

Bu arada kardeşim Hüseyin Paşa öldü ve Kürd hareketi belli bir dönem ara verdi. Musul'daki Alman Konsolosu bu ayaklanmaların bastırılması için çok aktif bir şekilde Türkleri destekliyordu.. Sonra Türklerin lehine propaganda yapmak amacıyla Kürdistan'a bir seyahata çıkmıştı.. Bende bizim Kürdlere kendisine karşı saldırı yapmaları konusunda emir verdim. Sonuç olarak onu sözü edilen konsolosu soyuyorlar ve o ise geri evine gidiyor.

18-31 Mart 1914 tarihlerinde gerçekleşen Bitlis ayaklanması bizim tarafımızdan tertiplenmişti. İlk defa Kürdler başarıya ulaşarak Bitlis'in bir kesimini ele geçirdiler. Fakat, Türkler Muş ve Van'dan büyük askeri güçler getirdiler. Kürdler onların makineli tüfeklerine ve toplarına karşı koyma imkanlarından yoksundular. Ayaklanma bastırıldı ve bir kaç Kürd lideride Bitlis'te idam edildi. Benim kardeşimin oğlu Suleyman Bey Cizire'den 35 km uzaklıkta bulunan Şak köyünün alınması sırasında öldürüldü. Bende Siirt şehrinde tutuklandım ve Beyrut'ta gönderildim.. Oradanda „**Misajir Martin**“ gemisiyle İstanbul'a gönderildim.. Ben onlardan Rusya'nın izni olmadan beni Türk devletine teslim etmemeleri için imza almıştım. İstanbul'dan Rusya ve Fransa elçilerinin çabasıyla beni „**Odeseya**“ gönderdiler ve oradan Temmuz ayının başından Tiflis'e geldim..

Tiflis'te ben Rusya'nın yardımıyla Kürdistan'da yeni bir ayaklanayı örgütlemek amacındaydım.. Fakat, Talat Paşa ve ikinci Nikolay arasındaki antlaşma yüzünden, benim, kardeşimin oğlu Abdulrezaq ve Şêx Berzan'ın birlikte örgütlenmeye çalıştığı büyük ayaklanmanın başlangıcında ben İran toprağında yakalandım.. Çünkü, Çar Türklerle karşı ayaklanma olanaklarını vermeyeceğine dair Talat Paşa'ya söz vermişti.. Ben de Rusya ve Türkiye savaşının başlangıcında mecburen kendi işime koyuldum. Türk devleti tüm imkanlarını seferber ederek Kürdistan'da yaşayan 7 milyon insanın ilerlemesini engelliyor... Bundan dolayı aydın sınıfı çok çok zayıftır.

Tüm bunlara rağmen Türkiye'deki general, elçi ve üst rütbeli subaylar içinde , memurlar, avukatlar ve mühendisler içinde Kürdler var. Türkiye'nin büyük şehirlerinde büyük bir Kürd kesimi var ki yurt dışında eğitimlerini tamamlamışlar, az veya çok halka bilgi ve bilimi öğretiyorlar.

Komiteler içinde Şerif Paşa önderliğinde kurulan Paris Komitesinden söz edebilirim. Ayrıca Cenevre'de Kürdçe Kürdistan gazetesini çıkaran özel bir komite var. Türk

ordusundan esir düşen Kürd subayları Tiflis'e getirilmişler. Onlar bana Kürdistan büyük şehirlerinde ve hatta İstanbul'da Kürd subaylarının önderlik ettiği illegal komitelerin var olduğunu söylediler. Ben itina ile Kürd ve Ermeni ilişkileri üzerine, Kürdlerin savaş esnasında Ruslarla girdiği ilişkiler üzerine konuşabilirim. Çünkü, ülke içinde ve tüm Kafkas çephesinde tam olarak neyin yaşandığını detaylarına kadar ortaya koyma imkanım yok. Biz savaş olaylarının tiyatrosunun içindeydik ve savaş yönetimi merkezinin aldığı aldığı haberler uzaktan geliyordu.

Her şeyden önce Kürdleri iki bölüme yada iki desteye ayırmak gerekir: Van ve Erzurum vilayetleri, Muş sancağı, Musul, Diyarbakir ve Bitlis vilayetlerinin Kürdleri; Xarput vilayetinin(kızılbaş) Kürdleri özel bir kesimi oluşturuyor. Bu ayrıştırma temele göre veya sabit bir özgüllüğe göre değildir.. İş kolaylaştırmak için yapılmıştır. Kuzey Kürdleri birinci kesim ve Güney Kürdleri ikinci kesim olarak alalım.. Olayların gelişiminden söz etmeden önce bugün Kürdistan'da büyük bir faktör durumuna gelen şimdiki Kürd ve Ermeni ilişkilerini bilmek gerekir. Var olan Kürdlere Ermeni düşmanlığı miras olarak kalmış yönündeki düşünceler doğru değildir. Ermenilere karşı tavır Berlin kongresinden sonra başladı.. Orada Ermeniler kendilerine otonom bir yapılanma oluşturmak için çaba sarfettiler. Tam o döneme kadar Ermeniler diğer halklar gibi Kürdlerle birlikte yaşamışlardı. Onlara yönelik Kürdlerin ne az ve nede çok zararları olmadı. Onlar her zaman Kürd beylerinin sorunlarının hizmetindeydiler. Hıristiyan vatandaşlar tarımsal nedenlerden dolayı Kürd beylerine bağlıydılar. Bu durum zayıf bir nokta olarak zarar veriyordu. Örnek olarak Hıristiyanların bir Kürd beyine yönelik saldırıları, Kürdistan'ın diğer beylerinin çıkarınada karşıydı, onlar içinde zarar ve ziyana neden oluyordu. Aynı zamanda Kürdlerin katledilmesinde acımasızdılar ve umurlarında değildi. Bu kaygı verici gelişmeler bir yandan korunma altına alınan ve diğer taraftan saldırılan tüm bölge halkı için bir trajedydi.

Berlin Kongresinden sonra Sultan Abdulhamid Anadolu bölgelerinde yaşanan gelişmeler karşısındaki korkuyu bahane ederek Ermenileri tutuklamaya ve avlamaya girişti. Ermeni Komitesi Daşnak savunmaya ve Ermeni isteklerinde (otonomi)ısrar etme hususunda çaba içindeydi.

Kamil Bedirxan ve Kinyaz Şachovsky

29 Eylül 1917

13

Kamil Bedirxan ve Prens Şachovsky

Türkler, Ermenilerin Kürdistanı işgal edeceğini ve Kürdleri kovacaklarını propaganda ederek Kürdlerden yararlanmaya çalıştılar.. Türkler, Kürdleri Ermenilere karşı kıskırtmak için hiç bir olayı kaçırmıyorlardı ve her şeyden yararlanıyorlardı. Ermeniler ve Kürdler arasındaki çelişkilerin gelişmesini irdeleyen herkes, Kürdler ve Ermeniler arasındaki düşmanlığın çok eskilere dayanmadığını, doğal olmadığını ve yapay olduğunu kabul eder. Diğer yandan bu durumun baştan Taşnak olmak üzere Ermeni komitelerince oluşturulduğunu da kabul eder. Ermeniler kendileride komitelerini suçluyorlar ve uğradıkları tüm bahtsızlıkların ve yaşadıkları acıların onların tarafından başlarına getirildiğini söylüyorlar.. Bu ise gerçekliğin tam kendisidir. Şunuda

söylemekten yarar var, Kuzey Kürdleri Türk yönetiminin altındalar... Türk bürokratlarının etkisi altında ve manevi olarak zayıflamış Kürdler silah ve araç olarak kullanılmış, bir çokları Hamidiye Alaylarının saflarına katılmıştır... Türkler Ermenileri 'ortadan kaldırmak için onlardan yararlanmıştı.. Gerçi buna rağmen Kürdler Türkleri sevmiyor. Savaşın başlangıcında Kürdlerin ne kadın ve çocuklara ne de Ermenilere karşı isyan etme gibi Ermenilere karşı hiç bir hareketi olmadı... Ermeni fedailerinin Kürdlerin evlerine ve tarlalarına saldırması, kadın ve erkek ayrımı yapmadan Kürdleri vahşice yoketmelerinden sonra Kürdler mecburi olarak Ermenilere karşı ayaklandılar. Ermeni fedailerinin oluşumundan sonra Türk devleti Ermenileri yoketme kararını aldı ve uyguladı. Özellikle Van ayaklanmasından sonra Ermenilere karşı saldırılara başladı..

Savaşın başında Kürdlerin Ruslara karşı iyi bir tavırları vardı. Daha önce yapılan savaşlarda Ruslar Kürdlere karşı iyi davranmışlardı. Bundan dolayı Kürdler Rusların kendilerine karşı yine eskisi gibi muamele yapacaklarına

inaniyorlardı. Savaşın başında **Resul Bey, Hamdi Bey ve Eyub Paşa** önderliğinde büyük bir sayıda Hamidiye Alayları bizlerin saflarına katıldılar. Ne yazık ki bu subaylar ve bizim saflarımıza katılanların hepsi uygun olmayan muamelelerle karşılandılar, namuslarına saldırıldı, malları ve mülkleri talan edildiler... Bu ise diğerlerinin gelmemesi için Küçük bir belgedir.

Hasan Bey, büyük ve güçlü Xertuş aşiretinin büyük beyi savaşın başında kendisi Ruslara teslim oldu, kendisine karşı edepsizce davrandılar, aşağılamakla karşı karşıya kaldı. Hasan Bey kaçtı ve sonradan Rusların amansız düşmanı oldu. Ermenilerin kendi lehine teşvik ettiği Rusya ordusu, Kürdlere karşı büyük zulüm ve saldırılar yaptı. O dönem ki Tiflis yetkilileri Ermenilerin etkisiyle Kürdlerle hiç bir ilişkiye geçilmemesi ve tüm Kürdlerin ortadan kaldırılması konusunda karar alıyor. Açıktır ki askeri komutanlarda bu durumun etkisi altındaydılar. Diğer yandan Ermeniler, Rusya ordusunda nerede çoğunluğu oluşturmuşlarsa, ister subaylar içinde ve isterse alt sınıflarda olsun Kürdlere karşı düşmanlık tohumunu ekmişlerdi. Ermeniler, Rus askerlerini Kürdlere karşı harekete geçirmek için sistemli bir plan oluşturmuşlardı ve amaçlarına da ulaştılar. Kürdler Rus ordusundan hiç bir zarar görmemiş olsaydılar, umutsuzca ve ölümüne kadar Ruslara karşı savaşa bilirlermiydi?

Kürdlerin savaş bölgesinde durumları şöyle olduğunu söylebiliriz:

Kürdler öldürüleceklerini, mal ve mülklerinin talan edileceğini bildiklerinden, Ermenilerin yada askerlerin Ermeni komploları neticesinden kadınlarını çırıl çıplak soyacaklarını ve tecavuz edeceklerini bildiklerinden teslim olamıyor veya olmak istemiyorlardı. Eğer Rus ordusu karşısında geri çekilseler, müslümanlar Ermeniler tarafından toplu olarak katlediliyorlardı.

Tüm bunlara rağmen, hâlâ şimdi Kürdler tarafından korunan çok Ermeni var. Kuşkusuz bu ise tek bir Kürdün Ermeniler tarafından kurtarılmadığı bir ortamda

yapılıyor. Şu yalan olmayan ve inandırıcı realiteyi de soylemek gerekir ki Kürdlerin olmadığı Türkiye bölgelerinde Ermeniler yok edildi. Buna karşı Kürd bölgelerinde ve hâtâ Kuzey’de büyük bir Ermeni kesimi Kürdler tarafından kurtarıldı.. Güney kesiminde kardeşim Hüseyin Bey Cizire ve Midyat arasındaki Xizimni’de Türklere karşı koyarak Hıristiyanları koruyabildi. Gönderilen tüm o Türk askeri güçleri amaçlarına ulaşmadılar.

Yalnızca büyük prens Nicola Nicoloviç’in Kafkasya’ya gelmesinden sonra Rusya’nın Kürdlere ilişkin siyaseti değişti. Ne yazık ki bu değişim ise başlangıçta yalnızca kağıt üzerine kaldı. Çünkü Rus askerlerinin saflarında Kürdlere karşı kin ve nefret yerleşmiş ve etkili olmuştu. Sonradan çalışma başlandı, ilerlemeler gösterip umutlar oluştu... Ama, coup d’etat yapıldı.(maksat 1917 Ekim Devrimi)

Güney Kürdlerin kendi vatandaşları olan Kuzey Kürdlerine göre bu bakımdan büyük farklılıkları var.. Onlar çok az Türklerin etkisi altında kalmışlar. Bundan dolayı daha fazla bağımsızlıkçı ve savaşçıdır, bağımsızlık için ulusal düşüncelerini ve mücadelelerini korumuşlar.. Türklerin yaptıkları kötülüklerin acısı kalplerine sinmiştir.

Güney Kürdistan Kürdlerini 3 bölüme ayırmak gerekir:

Batı Kürdleri yada Batı bölümü: yani Musul, Suleymaniye, Kerkük, Revanduz ve Herkiler ki çoğunluğu Ruslara karşılar ünlü Şêx Ebeydullah Şemzinî’nin oğlu Şêx Abdulqadir’e bağlılar. Fakat bu yılın ocak ayında Suleymaniye’de bir subay, Suleymaniye’nin temsilcisi olarak benim ile görüşmek amacıyla Ruslara ulaşıyor. Fakat o beni göremedi ve şimdi savaş esiri Türk subaylarıyla beraber tutuluyor.

Orta bölümü: Bizim ailenin yani Azizilerin(Bedirxaniler) Mirliğini yaptığı Botan Kürdleridir. Azizi ailesi her zaman Rus imparatorluğunun Türklere karşı desteğini alma umudunu taşıdı. Prens Şachovsky’nin anlatımlarına göre benim rahmetli babam Bedirxan Azizi ve kardeşinin oğlu Êzdanşêr mektuplar aracılığıyla Rusya’ya yaptıkları önerilerde Türklere karşı Rusya’ya yardım etmeye ve hizmet etmeye hazır olduklarını söylemişlerdir.

Botan’ın tüm Türk sultasından kurtulmak istiyor. Bizim ailede kendi atalarının yeri ve yurduna dönmek istiyor. Hatta şimdi dahi Botan’da öyle bölgeler var ki, Türkler Ömer Paşa’nın saldırısından sonrada ele geçirmiş değiller.

Batı Bölümü: Diyarbakir Kürdleri(çok savaşçıdır), Malatya, Urfa ve farklı bir durum arzeden Dersim Kürdleridir.

Bunların hepsinden söz ettikten sonra şimdi Türkiye tarafından savaşın ilan edilmesinden sonra yaşanan olaylara geliyorum. Savaşın başlamasından sonra general Michelovsy beni çağırarak Kafkasya genel yöneticisi Varentisov Daşkov'un emriyle beni Kürdleri Türklere karşı Rusyanın safına çekmek ve ayaklandırmak için Abatsiva karargahına gönderdi. Ben Karakilise'ye vararak işime başladım , başarılarımda gözle görünüyordu. Fakat, Ermenilerin umutları Kürdleri yoketmek ve bölgelerini ele geçirerek gelecekte kurmayı planladıkları Ermenistan'ın zeminini hazırlıyorlardı. Ermeniler, hiç bir suçu olmayan Kürdlere karşı saldırılar düzenlediler, talan yaptılar ve hatta bu saldırılarda çocukları da öldürmeye başladılar. Ermenilerin propagandası neticesinden hem Ermenilerce ve hemde Rusya ordusu askerleri tarafından Kürdlere karşı yapılan talan ve öldürmeler şimdiye kadar hâlâ devam ediyor.

Teslim olan Kürdler tüm hak ve adetten yoksun bırakılarak yok edildiler. Kürdler Rusya'nın yardımını umut ederken, bunun karşılığında en büyük felakete ve acımasız bir zorbalıkla karşı karşıya kaldılar. Bölgenin ele geçirilmesinden sonra Hıristiyanlara her türlü yardım yapıldı.. Fakat, fakir Kürdler bu 3 yıldan korkularından harmanlarını ve tarlalarını kaldıramıyor, tümünden izole edilmişlerdir.. Diyebilirim ki Kürdler açlık ve yoksulluktan, kardan ve kıştan dolayı ölüyorlar.

Rusya devletinin ve benim iyi niyetime rağmen, böyle bir ortamda görevimi yerine getirmeye olanağım yoktu. Bundan dolayı görevimden ayrılarak, işimi bırakarak Tiflis'e geri dönmek mecburiyetinde kaldım.(1915 şubatının başında) Büyük Prens Nicolay Nicoloviç'in Kafkasya'ya gelmesinden sonra Tiflis'teki Kürd politikasından değişiklik oldu. Büyük prens zekası ve yüksek kavrayışıyla işimizin ne kadar önemli olduğunu biliyordu. Yani eğer Kürdlerin duygularını yanımıza çekersek, onları Türklere koparırsak Rusya için çok önemliydi. Büyük Prens bu büyük ve önemli görev için Beni ve Şachovsy'yi görevlendirme kararını aldı..

14

Kamil Bedixan ve Prens Şachovsky

Büyük Prens'in aşağıdaki talimatları Kürd sorununu iyi kavradığını gösteriyor. Bu kararlar şimdiye kadar yerine getirilmiş değildir. Rusya hiç bir milleti üstün görmüyor. Rusya'ya karşı iyi niyetli olan tüm halklar adil ve güvenli bir ortamda eşit haklara sahipler. Kürdler ve Ermeniler hiç bir kazanç getirmeyen büyük kanları döktüler. Bu soruna son vermek gerekir. Bu iki halk geçmişte olduğu gibi gelecekte de birlikte ve barış içinde birlikte yaşamaları gerekir. Bu birlikte yaşaması gereken iki halkın arasındaki savaşa son vermek için, daha şimdiden birbirlerine yönelik saldırılara son vermeliler. Eğer bir taraf ister Kürd veya isterse Ermeni kendisinden diğer tarafa saldırı hakkını görürse sert bir şekilde cezalandırılmalıdır. Bu iki halkın normal yaşamlarına dönebilmeleri ve barış içinde yaşamalarına imkanı vermek için tek yol budur. Ayrıca büyük prens Kürdlere gelecekte otonomi sözü verdi. Fakat, hiç somut bir söz değildi. Güya bunun için müttefik devletler ile antlaşma sağlanması gerekiyor.

Fakat o , Kürdleri Türklere saldırıları karşısında savunma ve barış konferansında Kürdlerin çıkarlarını koruma sözünü verdi. Ermeniler, sorunu

çözmek için hiç bir adım atmadılar ve yapılan bu çağrıya da kulak asmadılar. Ermeni şovenistleri intikam için Kürdleri ortadan kaldırma çağrıları yaptılar. Ermeniler hemen bu vaatlerin gerçekleşmemesi için sorun yaratmaya giriştiler.

Ermeniler bize ve özellikle Prens Şachovsky'ye karşı barışçıl bir savaşa yani ne savaş ne de barışı ilan edebilirlerdi. Bizim elimizden ne geldiyse genel olarak Kürdistan Hıristiyanları ve özel olarak Ermenileri korumak için yaptık ve bu hususta lakayit davranmadık.

Ermeniler çok biliyorlar, benim en küçük bir işaretim ile Botan ve çevresindeki bölgelerde Kürdler tarafından koruma altına alınan Ermeniler topluca yok edilirdi. Eğer darbe(Ekim devrimi) olmamış olsaydı, geçen yılın yazında yapılan propagandalara rağmen işlerimizi başarılı bir şekilde yapabilirdik. Eğer Ermenilerin taşkınlıkları olmamış olsaydı, 1916 yazında biz iyi kazanımlara sahip olurduk.. Ermenilerin yaptıkları pratikler bizim önümüze büyük engeller çıkardı.. Şachovsky 3 defa Ermenilerle anlaşmak için görüşmeye başladı.. Bende Van'daki bu çabalara katıldım.. Ben Ermenilere karşı hiç bir amacımın olmadığını ve tek istediğim şeyin dayanışarak askeri çabaları ileri götürmesi olduğunu ortaya koydum. Gerçi söylediklerimiz faydasızdı. Onlar sağır ve dilsiz kalarak bize kulak vermediler.

Rusya'da sığınmacı olan kardeşimin oğlu Abdulrezak Botan'da Türklere karşı ayaklanmayı örgütlemek için çabalar içine girmişti. Abdulrezak'ın bu çabaları başarıya ulaşmadı... Bir yandan iyi silahlanmamış ve iyi bir şekilde hazırlıları yapmamışlardı.. Diğer yandan ise, Van'daki Ermeni komitesi Botan nehrinin üzerine duruyor ve geçişte yolunu kasiyorlar.. Ermeniler Botan nehrinin köprüsünü yapmak istiyorlardı. Abdulrezak karşı çıkıyor.. Çünkü, eskide Abdulrezak kendi parasıyla bu köprüyü inşa etmek istemişti, ama bırakmamışlardı.

1915 yılının aralık ayında Prens Şachovsky beni arıyan ve benim aracılığım la Rusya ile ilişkileri sağlamak isteyen Botan temsilcisini görüyor. Şachovsky o dönem Büyük Prens tarafından Kürdistan işleri için görevlendirmişti, neye ihtiyaç var ve Kürdistan'da hangi adımlar atılacak yönünde bir rapor hazırlıyor.

Büyük Prens, Şachovsky'inin benim ile birlikte işe başlaması için talimat veriyor. O dönem Bitlis Rusya odusu tarafından işgal edilmişti. Bitlis yoluyla Güney Kürdistan ile ilişkiler kolaydı ve bundan dolayı biz hemen oraya gittik..

Ne yazık ki Rus askeri Bitlis'ten çıkamıyordu. Bundan dolayı biz de Güney Kürdistan ile ilişki kuramadık.. Fakat, biz Muş ovasında, Mutki bölgesinde ve Xutya'da faaliyetlere başladık.

Ermenilerin bize karşı düşmanlıkları ve silahlı Ermenilerin bölge halkına yönelik saldırıları ve yaptıklarından dolayı bizim işlerimiz çok zordu.

Türkler ile birlikte kaçamayı başarmayan bölge Kürdlerin büyük bir kesimi silahlı Ermeniler tarafından öldürülmüştü.

Gerçi Bitlis müslüman Kürdleri Türk jandarmalarının Ermenilere karşı giriştikleri katliamlara katılmayı reddetmekle kalmayarak, ellerinde ne gelirse Ermenileri saklamak ve korumak için yapmışlardı.

Bu bölgelerin halkı beni çok sıcak karşıladılar... Benim Kürdistan'ın geleceğine ilişkin yaptığım propagandaları içten karşıladılar.

Kürdler bana eğer aileleri, mal ve mülkleri tamamıyla güvence altına alınsa, Ermenilerce Muş ve diğer bölgelerdeki gibi acımazca toplu katliamlar yapılmasa ve bize bu konuda garanti verilirse sizin ile birlikte olmaya hazırız diye bildirdiler. Fakat, biz onlara garanti veremiyordu.

Nasıl olduysa Şahzade Şachovsky bazı önemli adımlar atabildi. Bir grup Bitlis Kürdü deneme amaçlı teslim olma kararını alıyorlar.. Aynı zamanda kaldıkları bölgelerinin bir çoğu garanti altına alınıyor.

Kürdler verdikleri garantilere bağlı kaldılar. Hacı Musa ve adamları 14 ocakta Çogur Xorşin'e saldırmak istiyorlar, onlar izin vermiyorlar. Yine bu tutumlarını Türklerin Bitlis'e yönelik saldırıda bulunduğu ve Bitlis'in düşme tehlikesi olduğu bir dönemde tekrarlıyorlar. Fakat, sonuç yine acı oldu. Kürdler kaçıp kendilerini korunma altına almadan önce yine Ermenilerin saldırılarına hedef oluyor ve talan ediliyorlar. Kürdlerin ise sığınmak için güvенеbilecekleri hiç bir yerleri yoktu. Ermeniler cezasız kaldılar ve hiç bir engel ile karşılaşmadan istedikleri gibi hareket ediyorlar. Bizim mecbur kalıp Bitlisi terketmemizden sonra Kürdlerin büyük bir kesimi yaşamlarını korumak için yeniden dağlara sığındılar.. Çünkü, biz Bitlis'te onlar için hiç bir şey yapmamıştık ve biz oradan itibaren Güney ile ilişki kuramadık..

Botan'dan iyi haberler geliyordu.. Kendimizi yeniden hazırlamak ve Raporu sunmak amacıyla Van-Çatak üzeri Tiflise gittik.. Sonra yeniden Van'a, Çatak'a ve oradan Botan'a geçmeyi planladık... Bu sefer iyi silahlanmıştık.. Bizim yanımızda yüzlerce Kazak, Botan'dan bir grup Kürd ve Asuri vardı. 1 Temmuz 1916 tarihinde Van'a geldik.. Oradan Şachovsky Bitlis'e geçti. Şachovsky orada Ermenilerin saldırılarından kaçıp kendilerini korumak amacıyla dağlara sığınan Çufri ve Porşin Kürdlerini görüyor. Ayrıca silahlı Kürdler ve Mutkilerin ileri gelenleri Bitlis'e gelerek, sabırsızlıkla benim yolumu bekliyorlardı.. Bitlis'te her türlü faaliyet yararsız ve zaman kaybıydı... Van'da daha iyi işlerin yapılması bekleniliyordu. Şachovsky orada hiç kimse ile bir ilişki ve görüşme yapmadan Van'a döndü ve biz oradan temmuz ayının ortalarında güçlerimiz tarafından işgal edilen Çatak'a geçtik. Biz Çatak'tan itibaren Güney ile Botan'ın kuzeyindeki çok güçlü Xertûşî aşiretiyle ilişkiye geçtik. Hepsi benim denetimim altına geçtiler ve büyük bir güç hazırlayarak benim ile gelmeye hazır olduklarına dair söz verdiler....

27 ve 28 temmuz da benim ile görüşmek amacıyla aşiret reislerinin Çatak'a gelmeleri kararı vardı. Gerçektende onlar tespit edilen zamanda oraya geldiler, ama biz orada değildik..

Türkler Bitlisi almışlardı ve Van saldırı ve tehlike altındaydı.. Çatak ve Van arasındaki Rusya askeri Van'a çağrılmıştı.. Bizden de 14 temmuzda Van'a dönmemiz istenmişti..

Hayret edilecek durum Ermenilerin sayesinde Bitlis Türklerin eline geçti. Bizim Bitlisteki adamlarımız bizi bilgilendirdiler... Bitlis'in düşürülmesinden sonra Kürdler yanıma geldiler.

Xezat ve Şêrwan Kürdleri benim Bitlise geldiğim temmuz ayının başında benim ile görüşmek için temsilcilerini göndermişlerdi. Andarnik ve Ama Ask'ın silahlı adamları, bu toplulukların en ileri gelenleri olan temsilcileri

yakalıyor ve öldürüyorlar. O döneme kadar Bitlis'e karşı hiç bir girişimleri olamayan Xezat ve Şêrwan Kürdleri, bu olayın duyurulmasından hemen sonra Türk askeri güçlerinin komutanına giderek Rusya cephesinin sol kanatını oluşturan Ermenilere karşı savaşmayı omuzlamak ve intikamlarını almak istediklerini söylüyorlar. Bu şekilde Rusya cephesinin sol kanatını geri püskürtüyorlar. Ermenilerden acımasızca bir intikam alıyorlar ve büyük kayıplar verdiriyorlar. Bu Kürdler, Bitlis'in kaderini tayin ettiler. Daha sonra Şêrwan Kürdleri evlerine dönüyorlar ve Türkiye'ye karşı yeniden faaliyetlerine girişerek, transport ve askeri birliklere saldırıyorlar. Her ne kadar işimizi devam etmedik ise de, çalışmalarımız ürünsüz değildi. Ben yalnızca Xertoşî değil, bütün Botan'ın benim yanımda olacağı düşüncesindeydim.. Kürdler yolları tutmuşlardı... Benim açımdan önemli olan, Kürdler Rusları kabul etmek istiyorlardı.. Ama bir şartla: Ermeniler yanlarında olmaması şartıyla.. Ben Kürdistan'ın bu bölümünde propaganda vasıtasıyla iyi bir harekette neden olmuştum.. Kürdler, Türklerin geliş ve gidişlerine ve ilişki kurmalarına karşı engel ve sorunlar yaratıyor, Türk askeri noktalarına ve birliklerine saldırıyorlardı.

Bitlis ve Botan arasında geliş-gidiş ve ilişkiler Kürdlerin faaliyetlerinden dolayı çok zordu.. Türkler, bu bölge halkının bir kesimi sürmek zorunda kaldı, Botan Kürdlerini bastırma adımlarını attı... Türkler bir grup Kürd önderlerini idam ettiler.

Kürdler Hamidiye ordusundan kaçarak silahlarını da beraberlerinden getiriyorlardı.. 1916 yazında Bitlis ve Muş Kürdleri, Hacı Muxan Bey hariç Türk ordusuyla birlikte bize karşı(Rus ordusuna) savaşa hiç bir şekilde katılmadılar. Bu bölgede yaşanan bu durum ise benim sayemdaydı.

Rusya'nın denetimi altındaki bölgelerde kaçan Kürdler benim ile ilişkiye geçerek, benim aracılığıyla Rusya ordusuyla görüşmelerde bulunmak istiyorlardı.. Fakat, onların gönderdikleri mektup Türklerin eline geçince önderlerini uzaklaştırdılar.. Sanıyorum Qutbe'ye gönderdiler.

Türkler artık kaçan Kürdlere güvenmiyorlar, ailelerini Sazning ve Diyarbakır'a sürüyorlar. Biz Rusya askeri güçlerinin komutanlığına söz vermiştik, Van ve Çatak'tan Cizre'nin Dicle kenarına kadar bu bölgelerin halkı gittiğimiz zaman bizi savunuyorlar, bizi güler güle karşılayıp ve yardım ediyorlar... Tek bir şartla: Silahlı Ermeniler Rusya Güçlerinin yanında olmasın ve en azından yerli halka karşı iyi davranılsın... Bu amaçla ben ve Şachovsky bir kaç silahlı Kürd grubun önden gönderdik.. Rusya ordusunu desteklemek, Rusya ordusunun prestijini artırmak ve bu bölge halkını ayaklanmaya hazırlamak amacıyla... Fakat, Ekim devrimi her şeyi alt üst etti.

Ben zaman yitirmek istemediğimden dolayı, hemen Van'a döndüm ve Van gölünün kuzeyindeki Kürdleri barıştırmaya çalıştım.. Ben kendi amacıma ulaşarak onları barıştırdım ve Van gölünün kuzeyindeki Kürdlerin, yani Zilan ve Deri aşiretlerinden bizim ile dayanışma ve destek sözünü aldım.. Rusların eli bu alanlara yani, Sipan dağlarına, Adilcewaze, Abagin ovasına... ulaşmamıştı. Van ve Beyazid yolu şimdiye kadar korkuluyordu.. Şimdi o korku ortadan kaldırıldı. Çevre bölgeler şimdiye kadar tehlikeli durumunu koruyorlar..

Kürdler tarımla ilgileniyorlar, okul ve ana ve babalarını yitiren çocuklara yetimhane açmak istiyorlar. Van ve Beyazid, Kurmunc ve Qerekin arasındaki demiryolunun yapımı için işçiler vermişler... Bu bölgelerin yaşamı ve güvenlik

durumu normal ve huzurludur.

Darbe yapıldıktan sonra her şey altüst oldu... Bize karşı duran Ermeniler diyorlar ki Kürdlerin üzerinde yaşadığı ve çalıştığı topraklar bizimdir. Rusya'nın ordusuna saldırmış bahanesiyle Kürdleri cezalandırmak için Xurşid Begi Bedri'nin kale ve Sura saldırdılar.. İki Ermeni grubu bu saldırıya katıldı.. 20 mayıs günü hepsi iytiyar, kadın ve çocuk olduğu 500 kişiyi kalenin önünde öldürüyorlar.. Ortaya çıktı ki onların hiç bir suçu yoktu.

Açlıktan dolayı yarı ölü, suçsuz ve gunahsız Kale halkına karşı acımasızlığın ötesinde ve insanlık dışı şeyler yapıldı.. Şachovsky'nin tutuklanmasından sonra Ermeniler biz ikimizde idam edildiğimiz yalanını yaymaya başladılar..

Dersim Kürdleriyle görüşmeler vardı... Fakat bizim haberimiz olmadı. Dersim Kürdleri Türkleri görmek bile istemiyorlardı, bizim ile birlikte çalışmak istiyorlardı.. Dersimliler ile yapılan görüşmeler başarılıydı.. Gerci bilmiyorum neden o antlaşma ileriye götürülmedi... Bunun sebebi de aynı olmalı, yani Ermenilerin saldırı siyaseti...

Biz, Kürdlerin aldıkları bölgelerde kalıp kalmadığını bilmiyoruz.. Çünkü, askeri darbeden sonra bizim Kürdler ile ilişkimiz kalmadı. O dönemden bugüne çok önemli olaylar yaşandı.. Durumun eskisi gibi kalması çok zordur. Kürdler, Erzurum bölgesinde, Muş ovasında, Malazgirt, Van gölünün kuzeyinin tümünde ve Beyazid sancağında yaşıyorlar.. Bu bölgelerde yaşayan Kürdlerin bir kesimi sürüldüğünü söylebiliriz.. Orada kalanlar ise yarı ölü ve yoksulluk içinde yaşıyorlar.. Özellikle Ermeniler tarafından büyük bir baskı altındalar. Yalnızca Zilan Dere ve Azerbeycan Kürdlerinin durumu diğerlerine göre biraz iyidir. Bunun nedeni ise askeri güçler o bölgelere giremediler.

İşgal altındaki bölgelerde Kürdler çok yoksul ve tehlikedeler... Devlet tarafından hiç bir destek ve yardım yapılmıyor.

Açıktır ki Kürdler böyle bir ortamda Rusya'ya karşı iyi bir tutum içinde olmazlar. Kürdler, Rusları Ermenilere imkan sunup kendilerine yönelik saldırılardan bulduklarından dolayı suçluyorlar. Aynı zamanda Rusların Ermeniler tarafından yanlış yönlendirildiğini ve yanlışa düştüklerini de söylüyorlar.

Fakat tüm bunlara rağmen ben tastik edebilirim ki, eğer Kürdlere yönelik akılcı bir siyaset yürütülürse, kayda değer ve inanabilecekleri adımlar atılırsa, özellikle Ermeni-Kürd barış antlaşması olursa, canı gönülden tatbik edilip, saygı gösterilirse; eğer Ermeniler, yani Komiteleri Kürd katliamlarından vazgeçerlerse, Kürdlerin yardımcıları, korucuları ve kendilerine adil davranılırsa o zaman Kürdleri yanımıza çekebiliriz.. Kürdlere Türklerin sultasından kurtulma sözü verilmeli, kendilerine otonomi garantisi verilmelidir.. Daha büyük kazanımlarda elde edilebilir. Bende ailemin ve kendimin sahip olduğumuz prestijin sayesinde bu açıdan Kürdistan'da büyük yardımlar sunabiliriz..

İmza

Kamil Bedirxan ve Kinaz Şachovsky

Tiflis/29 Eylül 1917

Erzurum Sovyet Konsolosunun Raporu-Yoldaş Pavlovsky

1. Mayıs 1923

Kürdistan'ın Erzurum'un Tavrı*

Bu arada yalnızca 8 mart günü Xalid Beyi görebildim... Xalid Bey Türkiye Parlamentosu üyesi Yusuf Ziya Bey ile Ankaradan Tiflis-Bitlis yoluyla gelmişlerdi. Erzuruma gelmesinden bir hafta önce yoldaş Livoviç tarafından bana şöyle bir telgraf geldi: „..... Kelimeler okunmuyor(çevirmen)Yusuf Ziya dün gitti..“ Yoldaş Livoviç'in telgrafından anlaşıldığı kadar benim Ankara üzeri her şey üzerine malumat almam gerekiyor.. Gerçi ne yazık ki böyle değildir. Yalnızca Yusuf Ziya'nın benim ile olan işine ilişkin yoldaş Tomanov'un bir telgrafını aldım.. Xalid Bey'in gönderdiği mesajda bu parlamento üyesine tamamiyle güvenmesi gerektiği söylemesinden sonra, ancak üçüncü gününde Yusuf Ziya ile görüşebildim... Yine Xalid Bey 3 kişiyi , yani Xalid bey, Yusuf Ziya Bey ve tercümanları İsmail Beyiyi karşılamamı istemişti.

Ziya Bey kısaca durumu izah etti... **İstanbul Kürd Komitesi** adına yoldaş Aralov ve Şachovsky ile Kürdlere yardım yapılması meselesi üzerine görüştüğünü, güya yoldaş Şachovsky kendisine 50 bin lira başlangıç için, sonra 40 bin Tüfek ve başka paralar konusunda söz verdiğini söyledi. Bu 50 bin lirayı Tiflis'te alması gerekiyordu. Fakat, Sovyetler Birliği Tiflis Konsolosu yoldaş Livoviç'e bu konuda hiç bir izin yada direktif verilmemiştir. Böyle bir dava için yukarıya sormak gerekiyor. Türklerin onun burada kalmasından ve gecikmesinden şüphelenmemesi için cevabı beklemeden gitmeyi doğru bildi. Yusuf Ziya bana **İstanbul Kürd Komitesinin** kararıyla Sovyet temsilcisiyle yapılacak görüşmelerde temsilcilik haklarını Erzurum Kürd Komitesi Başkanı Xalid Bey'e vereceklerini söyledi. Kendisi ise sonucu Moskova'nın cevabına endekli olan bir işi gerçekleştirmek için Bitlis'e gitti.

Yusuf Ziya niçin yanıma gelmişti:

1)Kendi temsilcilikleri Xalid Beye vermek,

2) Benim her şeyi Moskova'ya ulaştırmamı doğru buluyor ve bu konuda açık bir şekilde „evet“ veya „hayir“ cevabı almam için..

Kürdlerin gelecekteki tutumları bu işe bağlıdır. Yusuf Ziya bana cevabın 15 günden daha fazla uzanmamasını istedi.. Eğer cevap geçikirse bunun istemlerinin kabul edilmediği anlamına geleceğini söyledi.

Yusuf Ziya Bey'in sahneye çıkışı benim için beklenen bir şey değildi. Bu ise benden söz konusu şahsın gerçek rolü hakkında hipotezlere neden oldu. Eğer gerçekten Yusuf Ziya bizim temsilciliğimiz ile anlaşmışsa ve para için Tiflis'e gönderilmiş ise ve daha sonra bazı işler için Erzurum üzeri Bitlis'e gönderilmiş ise, kuşkusuz bizim Sovyet temsilciliğimiz Erzurum'un Kürd meselesine ilişkin önemli rolünü biliyordu, daha fazlasında biliyordu ve beni Erzurum aracılığıyla bilgilendirebilirdi.. Böyle davranmakla Ankara'da Kürd Meselesiyle ilgilenen memurlarımız, orada oturmuşlar ve en iyisini düşünmekte!! Öyle yapılmış ki Yusuf Ziya Bey gelişi, Türk devletinin akif ve zeki bir ajanı, gizli bir elemanıdır demek gerekecek..

Eğer Erzurum Kürd Komitesi ve bizim Konsolosluğumuzu bir kenara iterlerse, belki Rusya onlar ile birlikte muhalefin planlarını yıkabilir. Çok ahmakça bir plan değildir.. Kuşku duyuluyor ki, muhalefet ve Xalid Bey de temkinli bir şekilde onlarla birlikteler. Xalid Bey, Ziya Beyi Kemalistlere karşı biri olarak benim ile tanıştırdı..

Bana göre Erzurum Kürd Komitesinin tavrı şöyledir:

6 aydan beri, Rusya Kürd Komitesinin taleplerine cevap vermemiştir. Bu esnada Suleymaniye devletinin Türkiye ve İngilizlerin yaklaşmasına ilişkin belli olmayan tavrı, benim için açık değildir. Tüm Türkiye çapında muhalefin güçlendiği görülüyor.. Kürd Komitesinin propagandaları, Kürdistan'ın kendi kaderini tayin etmesi hususunda ortalama bir tavıra sahip olan Muhalefet ile birliktedir.

Bundan dolayı, muhalefetten Necadi adı altında birinin gelmesinden sonra Kürd Komitesi Xalid Beyi Türkiye Parlamentosu için aday olarak ileri sürdü... Muhalefin söz konusu olan üyesi kendileriyle Kürdler arasında bir farklılığın olmadığını söyledi.. Fakat, Ziya Bey'in Rıza Kazım ile Rusya ile anlaşmayı sağlamak gelmesi, Kürd Komitesini Mart ayının ortamına geri döndermiştir. O ise uzun bir zaman dilimi için değil, yalnızca 15 gün için....

Ziya Bey bana eğer Rusya tespit edilen zamanda cevap vermese, yada bizim isteklerimizi yerine getirmese, Kürdler kendileri için baş vuracakları „başka kapı“ tespit etmişlerdir. Eğer söz konusu şahsın yaptığı hokabazlık değil ise, bana göre o

„kapı“ Türkiye Parlamentosunun parasıdır. Eğer Rusya bu 15 gün içinde istemelerini yerine getirmese, seçim öncesi propagandalara başlayacaklar.. Bana göre bu Erzurum Komitesinin tavrıdır. Eğer Yusuf Ziya Bey çift yönlü bir ajan değil ise bu aynı zamanda İstanbul Kürd Komitesinin de tavrıdır..

Her nasıl olursa olsun Ziya Bey'in kişiliğini ortaya çıkaracağım ve kendisini tanımak için çaba sarfedeceğim..

Türkiye halkına ilişkin olarak: Bir tarafca zorlanmasalar hiç bir ayaklanma beklenmemelidir.

*Erzurum Komitesi

Erzurum Sovyet Konsolosunun Raporu- Pavlovsky

10 Haziran 1923

Kürd Meselesi

Başlangıçta Yusuf Ziya Beyin kişiliği ve Kürd meselesindeki rolü hakkında çok kuşkulu ve ikircikliydım.. Ben Ankara'ya söz konusu olan kişi hakkında sorular sordum ve cevabını aldım. Ortaya çıktı ki bana verilen bilgiler ve benim 11 Nisan raporumda yazdıklarım doğrudur. Ziya beyin Aralov ve Şachovsky ile ilişkileri vardı.. Ziya Beyin söylemine göre bu yoldaşlar ve özellikle Şachovsky kendisine Moskova'nın kendisine **İstanbul Kürd Komitesiyle** görüşmeleri yürütmek için tam yetki verdiğini söylüyor. Şachovsky, Ziya beye yardım sözü vermiştir: ilk önce 50 bin lira ve daha sonra 40 bin tüfek ve başka paraları.. Ziya Bey bu yardımların dışında kendisi içinde 4 yada 5 bin liraya kadar yardım teklifi yapıldığını, ama kendisinin kabul etmediğini, kendisinin paraya ihtiyacı olmadığını, bir rol oynayan kimseler için söz verilen yardımdan vereceğini söyledi... Şimdi görüyor ki kendisine yalan söylenmiş.(ilk önce 50 bin lirayı İstanbul'da vermek istemişlerdi.. Oraya gidiyor, fakat hiç bir şey vermiyorlar) ikinci defa Tiflis'te Erzurum Komitesi Başkanıyla birlikte benden .(Erzurum Komitesi ve İstanbul Komitesi, İstanbul Komitesi örgütünde birleştiler) talep ettiler.. Benim bir açıklama getirebilmem için acaba Kürd temsilcileriyle Sovyet Devletinin Temsilcisinin-Şachovsky- yardım görüşmeleri yapıp ve bizimkilerin söz verdiği doğrumudur? Benim aracılığıyla bu duruma açıklama getirilmesini rica ediyorum..

Ayrıca onlar bu konuya ilişkin olumsuz cevap, Şachovsky ve Aralov ile yapılan görüşmelerin geçersiz kalacağını söylediler .. Açıktır ki bilinçli ve kendileriyle alay edilmiştir. Ayrıca „**Bağımsız Kürdistan**“ düşüncesiyle hareket eden ve varmak

istedikleri bu amaç en kutsal görev bilen bu şahsiyetlere hürmetsizliktir..

16

Xalid Bey ve Yusuf Ziya Bey ile görüşmeler(16)

Benim Moskova'ya Yusuf Ziya Beye ve onun Kürd Meslesindeki rolu hakkındaki acaba Kürd Komitesine yardım sözü verilmişmi yada Yusuf Ziya'nın söyledikleri doğrumu yönündeki soruma bir telgraf ile cevap verildi... Bu cevap telgrafında **bizim Yusuf Ziya'nın şahsına yalnızca 5 bin lira vermemiz isteniyor**. Ben raporumda Yusuf Ziya'nın kendi şahsına yönelik yardımları istemediğini ve değer vermediğini söylemişim. Fakat, cevap verilmedi..

Böylelikle şimdiye kadar hâlâ Yusuf Ziya'ya hangi yardım sözü verildiğini anlamış değilim..

Kürd meselesine ilişkin söylenenlere göre, öyle görünüyor ki yoldaş Aralov ve Şachovsky Kürd hareketine (Yusuf Ziya Beye) bu yardımlar konusunda verdikleri sözler akademik bir içeriğe sahiptir.. Daha sonra ortaya çıktı ki bu görüşmeler akademik bazda değildi..

Eğer doğru ise Yusuf Ziya Beyin sözünü ettiği 50 bin lira ve 40 bin tüfek ile Kürdistan'daki ciddi işlerin üstesinden gelinemez.. Bundan dolayı Kürdlere bu kadar yardım yeterlidir diye düşünmemek gerekir. Yusuf Ziya Beyin konuşmalarında da görüldüğü gibi bu yardımlar onlar için sadece bir başlangıçtır. Diğer yandan Yusuf Ziya'nın söylemiyle Kürdler tek bir şart ileri sürmüşler... O şart ise : Rusya'nın düşmanı Kürdlerinde düşmandır. (Yani, Rusya'ya bu kadar yaklaşmanın acele bir şeyi yok)

Görüşmelerin Antlaşma ile sonuçlanmaması şu şekildedir:

Yusuf Ziya yoldaş Aralov ve Şachovsky ile yapılan görüşmeleri ciddi ve güvenilir görmüyor.. O bunu kendisine ve kendisini Rusya ile görüşmelere temsilci olarak gönderen Kürd Komitesine hakaret olarak görüyor. Hatta Yusuf Ziya Tiflis'te bu vaatlerin yalan olduğunu düşünmeye başlamıştı. Ben burada kendisine 5 bin lira vermek istediğim zaman, bize ilişkin tamamıyla umutsuzluğa kapıldığı görüldü... Hatta diğer konuşmaları dinlemeden çekip gitti...

Erzurum Kürd Komitesi

Yusuf Ziya buraya geldiği zaman, onlar Erzurum Komitesinin tüm faaliyetlerine önderlik ediyorlardı... Xalid Bey çok büyük bir sabır gösterdi, Sovyetler Birliğinin himayesi altında bağımsız bir kürdistanı oluşturmak için 7 aydan beri Moskova'nın cevabını bekliyor. Yusuf Ziya'nın gelmesi ve bizim ile görüşmelerin başarıya ulaşmaması, Xalid Bey de bizden artık hiç bir istemden bulmamaya karar verdi ve bizim ile tüm ilişkilerini kopardı. Ankara'nın Yusuf Ziya'ya verdiği cevaba rağmen, ben ilişkilerin kopmaması için çok çaba sarfettim..

Tüm bu şeylerden dolayı, Xalid Bey tamamıyla ve sürekli ilişkiler temelinde Yusuf Ziya ile anlaşılabilir. Yani Erzurum ve İstanbul Kürd Komitelerinin ilişkileri temelinde..... Onlar İsmail Beyi(daha önce benim ile olan görüşmelerde tercüman olarak yararlanıyorlardı) iki komitenin arasındaki ilişkileri daha yakından örgütlemek amacıyla Trabzon'a göndermeye karar verdiler.

Bize vefalı olan bu iki şahsiyete, şimdi başka şehirlere gönderilmiş ve bu komitenin üyesi olan bir grup dostumuz hakkındaki gelişmeleri çok yakından izlemek, gözetlemek ve ilişki kurmak zorunludur. Benim şimdi Kürd meselesi üzerine çok iyi bilgim yok, zamanımda buna izin vermiyorum. Örnek olarak geçen ay bana Kürd hareketi hakkında doğru olmayan bilgiler gönderilmişti. Yalnızca şunu biliyorum ki Türkler Xalid Beyi tutuklamak için peşinde olmalarına rağmen, bizim ile ilişkileri sürdüren 3 irtibat kadrosu tutuklanmasına rağmen, Kürdistan ile ilişkileri devam ediyor. Her gün Kürdler ve özellikle Kürd çiftçileri Kürdistan'ın çeşitli bölgelerinden Erzurum'a Xalid Beyi görmeye geliyorlar.. Xalid Bey herkes ile ayrı ayrı görüşüyor.

İster Kürdistan'ın Kuzeyi ve ister Güneyin durumu hakkında düşünce belirtmek çok zordur. Mart ayının başında Kürdler tarafından ele geçirilen Revandiz ile ilgili gelişmeler dair Ankara ve konsolosluklar arasındaki telgraflaşmalar ve haber akışı yararlıydı.

18 Mart günü Ankara'dan gönderilen telgrafa göre Türklerin Revandiz'daki güçleri 500 kişiydi.. Bunlardan bir kısmı öldürülmüş, diğer kesimi ise esir alınmıştır. Simko bu savaşa komutanlık yapmıştı. Benim elimdeki bilgilere göre ondan sonra Revandiz Türklerin eline düşmemiştir. Ilkbahar ile birlikte Türklerin hareketliliği beklenmektedir. 9. Ordunun bir kesimine ve Erzurum'daki 72.piyade güçlerine Doğu Cephesine gitmeleri için emir gelmiş. Açıktır ki acale bir şekilde gönderilen bu talimatın amacı, 3 ay önce Kürdler tarafından ele geçirilen Revandizı almaktır.

Erzurum Konsolosluğunun Raporu-Yoldaş Pavlovsky

26.07.1923

Kürd Meselesi

Kürdistan bağımsızlık hareketi, kemalist devletin kuruluşu döneminde baş gösterdi.. Buranın Kürdlerine göre şöyle gelişme gösterdi:

1918 tarihinde Anadolu'da devrimci hareket başladığı zaman, Kürd devrimcilerinin bir kesimi, Kürdistan'a otonomi tanınması şartıyla bu harekete katıldılar. Fakat, daha sonra Türkiye'deki bu devrimci hareket dikta, askeri kemalist bir biçim alınca, Kürdlerin Kürd sorununu çözme konusunda bu devleten yana umutları kalmadı.. Bundan dolayı Kürd aşiret reisleri ve aydınlarının katıldığı Erzurum Kongresi, Kemal'den ayrılan devrimcileri destekleme ve Türkiye'de gerçek demokratik bir sistemi, yani halkın iktidarını getirmek için darbe yapma kararı aldı..

Muhalefetten her biri kendi dönemleri için Kürdistan'a bağımsızlık sözü veriyordu. Erzurum Kongresinde kurulan Kürd Komitesi ise her zaman muhalefet ile yakın ilişkiler içinde oldu. Kürd Komitesi bu ilişkilerini de kendi temsilcisi olan ve aynı zamanda Cıbranlı aşiret reisi olan Cıbranlı Halid Bey aracılığıyla sürdürüyordu.. O, hâlâ İstanbul Komitesinin üyesidir ve Kemal'a muhaliftir. Halid Beyin bu grup ile ilişkileri Türkiye Parlamentosunda ikinci grup yöneticisi, Bitlis milletvekili ve aynı zamanda Kürd olan Yusuf Ziya bey aracılığıyla sürdürüyordu. Böylece Türkiye Kürdistan'ın tamamı kendisiyle birlikte olan Kürd Komitesi her zaman Türkiye muhalefet hareketiyle birlikte oldu ve desteğini sundu..

Türk-Yunan savaşı Kürd liderleri arasında çelişkilere neden oldu... Bu savaş esnasında Fars Kürdlerinin tutumları şöyleydi: Şimdi Kürdistan'ın bağımsızlığı için en uygun ortamdır. Çünkü, Fars devleti bugün çok zayıftır ve bu hareketi bastıramaz. Hepsi karar veriyor, Fars Kürdistan'ından başlayarak tüm aşiretleri örgütlemeye ve böylelikle büyük bir güç oluşturarak en kısa zamanda Fars Kürdistan'ından Türkiye'ye doğru hareket etmeye.. Türkiye devleti de Yunanistan ile savaşta olduğundan dolayı mecbur kalıp Kürdlerin istediği sınırlarda bağımsız Kürdistanı tanır.

Erzurum Komitesi önderliğindeki Türkiye Kürdleri bu konuda daha az ısrarlıydı. Onlar şimdi ayaklanmanın zamanı olmadığını söylüyorlardı. Kürd Komitesinin kararlarındaki belirsizlik ve kesin olmama olayının nedeni o dönem doğu vilayetlerinde Kemal'in yardımcısı durumunda olan doğu cephesinin komutanı Kazım Karabekir'in politikasıdır.(Kazım Karabekir'in Kürd sorununda gerçek siyasi rolü ve 1922 yılında Simko hareketinin başarılı olmaması meselesini 175. Raporumda yazdığımdan dolayı

tekrarlamak istemiyorum)

17

Kemalistler, Hüseyin Paşa'ya Yusuf Ziya'yi Öldürme Emrini Veriyor (17)

Diğer yandan **Erzurum Komitesinin** ısrarcı olmamasının nedeni Kürd Kurtuluş hareketinin yardımına giden, ama Kürdistan'ın özgürlüğünü savunmayan ve birinci gruptan daha demokrat, daha özgürlükçü olan ikinci grubun etkisiydi. Çünkü, Batı Anadolu'daki savaş cephesine ilişkin uygun, açık ve önemli bir tavrı vardı.. Kuzey ve Güney Kürdistan önderlerinin arasındaki farklılık Simko'nun tavrından kaynaklanıyordu. Çünkü, o Güney Kürdistan önderleriyle antlaşmaya varmıştı. Güney Kürdleri, Simko'nun ayaklanmasını önemli buluyor ve onaylamışlardı..

Simko ve düşünce yandaşları Fars Kürdistan'ın kurtuluşu Türkiye Kürdlerini mecburi pozitif tavıra götüreceğini ön görüyorlardı.. Bu düşüncesinde maddi bir temeli vardı. Erzurum Kürd Komitesinin üyelerinin şu söyleminde bu durum açık bir şekilde görülmektedir: **Bizim farklı düşüncelere sahip olmamız, ayrılığımızı getirmez yada ikimizin uğruna mücadele ettiğimiz kutsal amacımızı unutmaz. Bizim farklı düşüncelerimiz bizim genel görevlerimizin üzerinde bir etkisi olmaz....**

Erzurum Komitesi Simko'nun düşüncelerini paylaşmıyordu. Simko'nun taktiklerine kuşkuyla bakıyorlardı, Simko'nun düşüncelerini eleştiriyorlardı. Simko'ya yazdıkları mektuplarda bu planın başarıya ulaşmamasından kendilerini sorumlu görmüyorlardı.

Simko'nun niyetine ilişkin Erzurum Komitesine ulaşan bilgilerden itibaren, Simko'ya karşı negatif tavrı almışlardı. Ayaklanmanın ve Simko'nun girişimlerinin uygun bir zamanda olmadığı yönündeydi. Çünkü Türkiye devletine karşı olan muhalefet güçleri güçleniyorlardı... Ayaklanmanın başarısı konusunda ikircikli, kuşkulu, olayların önünde gitmek veya acele etmek gibi bir tutuma girilmemeliydi.. Aynı zamanda **Xalid Bey** Simko'ya yazdığı mektubun sonunda: **Kürd Komitesi yalnızca kendi düşüncelerini ortaya koyuyor ve düşüncelerini senin üzerine farketme diye bir amacı yoktur... Simko'nun planını da utopya(hayal) olarak görmüyor ve Kürdistan'ın bağımsızlığı için yürütülen tüm girişimlerin başarısı için destek sunacaklarını vurguluyordu...**

Geçen ilkbaharda Simko sözkonusu olan planı tatbik etmeye başladı.. Fakat, benim 175 sayılı raporumda vurguladığım sebeplerden dolayı tam bir yenilgi aldı.. Türklerin(yani Karabekir) haince pratiklerinden dolayı, Simko'yu umutsuzluğa sevketti ve Suleymaniye'ye kaçmaya mecbur etti.. İngiliz hakimiyetinde olan Güney Kürdistan Şeyhleriyle ilişkisi olan Simko, İngilizlerin yardımlarını almak amacıyla onlardan faydalanıyor. Simko, İngilizlerden yardım istiyor ve Türkiye Kürdistan'ın tüm liderlerine mektuplar yazarak kendisini temize çıkarmaya ve atığı adımların doğru olduğunu savunuyor.

1922 yılının yazında Simko ikinci defa Fars devletine karşı saldırıya geçti.. Fakat, bu sefer İngilizlerin yardımıyla..(Kürd Komitesi üyeleri Fars ülkesinin içlerine yönelik saldırı esnasında Simko ve İngilizler arasındaki antlaşma meselesinin yalan olduğunu söylüyorlar..

Kıştan beri yeni Kürd devleti İngilizlerin yardımıyla Musul bölgesini, Serdeşt, Sablax, Loristan bölgesi, Kirmanşah'ın güneyini, Revandız bölgesine ve Revandız şehrine kadar yayılabildi..(Revandız yalnızca Mart 1923 tarihinde Türkler tarafından alındı.)

1922 aralık ayında yaşanan başarıları gören **Kürd Komitesi**, Şêx Mahmud'un devletine karşı tutumunu tespit etmek için, Erzurum ve Kuzey Kürdistan aşiretlerinin büyük bir çoğunluğunu gizli bir toplantıda bir araya getirdi. Bu toplantıda Özgür Kürdistan'ın üzerine kurulduğu temelini güçlendirilmesi ve desteklenmesi kararı alındı..(Bunun ile birlikte Suleymaniye nasıl yapılırsa yapılsın Suleymaniye Hükümetini İngilizlere karşı politikasını değiştirmeye mecbur edilmeli.)

Bundan dolayı, Erzurum Kürd Komitesi Suleymaniye devletine yazdığı mektupta ciddi bir şekilde Şêx Mahmud'tan Avrupa ve özellikle Britanya'dan yardım almaktan vaz geçmeyi talep etmektedir. Çünkü, hiç bir zaman onların yardımıyla Özgür Kürdistan kurtulamaz, İngilizlerin boyunduruğundan kurtulmak Türkiye'nin boyunduruğundan kurtulmaktan daha zordur. Kürd Komitesinin Kürd devletine yaptığı bu talepten sonra, Kürd devleti komşusu olan büyük Rusya Sovyet devletinden yardım talebinde bulunma kararı verdi. Bu meseleye ilişkin Suleymaniye Kürd Hükümeti ve İstanbul Kürd Komitesi bilgilendirilmiştir. Kürd Komitesi son kararında kendi sırtını : Yunan cephesindeki başarı Kemalîstleri güçlendirir ve ondan sonra muhalefin hızlı bir şekilde iktidarı ele geçirmesini garanti altına alınmasına dayandırıyor. Söz konusu toplantıya Sovyetlerin himayesi altında Bağımsız Kürdistan Projesi üzerine çalışmaya katılan Hüseyin Paşa Bey gibi şahsiyetlerde katılmıştı. 13 maddeden oluşan bu Proje Sovyet Konsolosluklarına verilmiş ve aynı zaman Moskova'ya ve Ankara'ya(Sovyet Büyükelçiliğine-çevirmen) da gönderilmişti..

Kürd Komitesinin atacağı adımlar Lozan Antlaşmasında Türkiye sorunun nasıl çözüleceğini ve Rusya'nın Kürd Komitesinin taleplerine karşı nasıl tavır alacağına endekslenmiştir. Eğer Rusya Kürd Komitesinin taleplerini kabul ederse, olumlu bir cevap verirse, Kürd Komitesi örgütlenme faaliyetlerini bitirdikten sonra kendini ayaklanmayı başlatmak için hazırlayacak.. Eğer Rusya Kürd Komitesine yardım etmese, Kürdlerin önünde tek bir kapı kalıyor ki eski siyasetlerine dönme, yani muhalefet ile birlikte Kemal'e karşı bir coup D'Etat'yi gerçekleştirmek için çaba içine girecektir. Bizim ile toplantılar ve talepleri yanı sıra , Erzurum Kürd Komitesi Türkiye Kürdlerinin devrimci teorik ve pratik çalışmalarını destekleme çabasını gösteriyor ve Kürdleri ayrı ayrı, bağımsız bölgeler veya aşiretler şeklinde ayaklanması yenilgilere neden olur, diğer yandan Kürd hareketinin gücünü harekete geçmesi gereken an için zayıflatıyor yönünde Kürdleri uyarıyor. Bununla birlikte Kürd Komitesi önemli adımlar atıyor ve Türk devletine bağlı olan bazı Kürd liderlerinin tavırlarında çelişki, karışıklık ve ayrılık yaratmaya çalışıyor.. Örnek olarak: Erzurum toplantısından sonra Hüseyin Paşa Türkiye devletine sadakatını bildirmek için Ankara'ya gidiyor... Hüseyin Paşa çok başarılı bir şekilde hareket ediyor. Ankara'dan dönmeden önce Türkiye devleti Hüseyin Paşa'ya tanınan bir şahsiyeti olan **Yusuf Ziya** Beyin öldürülmesini nasıl örgütleneceği konusunda talimat veriyor. Açıktır ki Hüseyin Paşa Kürd Komitesini ve Yusuf Ziya'nın şahsını bu konuda bilgilendirmeyi kendi boynun borcu biliyor. Xoy halkından bir başka Kürd önderine Kürd devletine karşı savaşmak amacıyla Türkiye devletine ve Ankara'ya

telgraf çekme izni veriliyor. Açıktır ki Kürd önderlerinin bu tavırları, onların Suleymaniye Kürd devletinin yanında olmadıkları imajını veriyor ve sonuçta Türk devletinin ve Türk yetkililerinin var olan dikkatlerini dağıtmaya yarıyordu. Kürd önderlerinin ve Erzurum Komitesinin faaliyetleri yönlendirmedeki uyanık oluşları ve illegaliteye önem vermeleri şurada çıkıyor: **Bu yılın şubat ayına kadar Türkiye'nin Erzurum Kürd Komitesinin varlığından ve onun Suleymaniye Kürd devletiyle ilişkilerinden haberi yoktu.**

Bu konuda Muş şehrinin yöneticisi Halid Beyi detaylarına ilişkin değil, ama genel olarak bilgilendirmişti.. Erzurum Kürd Komitesinin açığa çıkmasının sebebi Ankara'dan Erzurum Komutanlığı uyarılarak Kürd subaylarının ve özellikle Halid Beyin takip edilmesi ve tutuklanması için gönderilen emirdi.. Bu tahkikat ve soruşturmanın sonucu Kürd Komitesinin 3 irtibat kadrosunun tutuklanmasıydı.. Fakat onları mahkum edemiyorlardı..Çünkü, elinde onları suçlayacak hiç bir belge yoktu.. Bunun sebebi ise Kürd Komitesi gizli ilişkilerinde bilgi akışında çok az yazılı, ama daha çok sözlü kanalları seçiyordu. Bu tutuklamalara rağmen Kürd Komitesi hem Suleymaniye Kürd devletiyle ve hemde Türkiye'deki tüm aşiret liderleriyle ilişkileri devam etti. Örneğin, Ayaklanma için Kürd Komitesi geçen yılın Aralık ayında ne pahasına olursa olsun aşiretlere silah satın almaları için talimat vermişti. Baharın gelmesi, yolların açılması ve uygun bir zaman bu karar Erzurum'da tatbik edilecekti.. Silah talebi o kadar büyüktü ki, marangozlar ve demircilerin hepsi eski tüfek ve tabançaları temizleme ve yenilemeyle meşgul oldular.. Şehirlerden farklı kanal ve yollarla silahlar parçalar halinde köylere taşıyor ve oradanda toplu halden Kürdistan'ın merkezine taşıyordu..

Şimdi Kürd Komitesinin Rusya ile olan görüşmelere dönüyorum. Erzurum Kürd Komitesinin tavrı hem Kürd devleti tarafından ve hemde İstanbul Kürd Komitesi tarafından desteklendiğini söylemem gerekir. Özellikle Türkiye'nin Lozan Konferasına giden delegasyonunun İngilizlerle anlaşmaya vardıkları yönündeki açıklamalarından sonra..... Kürdler, İngiliz ve Türklerin anlaşmaya varmalarını kurtuluş ideallerine karşı bir tehdit olarak ön görüyorlardı. Bundan dolayı Rusya'nın desteğini almayı zorunlu bildiler. Öyle görünüyor ki yalnızca Sovyetlerden yardım isteyen Erzurum Kürd Komitesi değil, İstanbul Komitesi ve bu yılın şubat ayında Suleymaniye devletide Rusya'dan yardım talebinde bulundu.. Böylece bu ilişkilere büyük bir önem veriliyor..

18

Sovyet Belgelerinde Azadi Örgütü, liderler ve hesaplar (18)

Her ne kadar Suleymaniye Kürd devleti Erzurum Kürd Komitesinin Rusya'nın yandaşlığı yönündeki talebini önemli bir olay olarak görüyorsa da, ama başlangıçta Kürd hükümetinin içinde çelişki vardı.. Fakat, onların çoğunluğu Sovyet Rusya ile ilişki kurmaktan ve yardım istemekten yanaydılar. Bu amaçtan dolayı da onlar bizim Tebriz Konsolosluğumuzun yanına gelmişler. Şimdi Erzurum Kürd Komitesinin bir üyesinin söylediklerine göre Simko Türkiye Kürdistan'ın Mezreki, Şemseki ve Şukri aşiretleri arasında çok aktif bir şekilde propaganda yapmaktadır. Bizim Tebriz Konsolosluğumuza ulaşan haberlere göre Simko aşiretlerle yaptığı görüşmelerde ve ilişkilerde çok önemli sonuçlar elde etmiştir.

Geçen yılın nisan ayında her iki Erzurum ve İstanbul Kürd Komiteleri birleşti. O döneme kadar İstanbul Kürd Komitesi İngilizlerin taraftarıydı.. İstanbul Kürd

Komitesinin üyesi Yusuf Ziya Bey Erzurum'dan Bitlis'e gelerek Halid Bey ile görüştü. Her iki taraf aralarındaki ilişkiler ve geleceğe ilişkin planları konusunda anlaşmaya vardılar. Kürd devletine de bir mektup yazdılar. Rusya ile yapılan görüşmelerin başarılı olmasından sonra önderlik rolü Istanbul Komitesinin eline geçiyor.

Fakat, Kürd halk kitlelerinin içinde ağırlık ve itkinlik ilişkileri eskide olduğu gibi Erzurum komitesi esas rolü oynuyor. Bu Komite Kürdlerin İngilizler ile ilişkilerinden hızlı bir şekilde uzaklaşması ve Rusya ile yakınlaşması için ilk adımı attı.. Fakat, Komite konumlandığı yer itibariyle Kürdler ve Türkiye muhalefeti arasındaki ilişkilerde gelecekte esas rolü oynayacak.. Diğer yandan Ankara devletinin gözleri gözleri önünde olacak..

Bundan dolayı: Biz ve Kürdler arasındaki görüşmelerde , Kürdler Rusya'nın himayesi altında bir Kürdistan için çaba sarfetmediğini, Rusya'nın yalnızca vefalı ve güçlü bir komşuyu Kafkas sınırlarında var olmasını istediğini sonucuna varmışlar. Açık ki Rusya'nın Kürdlere yardımı yalnızca Rusya'nın düşmanı Kürdlerinde düşmandır bakışıyla ele alınıyor Bu ise şu anlama gelmiyor Rusya Erzurum komitesinin yardımına gitmiş ve Istanbul Komitesine olan yardım sözünü yerine getirmiştir. Ruslar şimdiki Türkiye devletinin Lozan'dan sonra Antant(Türkiye'nin düşmanları olan müttefik devletlerden Fransa, İngiltere, İtalya ve Yunanistan) devletlerinin tavizkar politikalarının peşine düştüğünü, Sovyet Rusya'ya düşmanlık yapacağı beklentisini yarattığı ve sonuçta Rusya'nın buna karşı koyacağını sonucuna varmışlar.

Bunların hepsi dikkate alınması gereken hususlardır:

1)Kürdler için tehlikeli bir ortam doğmuştur.

2) Doğu bölge halkının saflarında genel bir hoşnutsuzluk, Türk devletinin Antant yanlısı dış politikası, ülke içinde Kemal'in totaliter iktidarı(Örnek olarak Türkiye Paramentosu seçimlerinde muhalefetin tasfiyesi meselesi) Kürdlerin bağımsız bir Kürdistan için Rusya'ya yakınlaşması ve Rusya'nın himayesini istemelerine yardımcı olmuştur. Aktüel Türkiye devletinin tüm yanlılarının seçimlerde başarılı olmamasına rağmen, eski Türkiye parlamentonun üyeleri çoğu muhalefet yanlısıydı. Açık ki onlar yeniden birlikte ortak bir plan çerçevesinde Türkiye'de bir darbe için çalışmalara girişmek için anlaşacaklar. Bu ise eskisi gibi parlamenter çalışma ile değil, belki devrimci darbe ile olacaktır. Bu yeni planda Suleymaniye devletinin katılımı da göz önüne alınıyor. Bu planın Kürd devleti tarafından da onaylandığı söyleniyor. Rusya'nın yardımı da hesap ediliyor. Bu meseleye ilişkin Suleymaniye devletiyle tam bir görüşme yapabilmek için, Yusuf Ziya Bey 20.07.1923 tarihinde Erzurum'dan Ankara'ya gitti ve bizim ile görüşmelerden sonra Türk devleti tarafından kovuşturulduğu bahanesiyle Kürd Komitesinin iki üyesi İsmail Hakkı ve Abdulrahman Bey ile birlikte Tiflis'e geçecekler. Onlar orada Şêx Mahmud'un temsilcilerini bekleyecekler.

Bizim ile Ankara'da, Şêx Mahmud temsilcileriyle Tiflis'te görüştükten sonra Yusuf Ziya Lozan'a gitmeye hazır olduğunu Rusya delegasyonu ile birlikte tüm Kürdistan adına konuşacağını söylüyor... Tabi ki bu ise eğer Lozan Konferansı sona ermemiş ise ve

Rusya'nın istek ve arzusuna bağılıdır.

Erzurum Sovyet Konsolosluğunun Raporu

12 Ocak 1924

Kürd Komitesi

Kürd Komitesinin bazı üyelerinin ve bu Komitenin başkanı Xalid Beyin benim ile devamlı ilişkileri vardı. Fakat, son dönemlerde bizim ilişkilerimiz iki nedenden dolayı koptu: Birincisi; Türk polisinin genel gözetimi ve özellikle bizim bizim Konsolosluğumuz üzerine gözetiminden dolayı... Bu gözetim o kadar yoğundur ki bizim ile ilişkileri ortadan kaldırmıştır. Hem soru soruyor ve hemde bizden açıklama istiyorlar. Kürd Komitesi de ajanlardan kendisini korumak, ihtiyatlı davranmak amacıyla bu detayları göz önüne alıyor.

İkincisi ise; Xalid Beyin başkanlığındaki Kürd Komitesine yoldaş Surtis'in talimatı üzerine kendilerine bildirildi ki Kürd Komitesi bir çok defa bizden yardım ve ilişki talebinde bulunmuş ve şimdiye kadar Sovyet devleti Kürd Komitesiyle görüşmek için bir temsilci tespit edip göndermedi.. Benim Xalid Beye yaptığım bu açıklamalardan sonra, o bana cevaben şöyle dedi: Sovyet devletine olan taleplerimizin boşa çıkarılması ve dikkate alınmamasına rağmen(Taleplerimiz teşebüs ve ısrarı reddedildi) fakat, Kürd Komitesinin tüm üyeleri ve Kuzey Kürdistan halkıyla birlikte her zaman Sovyet devletinin siyasetinin yandaşı olacaklarını Sovyetlere söz veriyorlar.. Kürd Kurtuluş hareketinin Sovyetlerden istediği tek şey yardımdır..

Fars Kürdistan'ından bir adam Türkiye Kürdistan'ına gelmişti.. Ben kendisine Kürd ve Rusya ilişkileri ve Rusya'ya ilişkin düşüncelerini sordum.. Bana cevaben şöyle dedi:(kelime kelime aktarıyorum) Türkiye Kürdistanından geçtim.. Her tarafta Kürdlerin Rusya'ya karşı gönülden bağılı olduğunu gördüm. Bir kere Sovyet Rusya'ya karşı konuştum, herkes bana inanmayarak ve sessizliği tercih ettiler. Yalnızca bir tanesi olmasa, o da Rusça biliyordu ve bana Türk askerleride bizim ile Rusya'ya karşı konuşuyorlar.. Kürdler Rusya'nın düşmanlığı Türklerin siyasetidir diyorlar. Çünkü, Türkler Kürdlerin Rusya dostu olmasını ve ve Ruslarla çalışmasını istemiyorlar.

Fars Kürdleri, Maku ve Xoy bölgeleri beni Bolşevik olarak görüyorlar. Onlar her zaman bana „Bolşevik iyisin“ diyorlar. Onlarda kendilerini Bolşevik olarak görüyorlar. Kırmanşah Kürdleri Sovyetler hakkında çok az şey biliyorlar. Fakat öyle görünüyor ki Çarlık Rusyası iyi anılar bırakmış ve bundan dolayı Rus insanı yandaşlarını düşünür...

Sovyetler Birliği Dışışler Komiserliğindeki yoldaşlara(Dışışler Bakanlığı)

Yoldaş Aralov ve yoldaş Şachovsky'nin raporlarında ünlü Kürd önderlerinden biri olan Kamil Bedirxan'dan yararlanmak gerektiğini öneriyorlar. Soz konusu olan şahıs Botanlıdır. Bizde bu amaçla Tiflis'e kendisini görmeye gittik.. Kamil Bedirxan Bedirxan ailesinden geliyor, onun Kürdistan rolu ve etkisi büyüktür.. Özellikle Güney ve Orta Kürdistan'da... Kamil Bedirxan'nın sayesinde birinci dünya savaşı sırasında Botan Kürdleri Türkiye'ye karşı bize yardım ettiler. Kamil Bedirxan bizim askerlerimizin Kürdistan'da başarılı olması için Rusya ordusunda önemli bir rol oynadı.

Yoldaş Livoviç'in 21 şubat 1923 tarihinde verdiği rapora göre Özel Savunma Komitesi Başkanı yoldaş Pankratov Kamil bey ile görüşmüş.. Yoldaşların Kamil Beye ilişkin iyi anıları var. Kamil Bey basın çalışmaları ve Kürdleri İngilizlere karşı ayaklandırmak için hazırdır. Kamil Bey Simko ve diğer Kürd liderlerinin Tiflis'e davet edilmesi gerektiğini söylüyor. Kamil Bey maddi olarak çok kötü bir durumda yaşıyor. Yoldaş Livoviç Kamil Beye yardım edilmesi gerektiğine inanıyor... Yukarıdaki basın meselesinde Sovyet Dışışler Bakanlığının Ortadoğu Bölümü 20.12.1923 tarihli raporunda Dışışler Bakanlığındaki yoldaşların iznini ve önderlerini talep ediyor.

Pastochov S. K

Sovyet Dışışler Bakanlığı Ortadoğu Bölümü Başkanı

1 Mart 1923

19

Erzurum Komitesi Temsilcisi Kemal Fevzi, Simko ve Ruslar arasında ilişki sağlıyor(19)

Fars Kürdistanı

Kürdistan'daki olayların özeti

16 Ekimden 1 Aralık 1923'e kadar

Kuzey Kürd önderleri Simko ve arkadaşlarıyla ilişkilerini geliştirmek istiyorlar. Biz daha önceki bültenimizde Kürdlerin İngilizlere ve Türklere doğru gidişlerinin siyasi yenilgiye doğru gitmesi neticesinden Xalid Beyin grubunun tüm Kürdistan çapında mevzi kazanmasına ve güçlenmesine neden oldu. Xalid Beyin grubu sağlıklı ve birleşik bir merkez olarak hâlâ siyasetini değiştirmemiştir. Başka bir söylem ile Sovyetlerin yardımıyla Türkiye'de Kürdlere özgürlük getirmek istiyor. Xalid Bey Kürdistan'da çok meşhurdur. Urmiye bölgesindeki Kürdler Kuzey Kürdistan'daki gelişmeleri ve özellikle Erzurum Komitesini çok yakından takip ediyorlar. Bizim Urmiye Konsolosumuz Erzurum Komitesinin Kemal Fevzi adlı bir üyesini yakın takibe almış... Kemal Fevzi, şimdi Qeretu köyünde Simko'nun yanına gelip gidiyor. Kemal Fevzi bizim Konsoloslüğümüzle ilişki kurmak ve Simko'nun mektubunu getirmek için gizli olarak Urmiye'ye gelmiştir. Yine bu kaynağa göre Simko 28 Kasım 1923 tarihinde Mahmud Bey adlı bir beyi görmek için gizli olarak Urmiye'ye gelmiş.. Kemal Fevzi Beyin Konsoloslüğümüze göndermiş olduğu mektubun içeriği şöyledir:

Rusya'nın Urmiye Konsolosuna:

Size gururla bildiriyorum:

- 1)Ben gizli bir Kürd örgütünün merkez komitesi üyesiyim..
- 2)Simko beni İstanbul'dan buraya davet etti... Sizin için şifreli bir mektup yazmış ve beni gizli olarak sizin yanınıza gönderdi..
- 3)Bu gece size önemli şeyler söylemek için yanınıza geleceğim..

Sizden konsolosluğun koruma görevlilerine, benim gelmem esnasında hiç bir soru sorulmaması meselesinde talimat vermenizi rica ediyorum..

Size saygılarımı sunuyorum

Kemal Fevzi

Kemal Fevzi hemen o akşam yanımıza geldi.. O kendisini Kürd örgütünün merkez komitesi üyesi ve Kürd Komitesinin propaganda bölümünün üyesi olarak tanıttı...

Görüşmeler esnasında Kemal Fevzi dikkati çeken bir hususa değindi. Kemal Fevzi'nin söylediklerine göre Xalid Bey grubunun İstanbul'daki Kürd önderleriyle sürekli ilişkileri vardı.. Kendisinin de üyesi olduğu İstanbul grubunda Bağımsız Kürdistan için çaba içindedir.(Kemal Fevzi İstanbul'un Antant güçlerince işgal edilmesi esnasında Sultan Muhamed devletinin Kürd işlerine bakan komiseriydi) Kemal Fevzi'nin söylemine göre İstanbul'daki Kürd önderleri İngiliz taraftarı olarak faaliyetlere başladılar. Fakat daha sonra Erzurum Komitesinin tavır ve görüşlerini kabul ettiler. İstanbul Kürd önderleride o inanca vardılar ki yalnızca Sovyet Rusya'nın yardımıyla Kürdler amaçlarına ulaşabilirler ve iyi bir sonuç elde edebilirler. Kemalistlerin İstanbul'a yönelik askeri saldırı esnasında, illegal Kürd Komitesinin üyelerinin büyük bir kesimi şehri terketti.. Bu üyelerin belli bir kesimi gizli olarak Erzurum'a geldiler... Erzurum Komitesi onların gelmesiyle dahada güçlendi ve gelişti. Yalnızca Erzurum vilayetinin temsilciliğini değil, Van vilayetinin kuzeyinin, Bitlis vilayetinin, Muş şehrinin ve hatta şimdi Komitee tüm Kuzey Kürdistanı temsil etme davasını güdüyor.

Bundan dolayı Erzurum Kürd Komitesi isim değişikliğine giderek „**Komitey Nawendî Kurdistan**“ ismini aldı. Aynı zamanda Komitenin Kürd sorununa ilişkin görüşlerine de açıklık getirdi: Geçmişte Erzurum Komitesi Türkiye devleti çerçevesinde Kürdistan için otonomiye kendisine bir asgari program olarak oluşturmuştu.. Fakat şimdi geçen yıldan beri Türkler Kürd milletinin hiç bir istemini yerine getiremeyeceklerini pratikte gösterdiler. Kürd mecburiyet karşısında bağımsız Kürdistan şiyarını yükselttiler.

Bu durumdan itibaren Komitee şu kararları alıp ve gereken adımları atacak:

Tüm Kuzey Kürdistan önderlerini tek bir çatı altında toplayarak, genel silahlı bir ayaklanmayı hazırlanmak;

Sovyetler Birliği ile ilişki kurmak ve Kürd ulusal hareketine vereceği yardımlar konusunu görüşmek;

Sonra Güney Kürdistan önderleriyle ilişki kurmak;

Ayrıca Komitenin bir kararında bir üyesini de işleri yürütmek amacıyla Simko'nun yanına göndererek, sürekli orada bulundurmak.. Çünkü, Simko'nun bu bölgede ve Türkiye Kürdleri içinde rolu ve ismi vardır. Görüşmelerin kolayca sürdürülmesi ve vazifelerin yerine getirilebilmesi için Simko'nunda bir Komitesi olması gerekir. Erzurum Merkezi Komitesi Simko'yu sembolik Başkan olarak seçer.. Bu şekilde Simko'yu Kuzey Kürdistan hareketini idare etmek için çağrılacak..

Kürd Komitesinin temsilcisi Kemal Fevzi Bey Simko tarafından tespit edilmişti. Geçen yılın aralık ayında Erzurum'dan hareket ederek tam 70 günde Kürdistan'ın Germeseriye varmıştı. Kasım ayında İsmail Ağanın yanına gelmişti.. Kemal Fevzi Simko'nun Erzurum'dan gelen ikinci temsilcisidir.(Birincisi Ahmed Teqi Ağaydı) İsmail Ağa „Komitey Nawendî Kurdistan“ın programını kabul etti. Simko, „Komitey Nawendî Kurdistan“ ile aynı görüştedir ve ayaklanmayı hazırlamak için aktif katılıma hazırdır. Bundan dolayı bizim Kürdlere yardım etmemiz gerekiyor. İsmail Ağanın geçmişte bazen İngilizlerle, bazen Çarlık Rusyasıyla, bazen Kemalistlerle ilişkileri vardı ve sırtını onlara dayanmıştı.. Kuşku yok ki Kürdlerin Türklere karşı ciddi bir ayaklanması için yabancı bir super gücün yardım ve dayanışmasına ihtiyaçları var. Bugün onun görüşüne göre bu devlet Rusyadır. Unutmayalım ki bugünkü koşullar Simko'yu Türkiye'den uzaklaşarak Rusya'ya yakınlaştırdı... Açıktır ki Kemal Atatürk'te İran sınırlarına yakın bölgelerde asayışı sağlayabilmek için şimdiden başlayarak en kısa zaman içinde Rusya'nın Urmiye Konsolosluğu ile görüşmeleri sonuçlandırmak istiyor.

Başka bir söylem ile Simko „fili“ olarak Komitelerinin görüşünü, yanı bağımsız Kürdistan'ın kuruluşu ve Rusya'nın yardımını bizim ile konuşmak istiyor ve Rusya'nın tavrının ne olacağını öğrenmek istiyor.

Ayrıca bunu dışında Kemal Fevzi Bey Erzurum Kürd Komitesi tarafından Simko ile Rusya'nın en yakın Konsolosluğu arasında ilişki sağlama hususunda görevlendirilmiştir. Bundan dolayı Kemal Fevzi Bey 20 Kasım günü bizim Urmiye'deki konsolosluğumuzla görüşme kararı almıştı ve 28 Kasım akşamı Konsolosluğumuza gelerek kendini tanıştırdı..

Kemal Fevzi Simko'nun yeni şifresi ve Simko'nun mektubunu yoldaş Dubson'a verdi..

Mektub'un içeriği şöyledir:

20

Kemal Fevzi: „Biz Koyun gibi değil, aslanlar gibi ölürüz“!(20)

Simko'nun Kemal Fevzi aracılığıyla Sovyet Konsolosluğuna gönderdiği mektup:

„Gururla değerli şahsiyetinize teşekkürlerimi bildiriyorum..

Ben bir buçuk ay önce temsilcim Muhamed Emin Bey aracılığıyla şifreli bir mektup size ulaştırmıştım.. Bu mektupta sizin ile görüşme talebinde bulunmuştum. Bundan dolayı

gelişmeleri detaylarına kadar sizin ile görüşmek amacıyla ve benim isteğim üzerine gelen **Merkez Komitesi** üyesi olan **Kemal Fevzi Beyi** size gönderiyorum..

Ben insanlığın kurtuluşu için büyük bir görevi omuzlayan büyük Sovyet devletine büyük bir önem veriyorum. Sizin büyük devletinizin deklere edilmiş amaçlarından biri: **ezilen halkları özgürleştirmek istiyor**. Eğer dünyada kahraman bir halk varsa, bağımsızlığını, ulusal gururunu ve saygınlığı elde etmemişse ne yazık ki tarihi komşunuz olan Kürd halkıdır.. Kürd halkının gerçekten sizin yardımınıza ihtiyacı vardır. Ben de bu halkın evlatlarından biriyim.. Ben ve tüm Kürdistan o inançtayız ki yalnızca büyük Sovyetler Devleti bize gerçek yardım ve dayanışma elini uzatabilir, bizi himayesi ve kanatları altına alabilir. Ben canı gönülden şerefli ve insani devletinizin tüm talimatlarını yerine getirmeye hazır olduğumu bildiriyorum.

Sizin kara bahtlı ve bölgenin en eski halkının özgürlüğü için insaniyet adına bize yapacağınız büyük yardımdan dolayı Kürd halkı büyük Sovyet devletine her zaman müteşekkir olacaktır, tarihe gururla bırakılacak bu düşüncüyü boynunun borcu bilerek ilan edecektir. Sizden ricam bu yalnızca benim ve benim çevremdeki bölgelerin talepleri değil, tüm Kürdistan'ın arzu ve umududur..”

Teşekkür ile

Rustem (Simko)

Kemal Fevzi ile yapılan aynı görüşmede , o şöyle dedi: „bunlar Simko'nun kelimesi kelimesine söylediklerinin içeriğidir“... Daha önce **Kürd Komitesi** yoldaş Aralov ile görüşmeler yapmış ve kendisine **Kürd Komitesinin**, Yunanlarla girdiği savaştan dolayı Kemalilerin içinde bulunduğu uygun olmayan koşullardan yararlanarak Kürd sorununu çözmek için işe gireceklerini bildirmişlerdi.. Fakat, **Kürd Komitesinin** niyeti yoldaş Aralov'un verdiği vaatlerden dolayı gerçekleşmedi.. Kürdlerde değerlendirebilecekleri bu uygun koşulları elden kaçırdılar..

Şimdi Batı cephesi sorunun çözülmesinden sonra Türkler Kürdistan'da güçlerini artırmaya ve yerleşmeye ve eski siyasetlerini yenilemeye çalışıyorlar. Fakat siyasetleri başka bir biçim almış, Kürdleri Türkiye içinde dağıtmak amacıyla Van ve Bitlis Kürdlerinin büyük bir kesimini Türkiye'nin batı vilayetlerine göndermek istiyorlar.(Bu söylenenlerden Kemal Fevzi sorumludur). Bu koşullardan Kürd halkının kendi vatanında kalması amacıyla **Kürd Komitesi** durum değerlendirmesi yaparak bu meseleye ilişkin tam karar aldı.. Bundan dolayı şimdi ilkbahar da ayaklanmak için hazırlıklara başlamıştır.. **Kürd Komitesi**, amaçlarına varmak için, yani bahtı kara Kürd halkını özgürleştirmek için gözü Sovyetler Birliği devletinin yardım ve desteğine dikmiştir. Bunların hepsi abartılmaksızın, büyütülmeksizin konuşuldu. Kemal Fevzi son bölümünde ise : „**Bana sonuç olarak Sovyet Rusyası gerçekten Kürdlere yardım eder mi etmez mi söyleyiniz?.. Eğer bize yardım etmesenizde biz**

mücadelemize devam edeceğiz.. Eğer biz Türkler tarafından yenilgiye uğratılsak ve bastırılsak da , ama biz koyun gibi değil aslanlar gibi ölürüz" dedi

Yoldaş Dubson'un Kemal Fevzi'ye karşı tavrı şöyle idi:

Kürd Komitesinin Van'da ve Simko aracılığıyla Fars sınırlarında çalışan Kemal Fevzi'yi bizden uzaklaştırmayın.. Aynı zamanda bizim verdiğimiz sözler konusunda ise korkutmayın..Çünkü, biz o vaatleri yerine getiremeyiz.. O yardımlarda bu yakınlarda olmaz.. Bunun dışında yoldaş Dubson Kemal Fevzi ile olan görüşmede ilişkilerin korunması için çaba sarfetti... Gelişmelerden haberdar olmak, devamlı olarak Simko ve Kemal Beyin tavırları hakkında bilgi sahibi olmak ve dolaylı olarakta Erzurum'a ilişkin bilgi sahibi olmak için bu ilişki gerekiyor.

Kemal Fevzi Beyin tüm söylediklerinden bir şey açıktır. **Erzurum Komitee'sinin** faaliyetleri diğer aylara göre kasım ayında daha yoğunlaşmıştı. Kuşkusuz bu faaliyetler ise örgütlenme ve Kuzey Kürdistan'da tüm güçlerin birleştirilmesi içindi..

Öyle görünüyor ki İsmail Ağa ve Türklerin ikili ilişkileri devam ediyor. Ekim ayında Simko'nun tavrı Türklerin istemleri doğrultusunda şöyledir: Kemalistler Simko'nun sahip olduğu rolden yararlanıp, onun aracılığıyla Asurilerin Urmiye bölgesine yerleşmesini engellemek istiyorlar. Fars sınırında Simko'yu Türk siyasetinin aleti haline getirmek için mecbur etmeye çalışıyorlar. Ayrıca Türkler kasım ayında Simko'nun hareketini kontrol edebildiler ve Mar Şemhun'un öldürülmesi düşüncesini için çaba sarf ediyorlar..

Türkiye devleti, Al Beg kazasının 8 köyünü Simko'ya verdi. Bu köyler, Derwiş Beyin yönetimindeki Mezdeki aşiretine aittir. Daha önceleri Türkler zorla onları o köylerden uzaklaştırmış ve Fars sınırlarındaki bölgelere göndermişlerdi.. Sürgün edilen ailelerin sayısı 120 dir... Onların Urmiye bölgesine gelip yerleşme niyetleri var.. Türkler, Simko'nun oğlu Xusrewi serbest bıraktılar, babasının yanına döndü. 20 kasım günü Xusrew 10 subay ve 10 Türk askeriyle Van'a gönderildi ve oradan da Simko'nun bulunduğu Qeretu köyüne gittiler. Bu şekilde Türkler Simko ile ilişkilerin iyileştirdiler. Simko'ya demişler ki Asurilerin kendi bölgeleri olan Urmiye'ye dönüşleri İngilizlerin işidir. Bu amaçla Türkiye'nin sınır bölgelerinde büyük bir propaganda yapılmıştır. Bu propagandalara göre Asuriler Simko'ya ve Kürdlere karşılar. Bu siyaset ile birlikte Türkler, Müslümanlarla Hristiyanları birbirine düşürmeye çalışıyorlar. Bunun için ise ellerinde çok fakt var.. Örnek olarak: Urmiye'nin Wizey köyünden gelen bir Kürd ile yapılan görüşmede diyor ki: Oranın askeri güçlerinin komutanı Xelil efendi Asuriler ilgili konuşmuş ve bu „gavurların" başını kesmesini önermiştir. O, Türk devletine bu kutsal göreve başlanılmasıyla birlikte yardım edeceğine dair söz vermiştir.

Bu ise Türkiye siyasetinin sonucudur: Güvenilir kaynaklardan alınan haberlere göre

Ismail Ağa Hıristiyanların Urmiye ve Selmas bölgelerine yerleştirilmesinden korkuyor. Türklerin yürüttüğü propagandanın Kürdlerin üzerindeki etkisi yoldaş Dubson'un Kemal Fevzi ile yaptığı görüşmede genel olarak ortaya çıkmıştı. Kemal Fevzi yoldaş Dubson'a başarısız bir dizi soru ile Asurilerin sorununu kapatmaya çalıştı... Örneğin Kemal Fevzi şöyle diyor: Niçin Ermeniler Kürdistan'da bizim arazi ve evlerimizi işgal etsinler? Onların bu işte amaçları nedir? Sonra bizim bu konudaki tavrımızın ortaya çıkması için dedi ki: „ eğer siz izin verirsiniz Simko kendilerine saldıracak ve Kürdistan'dan onları çıkaracak“.... Kemal Fevzi'nin bu söyledikleri gösteriyor ki kendisi Türklerin sınır bölgelerinde yarattıkları durumun tamamen etkisi altına girmiştir. Ayrıca Türkler ve Simko Asuriler sorununa ilişkin ortaklar.(açıktır ki yalnızca bu meseleye ilişkin) Bu ise Köylülerin Fars sınırlarına geliş ve gidişlerinde görünüyor..

21

SSCB Dışişler Bakanlığının Ortadoğu Bölümü ve Kürd Meselesi(21)

Yoldaş Pastrochov'un Raporu

Bu yılın başında Kürd meselesine ilişkin bizim bir tavır almamız gerekiyordu.. Sovyetler Birliği Dışişler Bakanlığı bizim Ankara ve Tahran Temsilciliklerimize aşağıdaki talimatı verdi:

1.)Biz Kürd meselesini uluslararası bir mesele olarak görmüyoruz... Bundan dolayı Kürdistan için otonomiye kim destekliyorsa desteklesin, reddediyoruz.
2. Bizim ilişkide bulunduğumuz Kürd önderlerine Kürdistan için otonomi ingilizlerin propaganda ettikleri bir şeyardır. İngilizler Türkiye ile olan sorunlarında bunu bir koz olarak kullanıyor. İngiliz emperyalizmi kendi hakimiyeti altında otonom Kürdistanı ile başka önemli bir biçimde kölece bir sonucu Kürdlere hediye ediyor.
3. Kürdler Türkiye ve Fars devletleriyle doğrudan görüşme çabaları içine girmeli, kendi durumlarını daha da iyileştirmek için bu ülkelerdeki ilerici güçlerle ilişkiye girmeleri gerekir. Dışişler Bakanlığındaki yoldaşların görüşlerini aktaran yoldaş Şomansky bizim Kürd sorununa ilişkin yaklaşımımız aşağıdaki gibidir:

1) Otonom Kürdistan İngiltere yada Türkiye'nin himayesi altında olabilir.. Ama, asla Fars devletinin himayesi altında olmamalıdır. Çünkü, Sovyetler Birliğinin çıkarlarına karşı siyasi ve askeri bir tehlike olur. Bundan dolayı her hangi bir kayda değer otonomi planı oluşturulurken, üzerinde ciddi bir şekilde düşünmek gerekir.

2)Bizim Kürdistan'ın Güney(ingiliz) ve Kuzey(Türkiye) olarak bölünmesine ilişkin bilgilenmemiz gerekiyor.

a)İngilizler, Güney Kürdistanı Irak'a bağlamaya çalışıyorlar.

b)Eğer Türkiye Kuzey Kürdistan'a otonomi verirse bizim çıkarlarımıza tamamıyla zarar verecektir.

c)Güney Kürdistanı Irak'a bağlamak için İngilizlerin Fars devleti yönetimiyle anlaşması gerekir ve birlikte İran Kürdlerine karşı hareket etmeleri gerekir.(Mako, Urmiye, Selmas vs.. Kürdleri) Biz, kimin desteği ve yardımıyla olursa olsun Kürdistan için otonomiye karşıyız. Ayrıca biz hangi taraf ve her kim olursa olsun Kürd aşiretlerinin silahsızlandırılmasına da karşıyız.. Kürd savaşçı aşiretlerinin özel çıkarlarını korumak için büyük çaba sarfediniz... Onların arasında propaganda yapın ki, Kürd milletyetçiliği

ve aşiretlerin bağımsızlığı yaşamaları ve kalmaları gerekir. Onlara Türkiye ve İngiltere taraftarlığını yapmamalarını söyleyin..Çünkü, onların emperyalist amaçları var.. Onlara söyleyin İngilizler, Türkler ve Farmlar onları kendi siyasi ve askeri çıkarlarına kurban etmek istiyorlar. Onlara bu devletlerin kendilerine saldırmalarına bahane vermemek için, kendi devletleriyle ayrı ayrı anlaşmaya varmaları onların çıkarındır, söyleyin.. Onlara Fars devletiyle bu hususlar üzerine anlaşmalarını söyleyin:

1) Aşiretler Fars devletinin resmi olarak tanınmalıdır,

2)Aşiretler tespit edilen zamanda devlete vergi vermeye hazır olmalıdır,

3)Aşiretler devlete gerekli suvarileri vermeliler ve askeri hizmeti yapmalıdır.. Yoldaş Somyatsky diyor ki: açıktır ki bizim Kürdlere yardımımız ve desteğimiz askeri içerikli olmayan dar propaganda ile sınırlıdır. Açıklama ve yayınların basımı gibi..... Yoldaş Somyatsky'nin önerileri Dışişleri Bakanlığındaki yoldaşlarınki ile Kürdistan için otonomi, Kürd meselesinin çözümü, Kürdlerin Fars ve Türkiye devletleriyle anlaşmalarına ilişkin birbirleriyle uyum içindeler. Fakat, şu noktalarda farklıdır:

1)Türkiye Kürdistan'ının otonomisine karşılar.

2)Kürd aşiretlerin silahsızlandırmasına karşılar. Yoldaş Yoldaş Somyatsky'nin önerilerinden yeni olan Güney Kürdistan'ın Irak devletine karşı olmamız gerekir görüşüdür... Sovyetler Dışişleri Bakanlığının Ortadoğu Bölümü :

a) Doğu ülkelerinde kapitalizm aşamasına kadar var olan feodal kalıntıları kaldırmak gerekir.

b)Çünkü, bizim bölgede güvenliğin var olmasında çıkarlarımız var. Bizim ne Türkiye Kürdistan'ına otonomiye ve ne de Kürd aşiretlerinin silahsızlandırılmasına karşı çıkmamız gerekir.

Türkiye Kürdistan'ına akılcıca bir otonomi verildikten sonra , hiç bir şekilde Fars Kuzey Kürdistan'ıyla birleşmesine imkân vermemek lazımdır. Fars Kürdistan'ının otonomisinin yıkılması uzak değil, yada yoldaş Yoldaş Somyatsky'nin önerdiği biçimde olur.. Fakat İngilizlere yönelik şikayette ilişkin, yanı Güney Kürdistan'ın Irak'a bağlanması „bizim karşı durmamız için hiç bir çıkarımız yok.. Çünkü, Kürdistan'ın tümü bizim hakimiyetimiz altında olmaz. Ayrıca Kürdistan'ın bir parçası Irak üzerine gitmesi iyidir. Kürdistan'ın diğer parçaları da parçalansın.. Bu iş bizim çıkarımızdır ve sebep olacağı hususlar:

1) Türkiye, Irak ve İngiltere arasındaki ciddi çelişkileri kızıştırıyor...

2) Irak(İngiltere) zayıflar, güçleri dağılır ve kendilerine karşı koyacak cephe genişlenir. Bu ise bizim çıkarımıza olacağı benziyor. Burada sözü edilen sorulara ilişkin Sovyetler Dışişleri Bakanlığının Ortadoğu Bölümü, Dışişleri Bakanlığındaki yoldaşlardan kararlarını vermelerini talep etmektedir.

Pastochov

Sovyetler Dışişleri Bakanlığının Ortadoğu Bölümü Başkanı

22

Erzurum Kürd Komitesi (22)

Kürdistan'ın Durumu

Tiflis'te bulunan Kamil Bey'in Şêx Mahmud ile ilişkisi var. Bizim Erzurum Kürd Komitesinin yönetimine ilişkin hiç bir malumatımız yok... Simko Erzurum Kürd Komitesinin toplantısına katılıyor ve Rusya tarafından İngiliz yanlısı olmakla suçlanıyor. Güya Simko bu suçlamaları reddediyor ve Kürd Komitesinden ayrılmış..

Diğer yandan, Kürd Komitesi Kürdistan'ın parçalanmasına karşı ve Musul Vilayetini Kürdistan'ın ayrılmaz bir parçası olarak görüyor. Kürd Komitesi, Kürdistan'ın bir parçasını İngilizler tarafından el konulmasına karşı ve diyor ki: İngilizlerin Kürdistan'ın bir parçasında hakimiyetleri var ve oradan itibaren Kürdistan'ın diğer parçaları arasında çelişki yaratıyor, kısırtıcılık yapıyor ve Kürdistan'ın bağımsızlığına zarar veriyorlar.

Belli bir dönem önce ünlü bir Kürd şahsiyeti, Şêx Ebeydullah Şemzinan'ın oğlu Şêx Abdulqadir ile görüşmeler yapmak için İstanbul'a gitmişti..Şêx Abdulqadir'in Musul Kürdleri arasında büyük bir taraftar kitlesi ve büyük bir rolü vardır. Söz konusu olan ünlü Kürd şahsiyeti Şêx Abdulqadir'a Kürd Komitesinin çıkarları doğrultusunda propaganda etmek için Musul'a gitmesini önermeyi istiyor. Şêx Abdulqadir'in Kürdistan'ın bütün Şêxleriyle görüşmek için oraya gitmesi ve onlarla görüş alış verişinde bulunması kuşku götürmez. Onlardan Şeyh Ul İslam Haydarzade ve Bedirxan Paşa'nın oğlu Emir Ali Bey vb.....

Bu son savaşta Ermenilerin sebep olduğu yıkıcı faaliyetlere rağmen Ruslar Kürdlerinde saflarında iyi anılar bırakmışlar. Şimdiye kadar Kürdlerin Rusya'nın siyasal geleneğine yakınlaşması veya Rusya'nın yandaşlığını yapmasına kuşku ile bakılıyor ve Erzurum Kürd Komitesinin yoldaş Pavlovski vasıtasıyla Kürdistan için Rusya'nın himayesi talebinden bulunmasıda kuşku ile karşılanıyor.. Fakat şimdi burada açık ve ciddi olarak Rusya'nın Kürdistanı kanatları altına alması talebinde bulunuyorlar.. Bu öneri ciddiye alınmalı ve üzerinde inceleme yapmak gerekiyor. Kürdistan üzerine Rusya'nın himayesini reddetmek, Kürdleri İngilizlerin kucağına iteceğinin anlamak zorundayız. Ayrıca bu durum bizim için kötü sonuçları geride bırakır..

Çünkü, her nasıl olursa ve her halukarda Kürdler İngiliz hakimiyetini Türk hakimiyetine tercih ederler.

Yoldaş Pavlovski, Xalid Bey aracılığıyla Simko'nun Kürd Komitesinin önderliğinin üyesi olduğunu ve Kürd Komitesinin toplantılarına katıldığı yönünde bilgilendirilmiştir. Fakat, Simko işine başladığı zaman İngilizlere yanaştı. Açıktır ki onlardan yardım ve talimat da almıştır. Bundan dolayı Kürd Komitesinden uzaklaşmış ve Kürd Komitesi de İngilizlerin siyasi yolunu takip etmek istemiyordu.. Kürd Komitesinin Simko ile ayrışmasının sebebi bu sorundu.. Kürd Komitesi Simko'ya yardımı kesti.. Simko'nun Fars devletiyle olan çatışmalarında Türkiye Kürdleri Simko'ya yardım etmedi. Bu ise Simko'nun yaptıklarının Kürd Komitesinin gönlüne göre olmadığı anlamına gelmiyor..

Gelişmelerden hiç bir haberimiz yok.. Kuşkusuz ilişkiler olmalı.. Bu yakınlarda bu işlerin açıklığa kavuşturulmasını umuyoruz.. Gerçi Kürd Komitesi İngilizlerin siyasetine ve Suleymaniye'deki Kürd hükümetine karşıdır. Fakat, Şêx Mahmud ile ilişkileri var, hatta dostlukları da... Eğer doğru ise buradaki Kürd önderliği o inançtır ki Şêx Mahmud az tanınıyor, iradesi zayıf, İngiliz siyasetinin taraftarlığını bırakmaya mecbur edilir ve Kürd Komitesinin saflarına katılır.. Yaşanan olaylardan beklenen bugünkü bağımsız Kürdistan Kürd hareketini hazırlamak için iyi bir mevzi ve güven duyulan bir odaktır.. Sonra Kürd hareketinin Türkiye Kürdistanı ve uzak değil Fars Kürdistan'ına yönelik saldırılar için bir kale olacak..

Bazı Kürd ünlü şahsiyetleri ve önderleri:

- Şêx Ebeydullah Şemzinanlının oğlu Şêx Abdulqadir, Devlet Şurasının eski başkanı, Musul Kürdleri arasında büyük bir etkisi var....Şimdi İstanbuldadır..
- Şeyh Ul İslam Haydarzade, İstanbulda...
- Bedirxan'ın oğlu Emir Ali, İstanbuldadır..
- Bedirxan Paşa'nın torunu Ali Bey, Musul ve Botan'da etkisi büyüktür.
- Bahri Yaşarzade(Baha Bey)
- Selahadin Bey, 1914 yılındaki Bitlis ayaklanmasına katılmıştı.
- Cemil Çeto, Garzandadır.. Türklere karşı ayaklanmıştı.
- Emin Perixan,
- Kapıcızade Mahmud Efendi,
- Cudi yada Cewadi Paşa,
- Salih Bey ve Mahmud Bey,
- Meşhur İbrahim Paşa'nın oğlu ki tüm Diyarbakır Kürdlerini birleştirmişti ve bu son yenilgide yaşamını yitirdi..
- Mahmud Bey Feqi Emin,
- Xalid Bey,
- Kör Hüzeyin Paşa,
- Hamid Bey,
- Naci Bey,
- İzet Bey,
- Cemil Paşazade Ekrem Bey,
- Abdulhamid Bey, cesur bir adamdır ve Fars ülkesinde yaşıyor..
- Türk Parlamentosunun eski üyesi Lütfi Bey,
- Yusuf Ziya Bey,
- Omer Teymur,
- Osman Paşa,
- Abdulrahman Ağa,

Prens Şachovski'nin kaleminden Kürd- Ermeni ilişkileri(23)

Rusya ve İngiltere'nin Ortadoğu siyasetinde Kürdistan'ın rolü ve Kürdistan'daki olaylar..

Birinci Dünya savaşı sırasında Kürd ve Rusya ilişkileri:

Rusya'nın Kürdler arasında prestiji çok yüksektir. Kürdler arasında yaygın bir kanıya göre Türkler hiç bir zaman Rusya'ya karşı başarılı olmazlar... Ruslar, Doğuya hakim olacaklar diye...

Kürdler her zaman bizim Türklerle olan savaşlarımızda Rusya'ya yardım ettiler.

Kürdlerin Kısa Tarihi:

Êzdanşêr'in 1853 tarihinde yenilgesinden, Hüseyin ve Osman Paşa 1878'de Bedirxan'ın çocukları sayesinde Türklerle anlaşmalarından ve bölgenin tehlikeden kurtarılmasından sonra, Bedirxan Paşa'nın oğlu Kamil Bey Bitlis'te ayaklandı.. Ayrıca, Rusya'nın yardımıyla 1880'deki Şêx Ebeydullah'ın ayaklanması bastırıldı. Bu ayaklanma çok büyük bir ayaklanmaydı... Bu ayaklanma Fars Azerbaycan'a yayılmış ve Urmiye'yi hakimiyeti altına almıştı. Bu ayaklanma Rusya'nın eleştirilerine ve düşmanlığına hedef oldu. Bedirxan'ın oğulları Şêx Ebeydullahı İstanbul'a getiriyorlar, oradanda Mekke'ye ve ölene kadar orada kalıyor.. Şimdi Şêx Ebeydullah'ın oğlu, yani Şêx Abdulqadir senatördür... Şêx Abdulqadir'in çocukları da ünlü ve iktidar sahibidirler. 1913 yılında Bedirxan Paşa'nın oğullarından Hüseyin Paşa, Hasan bey ve Kamil Bey 18 Nisan'da Kamil Bey'in önderliğinde Kürdistan'ın tamamını kurtarmak amacıyla ayaklandılar. Fakat Türkler gelişmelerden haberdar oluyor ve 7 mayıs günü Kamil Beyi tutuklayıp İstanbul'a gönderiyorlar. Böylelikle bu ayaklanmayı bastırıyorlar. Fakat, Ruslar onu yolda kurtarıyor ve Tiflis'e gönderiyorlar... Botan Emiri Bedirxan Rusya'dan yardım istiyor ve Kürdistan'ın Rusya'nın himayesi altında olmasına hazır olduğunu bildiriyor. Ayrıca Kamil Bey'in akrabası Êzdanşêr'de Rusyadan yardım talep etmişti..

Savaş başladığı zaman Türkler tarafından tutuklanarak Şam'a gönderildim. Şam Kürdleri bana kaçmamı önerdiler.. Onlar Rusya ile Kürdler arasında arabulucu yapmak için beni Diyarbakır'daki kendi Kürdlerinin yanına göndermek istiyorlardı.. Şam Kürdleri sabırsız bir şekilde Rus ordusunun ilerleyişini bekliyor ve silaha sarılmak istiyorlardı.. Kürdler'in üzerinde etki yapan faktörler Bedirxan Paşa'nın oğlu ve amcası oğlunun Rus ordusu içinde olmalarıydı.. Ben bunu Şam Kürdlerinden duydum.. Bütün Konsolos temsilciliklerimiz, ordumuzun basın kadroları(Erzurum ve Van'da) Kürdlerin Rusya'ya karşı düşmanlık yaptıklarına dair raporlar yazmışlar. Buna inanmamak lazım. Eğer savaş başlarsa, onlar müslüman Türklerle beraber Hıristiyan Rusya'ya karşı savaşsınlar diye..... Birinci dünya savaşının neyi gösterdiğini unutmamak lazımdır....

Savaş başlar başlamaz, Resul Bey, Şemsedinov, kardeşi Hamid bey (Eyub Paşa'nın oğulları) Kara Kilise bölgesinde Hamidiye alaylarıyla bizim ordumuzun saflarına katıldılar. Diyadin bölgesinin ünlü önderlerinden Muhamed Bey bize teslim oldu.. Adamanlı Kürdlerin reisi Ali Bey bize teslim olmaya hazır olduğunu bildirdi... Van gölünün batı yakasında, Patnos'ta yaşayan ve büyük bir güce sahip olan Haydaran aşiret reisi Kör Hüseyin Paşa

bizim yakınlaşmamızı bekliyordu.. Kafkasya Askeri Komutanlığımız beni Sizov kod ismiyle Kürdleri safımıza çekmek için onların içinde çalışma için görevlendirmişti.. Bende Berdirxan Paşa'nın oğlu Kamil Bey'in yardımıyla onların içinde çok iyi çalışmalar yaptım. O zaman Prens Warenstsov Daşkov Kafkas yöneticisiydi.... Var olan durum tersine döndü.. Prens Warenstsov Daşkov hastalandı ve eşi olan Prenses pratikte Kafkas yönetimini ele aldı.. Petersburg'un izniyle tüm savunma güçlerini Ermenilerden seçti. **Diğer yandan bütün askeri ve siyasi üst yöneticiler Kürdlere karşı kışkırtıcılığa başladılar... Ermeni savunma güçleri müslüman Kürdlerin mallarına ve servetlerine el koydular ve Kürdlere zulüm etmeye başladılar.. Ermeni savunma güçleri Beyazid bölgesinde bütün Kürd köylerini harebeye çevirip ve yıktılar.. Bölge halkı sanıyor ki Ruslar gelmiş temsilcilerini yanlarına gönderiyorlar.. Fakat, anlaşılıyor ki gelenler Ermeniler.. Ermeniler temsilcilerini öldürüyor, sonra köylerini işgal ediyor ve köy halkının tümünü katliamdan geçiriyorlar... Onların gözleri önünde kadınlarına karşı aşağılayıcı davranıyorlar.. Bundan sonra Tiflis'e dönen Rus Komutan Ermenilerin görünmemiş pratiklerine karşı durma yada engelleme yerine oradaki Kürdleri avlamaya başlıyorlar.. Resul Bey ve Halid Bey Hamidiye Birlikleriyle birlikte kendileri Rusya ordusunun saflarına katılmışlardı, zindana atılıyorlar. Muhamed Bey'in mal ve servetini talan ediyorlar, eşlerini aşağılıyorlar.. Ali Beyi ve diğer Kürd Beylerini Rusya ordusunun bayramına davet ediyorlar ve oradan namertçe Sibiryaya sürüyorlar.. Ordumuz geri çekildiği zaman, Ermeniler bu durumu vesile bilerek sağ kalan müslümanları öldürüyorlardı.. Kürdleri esir almıyorlardı ve hemen orada öldürüyorlardı. Bundan dolayı Kürdler teslim olmak istemiyorlardı.. Ermeniler yalnızca Kürdleri bizden uzaklaştırmadılar, öyle yaptılar ki Kürdler bize karşı rahmetsizce savaşma ortamına soktular.. Çünkü Kürdler biliyorlardı karşılarında acımasızlık var, çaresizlik içinde mallarını ve çocuklarını savunuyorlardı.. Kürdlerin bu korkusuz direnişi ve umutsuzluğu 1915 yılının sonu ve 1916 yılının başındaki hareketimizi çok zora soktu.. Öyle olduk ki askeri istihbarat toplayamıyorduk.. Fakat tuhaf olan şey Kürdler Ruslara düşmanlık yapmıyordu. Onlar durumu anlamışlardı, bu işlerin Ermenilere ait olduğunu biliyorlardı..**

Muş bölgesinin büyük ve ünlü önderi Musa Bey Bitlis'te bizim birliklerimize karşı çok sert ve şiddetli bir savunma yapmıştı.. Bizim birliklerimizin komutanı Musa Bey'den teslim olmasını istiyor... Musa Bey bizim komutana Ruslara saygımız var diye yazıyor. Fakat size nasıl güvenebiliriz ve mal ve can güvenliğimize inanabiliriz? Biz öyle sanıyorduk ki Rusya büyük bir devlettir, iktidarı ve kanunu herkesi kapsıyor.. Fakat, şimdi görüyoruz ki Ermeniler Rusya'ya emir veriyorlar..

Ermenilerin Kürdlere karşı yaptıkları vahşetlere rağmen, Kürdler bize karşı şavaşa katılmıyorlardı.. Ben Kamil Bedirxan Bey aracılığıyla Kürd önderleriyle ilişkiye geçtim.. Bizim Askeri Güçlerin Komutanlığı tarafından bana Ermenilerin içinde olmadığı bir Rus ordusunun Kürdistan'a gönderileceği konusunda güvence verildi.. Bunun ardından 1917 yılında bizim yol göstericiliğimizde Botan Kürdlerinin ayaklanması başladı. Bu ayaklanma Türklere büyük zarar verdi, özellikle Türk askerinin geliş gidişlerine.... Ayaklanma Botan'da 1916 yılında baş göstermişti.. Dersim Kürdleri de bizim ordumuza büyük yardımlar ettiler... Fakat, Ermenilerin dolayı bizi Dersim'e bırakmadılar.. Biz nereye gittiksek şu sözleri duyuyorduk:

Sovyet Arşivlerinde Kürdler (24)

“Biz Ruslardan korkmuyoruz, canı gönülden onlarla birlikte gideriz. Fakat, Ermenilerden korkuyoruz. Çünkü, bizleri öldürüyorlar, namusumuzu ayaklar altına alıyorlar.. Siz Ruslarda buna yol veriyorsunuz”....

1915 yılının sonbaharında Kürdlerle ilişkiye geçmem için Askeri Güçlerimizin Genel Komutanlığı bana talimat verdi. 1916 yılının başlarında onlarla ilişkiye geçtim.. Askeri Güçlerimizin Genel Komutanlığına eğer Ermenileri kendimizden uzaklaştırırsak başarılı oluruz, Kürdleri Türklere karşı harekete geçirebiliriz, dedim.. Bunun sonucundan komutanlarımız müslümanlara eziyet verilmemesi yönünde talimat verdiler. Bundan dolayı Taşnak Partisine bağlı büyük bir Ermeni kesim benden acız oldular.

...Bizim Kürdistan'daki gelişmelere ilişkin az haberimiz var.. Bundan dolayı bizim Kürdlerle ilişkilerimizin ne durumda olduğunu söylemek çok zordur. Beyazid Konsolosumuz yoldaş Malstov'un raporuna göre, Rus generali Andrevski ve Ankara sovyet temsilcisi Simko'nun yenilgisi dönemindeki katılımları, Simko'yu İran devletine vermeme yönündeki Türkiye devletinin pratiğini protesto etmişlerdi. Tüm bu işler Kürdlerin bize yönelik anılarında acı ve hoş olmayan etkiler bırakıyor.. Fakat, bunun Kürd ve Rusya ilişkileri üzerine önemli bir etkisi olmaz... Ayrıca, general Andrevski Sovyet Rusya'nın değil, Beyaz ordunun hizmetindedir. 1916 yılında Kürdlerin ayaklanması başladı. Ben ve Kamil Bey Kürdistan genelinde propaganda faaliyetlere giriştik. Biz Kamil Beye eğer ayaklanma başarılı olursa, Bedirxan ailesinin Botan'ın tümüne hakim olacakları sözünü verdik. Ve sonra bizim ile antlaşma imzalayarak Kürdistan bizim etki alanımız içine girecek.. 1908 yılındaki Jön Türklerin devriminin Kürdler için hiç iyi bir kazanımı olmadı.. Kürdler ve Daşnaklılar haklarını elde etmek ve Türklere eşit bir şekilde mücadele etmek için bir antlaşma imzaladılar.. Fakat bu birlik uzun sürmedi. Bunun suçlusuda Taşnaklılardı. Büyük Ermenistan planından dolayı İttihat ve Terakki Cemiyetiyle Kürdlere karşı birlik kurdular.. Ermeniler yeniden Kürdlere karşı düşmanlık yapmaya başladılar. Bundan dolayı Türkler, Kürdlerin 1914 yılındaki Bitlis ayaklanmasını bastırabildiler..

Kürdler, Türklerin Tropoli, Balkan ve bazı Arap bölgelerinde yaşadıkları karmaşık durumdan sonlarından yararlanarak ayaklandılar.. Bedirxan ailesinden Hüseyin Paşa, Hasan Paşa, Kemal Bey ve Suleyman Bey Türklere karşı bir ayaklanma örgütlediler. Fakat, ayaklanma bastırıldı, ayaklanmanın önderlerinden büyük bir kesimi idam edildi.. Bazıları kaçtılar ve 3 kişi de bizim Bitlis Konsolosluğumuza sığındılar.. Savaşın başlamasıyla bereber onlarda Türkler tarafından tutuklandılar ve idam edildiler.

Bizim Bitlis Konsolosumuz yoldaş Şirkov, W. İ ayaklanmaya önderlik edemedi, daha doğrusu bir harekete önderlik etmek istemedi.

Bedirxan ailesinden başka biri olan Abdulrezaq Bedirxan, daha önce Osmanlı Sultanı olan Abdulhamid'in hizmetindeydi. Abdulrezak Bedirxan, Fars ülkesine Simko ve Seyid Taha'nın yanına kaçıyor. Abdulrezak, Türklere karşı ayaklanmayı hazırlama faaliyetlerine girişiyor. Birinci Dünya savaşı sırasında o bölgeler bizim elimizdeydi. Türklerin cephesinde bize karşı yalnızca Kürdler savaşıyordu.. Onların başka çareleri yoktu.. Ya kendilerini savunacaklardı yada göçe razı olacaklardı..

Şimdi Türklerin durumu Kürd sorunundan dolayı çok karmaşıktır. Şêx Mahmud Güney Kürdistan'da... Ayrıca Simko'da Türklere karşı ayaklanmış.. 1921 yılında Cemilê Çeto'nun Garzan ve Surme(Botan'ın batısı) ayaklanması bastırıldı. Benim 1916 yılından itibaren Cemilê Çeto ile ilişkilerim vardı. Yine aynı yıl Sivas'ın Zara'sında Dersim'e kadar yayılan bir başka ayaklanma oldu.

Kemal Paşa ayaklanmayı bastırmak için Laz aşiretlerinden ve Krasuendli Osman Ağa'dan yardım istemek mecburiyetinde kaldı.. Öyle görünüyor ki bu ayaklanma İngilizler tarafından örgütlendi.. Çünkü; Kemalistler askeri güçlerini Botan cephesine yığıdığı zaman, bu ayaklanmanın teşvikçileri ve kışkırtıcıları İngilizlere sığınmışlardı.. 1918 yılında bizim güçlerimiz Azerbaycan'dan gittikten sonra Simko çok güçlüydü.. Bizim Şerefhan'daki ambarlarımızda talan ettiği silah ve patlayıcılarla kendisini iyi silahlandırmıştı.. Simko ilerlemeye başladı.. Simko, merkezi Qeture'de bulunan Abduyî aşiretindedir.. Simko, sonra Çariqi ele geçiriyor ve Türkiye sınırına yakın olan Çariq Kalesine yerleşiyor. Simko'nun kardeşi Cafer ağa Tebriz hakimi tarafından Tebriz'e çağrılıyor ve orada öldürüyor. Cafer ağa, yiğit, korkusuz, güzel yüzlü, temiz ve cesur bir adamdı. Fakat, onun okuma yazması yoktu.

Bizim Xoy Konsolosumuz Çirko, Kürdistan'da Rusya'nın rolünü artırmak için onunla ilişkiye geçmişti. Rusya, Fars devletini Simko ile barışma ve antlaşma imzalamaya mecbur ediyor.. O antlaşmaya göre Xoy, Qetur, Dilman ovası, Soma ve Bradost bölgeleri Simko'nun idaresine bırakılmıştı.

Bu antlaşmanın içeriğine ilişkin bilgim yok.. Rusya, kutsal Stansilavi'nin ikinci derecedeki madalyasını Simko'ya veriyor.

Simko, aktif ve ünlü bir aileden gelmiyordu. Biz Simko'yu başkalarının sırtında büyütük.. Fakat, sonuç tersine oldu ve Simko birinci dünya savaşında bize karşı savaştı.

Abdulrezaq ve Seyid Taha Simko'nun yanına gelmek için yolda Türkler tarafından yakalanıyorlar. Fakat, Simko onları Qetur'un yolunda kurtarıyor ve yanına alıyor.

Birinci dünya savaşı başladığı zaman, Simko, Abdulrezaq ile birlikte Türklere karşı savaşmaya başladı. Bizim Simko ile olan ilişkilerimiz General Çirnezopov'dan dolayı iyiydi.. Hatta bir kere ordumuz bir kesimi Türkler tarafından kuşatılıyor.. Simko kuşatmayı kırıyor ve onları kurtarıyor. 1915 yılında Simko Halil Paşa'nın komutasında yakınlaşan Türk güçleri konusunda bizimkileri bilgilendiriyor. Fakat, bizim kiler ona inanmıyorlar, ama uzaklaşıyorlar. Bizim kiler Xoy'u boşaltıyorlar.. Fakat niçin bizim askeri güçlerimizin komutanı bu işi Simko'dan gizliyor?? Bilemiyorum..... Simko Xoy'un boşaltılmasından yana değildi..

Fakat, daha sonra tehlikeyi sezen Simko, Çirnezopov'dan değerli eşyaların, kadın ve çocukların uzaklaştırılması için yardım istiyor. Bizimkiler Simko'ya yardım etmiyorlar ve kendisine ulaşım araçlarının olmadığını ve kendisinin bu işi çözmesi gerektiğini söylüyorlar... Simko'da kadın ve çocukları orada bırakıp gidemiyor ve orda kalıyor.. Simko'nun kendisi Halil Paşa ile birlikte Rusya'ya karşı savaşmadı, fakat savaşçıları savaşa katıldılar.

Ondan sonra Çirnezopov Simko'yu görmek istemiyordu. Halil Paşa Dilman'ın yakınında bir yenilgi aldı.. Askeri güçlerin karargahı Dilman'a taşınıyor..

Simko hemen Xoy'e geliyor.. General Çirnezopov, hemen orada Simko'yu Abdulrezaq ile birlikte tutuklayarak Tiflis'e gönderiyor ve orada zindana atıyor. Türkler hemen dedikoduları yayarak güya Abdulrezaq'ın Türklerle ilişkisi var. Simko, 1915 yılının kasım ayına kadar Tiflis'te yaşadı. Bizim Kürdlerle ilişkilerimiz iyiye doğru gitmeye başladı. Ben Simko'yu da kendim ile beraber

Başkale'ye götürdüm ve Simko'ya karşı yanlış yaptığımızı kabul ettim.. Simko, General Çirnezopov'dan Türklere karşı savaşmak için bir kaç yüz asker istediğini ve generalin bunu reddettiğini söylüyor. Ben Şêx Saidi beraberimden götürmedim.. Çünkü, kendisiyle tanışmıyordum.. Yalnızca Simko'yu beraberimden götürdüm.. Simko ile birlikte olduğum dönem boyunca kendisinden şüphelenecek ve kuşku duyulacak bir şey görmedim ve duymadım. Mart 1916 yılında ben işlerimin merkezini Van bölgesinde Bitlis'e taşıdım.. General Çirnezopov, Simko'yu tutuklamak için çabalar içinde girdi.. Simko'da bunu bildiğinden dolayı mecburi olarak dağlara sığındı. Bu arada Simko bize karşı hiç bir adım atmadı. Fakat, General Çirnezopov vaz geçmiyordu, Simko'ya suçlar yüklüyor, güya Türklerle ilişkisi var, bize karşı faaliyet içinde olduğuna dair bilgiler var diye.. Bunun neticesinde Simko'nun üzerine büyük bir güç gönderildi.

25

Sovyet-Kürd ilişkileri (25)

Ben bu meseleye ilişkin Tiflis'teki Askeri Güçlerimizin Genel komutanlığına bir rapor göndererek, Simko'nun bize karşı bir hareketi olmadığını, yalnızca Çirnezobov'un ona karşı kını olduğunu ve ondan kurtulmak istediğini söylemişim. Ben Güçlerimizin Genel komutanlığından Xoy'daki konsolosumuz aracılığıyla Simko ile ilişkiye geçilmesini, güvenliği konusunda garanti verilerek Çar Qelaya geri gelmesini talep etmişim..

Benim önerim kabul gördü, Simko Çar Qelaya dönerek savaşın sona ermesine kadar orada kaldı. Bizim Azerbaycan'dan gitmemiz ile birlikte Ermeniler ve Asuriler Simko'ya karşı düşmanlık yapmaya giriştiler.. Unutmayalım ki, bizim çekilmemizden sonra bölgede hakimiyetlerini kurmak için Ermeniler ve Asuriler ilk olarak savaşı başlatılar. Asuriler ve Ermeniler, müslümanların canlarına kıymaya, öldürme ve talan etmeye başladılar.. Simko ise müslümanların savunmasını üstleniyor.

Gerçi aralarında barış antlaşması olmasına rağmen, Simko namertçe Mar Şembun'u öldürdü. Bunun ardından Asuri ve Ermeniler Kürdlere yönelik öldürme ve talana giriştiler, Simko 'yu öldürmek için peşine düştüler. Ayrıca Simko'ya patlayıcı maddelerin içinde olduğu bir paket gönderiyorlar... Paket açıldığı zaman patlamaya ayarlı olduğundan, Simko kuşkuya düşüp, patlamadan önce uzaklaşıyor ve kurtuluyor. Şunu da söylemek gerekir ki Simko Asuri ve Ermenilere karşı savaşı sırasında Türklerin yardımını görmüştür.

İran devleti de 1919 yılında general Filipov Kazak komutasında askerleri Simko'ya karşı savaşa gönderiyor. Fakat, daha sonra Fars Başbakanı İngilizlerin talimatıyla Kazakları geri çekiyor.

Simko'nun o dönem İngilizlerle ilişkileri vardı. İngilizler 1919 yılında Kürdistan'dan ayrıldılar, Türkler için büyük bir tehlike oluşturan , beraberlerinden götürdükleri büyük bir Asuri ve Ermeniye silahlandırmışlardı. Simko'nun bu arada Türklerle ilişkileri oluyor. Bundan sonra Simko ve Fars devleti arasında barış antlaşması imzalanıyor.. Fars devleti Simko'ya Serdar Nusret ünvanını veriyor, Fars ve Türk ortak sınırının korumasını ona veriyor... Bu arada Simko Kürdleri birleştirme faaliyetlerine girişiyor, hatta merkezi Fars devletinin yöneticilerinin baskılarından bıkan Kuzey Azerbaycan halkıda Simko'yu destekliyor.

1921 yazında Tiflis'te olduğum zaman Simko Urmiye'nin hakimiydi. Simko'nun düzenli bir ordusu vardı, top ve telefon bağlantılarına sahipti. Simko var olan yolları tamir etmiş ve ulaşım için yeni yollar açmıştı.. Çar Qela'da Kürdçe gazete çıkarıyordu.. 1921 yazında Farslar Simko'yu Mahabad'ta yenilgiye uğratılar ve Simko Türkiye'ye kaçtı..

SEYİD TAHA

Seyid Taha, Simko'nun yakın akrabası olan Şeyh Mahmud'un akrabasıdır.. Seyid Taha Şemzinan Şeyhlerinden Şeyh Ebeydullah'ın ailesinden gelmektedir.. Seyid Taha'nın Şeyh Abdulkadir ile kimin ailenin önde geleni olduğu konusundan düşmanlığı var.. Türkler peşine düşmüşlerdi ve o ise Abdulrezak ile birlikte İran'a Simko'nun yanına gelmişti.. Seyid Taha kendisini bizim bir dostumuz olarak görüyor. Fakat, general Warchanov onu Tebriz'de Türklerle ilişkileri var suçuyla yakalıyor, Tiflis'e ve oradan Boka'n'a gönderiyor.

1915 yılında benim istemim üzerine Seyid Taha Kafkasya'ya geldi ve gerekli olduğu zaman ulaşabilmek için oradan Baku'ya gitti. Şubat darbesinden sonra Fars ülkesine gitti.. Bana göre o Türklerin yanına gitti.. Seyid Taha zeki ve hilekar bir adamdır.

Türkler Güney Kürdistan'da Rusya ile dayanışma içinde olduklarından dolayı Kürdleri bastırıldığı ve öldürdüğü zaman ben ve Kamil Bey Kürdler içinde propaganda faaliyetlerini yürütüyorduk..

Daha önce vurguladığım gibi, İngilizler Kürdistanı işgal ederek, Suriye'de bulunan Fransa için bir tehlike oluşturuyorlar.. Eğer bu tehlike ve tehdit Fransa için az ise de Rusya için çok büyüktür. Türkiye ve İran Kürdistan'ının işgali, Azerbaycan'nın Kürdistan'a bağlanması ki kuşkusuz Mako taprakları da buna dahildir. İngilizlerin Kafkasya ile çok geniş bir sınırı olur ve Kafkasya halklarını bize karşı harekete geçirme yolunu açar.. Mako, Culfa ve Şabexti yoluyla İngilizlerin bizim Azerbaycan'ına ulaşma imkanı olacaktır. Musawat hareketi, Batum'un işgali İngilizlerin Kuzey petrollerine ulaşması içindir.

Bana göre İngilizlerin Fars ülkesindeki her hareketi bu ülkeyi zayıflatır, bu şekilde Fars yoluyla elleri Orta Asya'ya ulaşacak ve oradan itibaren Rusya'ya karşı faaliyetlerini yoğunlaştıracaklar.. Diğer yandan Hindistanı daha iyi savunacaklar. Ayrıca, daha fazla ilerlemeleri için bu bölgeler onlar için gereklidir.

Eğer, Türkiye Lozan Konferansında İngilizlerle anlaşabilirse, İngilizler Şeyh Mahmud'u desteklemekten vaz geçecekler. Fakat, bölgede kalmaları için Kürdlere gizli destek sunmaya mecburlar.. Türkler için Kürdlere karşı mücadele çok zahmetlidir.. Çünkü Kürd sorunu da Makedonya sorunu gibi olmuş.. Türkiye genel siyasi durumdan dolayı gelecekte Kürdistan'ın elden çıkacağını ön görüyor.. Eğer Lozan Konferansı Türkiye'nin çıkarına olmasa, Türkler mecburi olarak tüm askeri güçlerini Batı Cephesinde tutmak zorundalar ve fazla bir gücü Mezopotamya'ya gönderemezler. Fazla askeri göndermeden de Kürdlere karşı mücadele çok zor olacak.. O zamanda Kürdistan'da Türklerin elinde çıkacaktır. Eğer Türkler Kürdistan'ın böyle kalmasını istiyorlarsa tek bir yolu var: Savaşın başlamasından kısa bir süre önce İttihat ve Terakki Cemiyetinin Yemenli İmam Yahya'ya verdikleri Otonomi gibi Türkiye'nin çerçevesinde Kürdlere geniş bir otonomi vermektir. O otonomi sayesinde Yemeni Türkiye'ye bağlamışlardı.. Savaş sırasında Yemenliler onlarla birlikteydi ve şimdi de vefadardırlar..

Öyle görünüyor ki Türkiye ancak böyle İngilizlerin propagandalarına karşı durabilir.. Bu ise eğer Kürdlerin Türklere karşı rahatsızlığı göz önüne alınmasa üzerine hesap yapmak çok zor olacak.. Ayrıca Türklerin böyle adımları atmaları çok zahmetlidir..

Fransa, Mezopotamya'daki petrol payını almış, İstanbul ve Anadolu'daki çıkarlarını garanti altına almıştır. Fransa, İngilizlerin Kürdistan'da olmasını kendi çıkarlarına karşı olarak görmüyor. Bundan dolayı Fransa'nın Mezopotamya ve Kürdistan'da İngilizlere karşı adımlar atması çok zordur. Geriye Rusya kalıyor.... Fakat, İngilizler alandan nasıl çıkarılacak?

Sovyet Rusyası Türkiye ile var olan iyi ilişkilerinden dolayı (gerçi topal ilişkiler) Türkiye bizim doğudaki çıkarlarımızı koruyor. Türkiye çok kötü bir durumdadır. Fakat

ne yapmalıyız?

Türkiye ile birlikte Kürdleri bastırmak için her türlü askeri seçenekten kaçınmalıyız ve düşünmemeliyiz.. Çünkü, Kürdler arasındaki prestijimizi tümünden kayıp ederiz ve Kürdleri kendimizden uzaklaştıracağız. Eğer Türkiye ile savaşa girersek çıkarımıza değildir. Ayrıca Kürdleri İngilizlerin kucağını itmeyelim.. Çünkü çıkarımıza değildir...

Çözüm Nedir?

Biz Türklerin Kürdlere geniş bir otonomi vermesi için Türkler ve Kürdler arasında arabulucu olmalıyız. O zaman Lozan Konferansının sonucu ne olursa olsun fark etmez.. Eğer Lozan Konferansında Türkler ve İngilizler anlaşılırsa, İngilizler Kürdistan'da kalmazlar ve Türkiye'nin bizim ile ilişkileri karmaşıklaşacaktır.. Biz Türkiye'den Kürd meselesini çözmek için Kürdlere otonomi vermesini talep etmeliyiz. Çünkü, İngilizlerin Kürdistan'da kalması bizim çıkarlarımıza yönelik bir tehdittir. Eğer Türkiye hazır olması elimiz kolumuz bağlıdır...

26

Sovyet-Kürd İlişkileri(26)

Eğer Lozan Konferansı Türkiye için kötü sonuçlanırsa, her ne kadar Türkler bu tavrımızı kendi iç işlerine karışma olarak kabul etselerde biz Türklere tavsiyelerimizle önerilerde bulunabiliriz..

Her ne olursa olsun biz Kürd sorununa seyirci kalamayız. Bu konuda hazırlıklarımızı yapmalıyız. Fars ülkesinde, Mezopotamya'da ve Kürdistan'daki tüm olaylarda haberdar olmalıyız. Diğer yandan Kürdlerle ilişkilerimiz olmalı, Rusya'nın prestijini yeniden yükseltmek için Kürdler arasında gerekli propaganadayı yapmalıyız... Bizim propaganda ve haber toplamak için para ayırmamız gerekiyor.. Kürdlere ilişkin en önemli, en değerli haber ve bilgileri bizim Londra, Paris ve Tahran'da elde etmemiz gerekiyor.. Konsoloslarımız Kürdler üzerine araştırmalar yapmalı, saflarımıza çekmek için Kürd lider ve önderlerinin düşüncelerini ve onlara ilişkin bilgileri toplamalıdır.. Bu iş içinde bizim kendi Kürdlerimizle işe başlamamız gerekir. Yani Iğdır'daki Erivan'ın eski Kürdlerinden.... Karmalu köyünden Ali Eşref Ağa, Argov köyündeki Hamid ve Hasan Begi Şemsedinov ve İran Kürdlerinin önderleriyle başlamalıyız... Şemsedinovlar bize bağlılar, Türkiye'de akraba ve tanıdıkları var. Bizim onların içinde propagandamız İngilizlere karşı olmalıdır, İngilizlerin himayesinde otonomi yerine Rusya himayesinde otonomiye onlara öndermeliyiz..

Bedirxanilerin Kürd sorunun çözümünde rolleri çok büyüktür.. Tekrarlıyorum, rolleri çok büyüktür. Bizim elimizde güçlü ve sonuç alıcı bir joker var.. O da

Bedirxan Paşa'nın oğlu, Rusya'ya karşı vefadar ve şimdi Tiflis'te ikamet eden Kamil Beydir. Kamil Bey bizim iler ailesi arasında aracı olabilir. Bedirxanların şimdi iyi bir tavırları var.. Onlar İngilizlerin yanlarına gitmelerine izin vermediler.

Bizim bu iş için Tiflis'te özel askeri bir organı örgütlememiz gerekir. Bu organ Kürdler arasında araştırma, propaganda ve istihbarat faaliyetlerini yürütecek.. Bu organ Rusya Cumhuriyetinin Devrimci Şurasına doğrudan bağlı olmalıdır. Aynı zamanda Dışişler için halk komiseri(Dış İşler Bakanı) bilgilendirilmelidir.

Ben sizlerin dikkatlerini önemli bir sorun üzerine çekmeyi boynumun borcu biliyorum: Kürdlerle ilişkilerimiz sağlamlaştırılmadığı müdetçe, hiç bir şekilde Ermeniler propagandacıların içinde olmamalıdır.. Ermenilerin propagandacılar arasında olması Kürdlerin tümünü bizden uzaklaştırır. Kürdlerle Ermeniler arasındaki düşmanlık çok büyüktür... Bu düşmanlığın yavaş yavaş azaltılması gerekir..

Sonuç olarak şunuda eklemek istiyorum.. Ben kişisel olarak vardığım düşünce Kürdlerin İngilizlere karşı özel bir bağlılığının var olmasındır. İngilizler Kürdlere bağımsız bir Kürdistanı, para ve silah öneriyorlar, Kürdlerde alıyor. Bu şu anlama gelmiyor Kürdlerin yanında bizim etkimiz İngilizlerden azdır. Eğer Kürdler şu kanaata varsalar ve görseler biz onlara yardım ediyoruz, bizim işlerimiz onların içinde gereken yere sahip olacaktır. Eğer bugün İngilizler para ve silah bakımından bizden daha ileri olduklarından, zengin olduklarından Kürdlere yardım ediyorlarsa, bizde Kürdistan'ın sınır komşusu olduğumuzdan , İngilizler uzak olduklarından daha etkiliyiz.. Rusya'nın yeniden sahneye çıkması, önemli bir tavır geliştirmesinin büyük bir önemi vardır.

Ankara, 03.11.1923

Şachovski

.....

Kürd Komitesinin Türkiye sosyalistleriyle gizli ilişkileri var.(Cibranli aşiret reisi Xalid Bey'in önderliğindeki Erzurum Komitesi)

Sosyalistler Xalid Bey aracılığıyla Kürdlere Ankara devletinin genel siyasi durumunun netleşmesini bekleyelim , olmasa o zaman birlikte devlete karşı ayaklanırsanız diyorlar.. Kürd Komitesi sosyalistlerle anlaşamadı. Çünkü, sosyalistler içinde bazı kimseler var ki Türk devletinin adamlarıdır...

Sovyet-Kürd İlişkileri(27)

Sovyetler Birliği Ankara Temsilcisi Yoldaş Aralov'a

23 Aralık 1922

Kısaltılmış(Çevirmen)

Şêx Ubeydullah'ın 1880 devrimine, oğlu Şêx Abdulqadir'e, Şêx Abdulrezaq'a, Seyid Taha'ya ve daha sonra Simko'nun devrimine ve Tebriz'de kallesçe öldürülen Simko'nun yardımcısı ve aynı zamanda kardeşi olan Cafer Ağaya değiniyor.

Simko'nun devleti, birinci dünya savaşının başlangıcında Ruslara karşı savaştı.. Daha sonra Ruslar Musul'a kadar ilerledikten sonra onlarla ilişkiye geçiyor ve görüşmeler yapıyor.. Simko Ruslara eğer askerlerine silah ve patlayıcı verseler ve aylık olarak 1000 ruble verseler kendilerine yardımcı olacağına dair öneride bulunuyor.. Ruslar Simko'nun bu koşullarını kabul ediyor ve Simko bir kaç ay Türklere karşı savaşıyor.. Fakat Simko bu arada bir kaç defa Türklere ve Ruslar arasında gelip gidiyor.. Ekim devriminden sonra Şerefhan'daki Sovyet askeri depolarındaki silahları talan ediyor ve Çehriq Qale'ye gidip yerleşiyor.

Simko, 1918 ve 1919 yıllarında İngilizlere yaklaşıyor ve kendilerinden yardım alıyor. İran devleti 1920'de Rus generalı Filipov'un komutasında büyük bir kazak gücünü Simko'yu bastırmak için Kürdistan'a gönderiyor.. Simko yenilgiye uğratılabiliyordu. Fakat, İngiliz yanlısı olan Irak başbakanı aracılığıyla İngilizlerin karışması neticesinden Kazakların saldırısının önü kesildi.. Simko 1921'de bir taraftan İngilizlerden diğer taraftan, gizli olarak Doğu Cephesi komutanı olan Kazım Karabekir aracılığıyla Türklere yardım alıyordu. Bu iki taraftan alınan yardım, uyuşmuyordu. Kazım Karabekir Türkiye'nin siyasetine rağmen bunu yapıyordu. Çünkü, Kazım Karabekir sınırda sorunların olmasını istiyordu.. Nedenine gelince Doğu Cephesinin başka bir alana kaydırılması gerekiyordu, bu girişimlerle alınan karar engelleniyordu. Türklere, Kürdleri Ermenilere karşı harekete geçirebiliyorlardı. 1919 yılında İngilizler Kürdistan'dan geri çekildiklerinden kendileriyle beraber bir grup Ermeni ve Asuri'yi Musul ve Bağdat'ta götürdüler. İngilizlerin silahlandıkları bu güçler Güney sınırlarında Türkiye için tehlike oluşturmaya başladılar. Türklere Simko'ya yardım etme kararı aldılar.

Ağustos 1922'de İran devletinin bir askeri gücü Çariq(Çehriq)i aldılar ve Simko Türkiye'ye kaçtı.. Simko, kasım ayının başında İran Kürdistan'ına geri döndü, İran devletiyle görüşmelere başladı, Fars devletine bağlılığını ve İran ordusunda çalışmak istediğini bildirdi.. Fakat, İran devleti Simko'ya güvenmiyordu, kendisinden İran

ordusunun saflarına askersiz (Kürd savaşçıları) yer almasını istiyorlar.. Simko bu öneriyi kabul etmiyor, görüşmeler başarısız sonuçlanıyor ve Simko yeniden Türkiye'ye Qerehisar'daki eşinin kardeşi olan Sado Beyin evine yerleşiyor.. Öyle görünüyor ki Türk devletiyle yeniden görüşmelere başlıyor..

Türkler, Musul bölgesinde yaşanan gelişmeleri kendileri için tehlikeli bulduklarından dolayı, İngilizlere karşı Simko'nun yardımını almak için onu mecbur etmeye çalışıyorlardı.. Türkler Simko'ya arazi, ev ve yaşamı için her türlü ihtiyaçlarına dair söz veriyorlardı.. Öyle görünüyor ki Simko yine eskisi gibi hile ile Türklere pozitif cevap vermiştir.. Bundan dolayı Simko belirli bir dönem özgür bir şekilde orada yaşadı. Simko Türklere olan görüşmeler esnasında da faaliyetlerinden ve amacından vaz geçmedi.. Simko'nun Şêx Mahmud ile ilişkisi var. Şêx Mahmud bir mektup ile Simko'dan ya buraya gel, yada Kürd aşiretleriyle birlikte bizi destekleyen İngilizlerle ilişkiye geç isteminde bulunuyor. Şêx Mahmud Simko'dan önce oradaki Kürd aşiretlerinden söz al ve İngilizlerin işlerinden haberdar olmak için buraya gel talebinde bulunuyor..

Van, Şemzinan, Nehri, Deli, Abaga ve Ardişa'nın bütün aşiretleri Simko'ya can ve gönülden kendisiyle birlikte olduklarına dair söz vermişler.. Fakat, Türk ordusundan kaçan Kazım Bey adlı subay, kendisini temize çıkarmak ve devletin cezasından kurtulmak için Simko'dan kaçarak Simko'nun tüm planları hakkında Türk devletini bilgilendirdi. Bundan dolayı, Türk ordusu tarafından Simko kuşatıldı ve çatışma esnasında Simko'nun iki oğlu, eşi Cewahir Xanim ve kardeşi Ahmed'in eşi öldürüldüler.. Simko'nun diğer iki eşi ve oğlu Xusrew ile birlikte Türk güçleri tarafından esir alınıp, Sarıkamış yoluyla Ankara'ya gönderildiler.. Simko'nun kendisi, kardeşi Ahmed Ağa ve onlarca savaşçıyla bilinmeyen yerlere çekildiler. Şimdi Türk ve Fars devletleri Simko'yu tutuklamak için dayanışma içindeler. İngilizler Şêx Mahmud'u Qistan'a getirmişler.. İngilizler iki yıl önce Şêx Mahmud'un önünü açmışlardı..

Şêx Mahmud'un Seyid Taha ile ilişki ve yardımlaşması var. Seyid Taha, Simko'nun yenilgisinden sonra İran devletine teslim olmuştu ve şimdi Şêx Mahmud'u destekliyor. İngilizler bu grup silahlı Asuri gücünü Şêx Mahmud'un emrine vermişler. Türkler Ordusunun 9 birliğini Van'ın yakınına yerleştirmiş ve Şêx Mahmud'a karşı savaşa gönderiyorlar. Türkler başarıya ulaşabilirler.. Ayrıca, Türkler Iğdır ve Beyazid'teki tüm güçlerini Şêx Mahmud'a karşı harekete geçiriyorlar.. Simko Şêx Mahmud'un yanında olduğundan dolayı, Simko'nun tutuklanmasından veya öldürülmesinden kuşkuya düşmemek lazım..

Türkler, şimdi Bane'yi almak istiyorlar. Eğer Şêx Mahmud başarılı olursa, orada da ayaklanma başlayacak.. İran devleti de İngiliz ve Şêx Mahmud güçlerinin ilerlemesinden ve Rewandiz'a yaklaşmasından rahatsızdır. Simko'nun ordusunun ünlü komutanlarından biri olan Omerxan'ın komutasındaki 600 Kürd'ü Kazaklarla birlikte İran ve Türkiye sınırına gönderiliyor..

İngilizlerin Türkiye Kürdistan'ında başarılı olmasının bizim için tehlikeli bir durum

olduğunu söylemeye ihtiyacı yoktur. Bu büyük bir tehlikedir, küçük olarak görülmemelidir. Diğer bir tehlike ise biz Kürd sorununa ilişkin siyasi faaliyetlerden vazgeçmişiz ve böylelikle Kürdleri İngilizlere bırakmışız.. Buraya geldiğim zaman Sovyet Rusyası Kürdler tarafından seviliyordu. Fakat, Simko'nun yenilgisinden sonra Kürdler arasında yayılmış ki Simko Bolşeviklerin sayesinde yenilgiye uğradı.. Ben elimden geldiği ölçüde bu haberleri yalanlamaya çalıştım.. Fakat, tavırlarını değiştireceklerine hiç inanmıyorum..

Ankara'da olduğum zaman aldığımız talimatlar şu yöneydi: Kürdler ile dostane ilişki kurun..... Eğer Kürdlerin kendisi doğrudan bağımsız Kürdistan meselesini gündeme getirirlerse cevap olarak zamanı gelmemiştir söyleyin.... Gerçi Kürdler alabildiğine sertler, ama cahil(ahmak) değiller. Onlara bu sorunun zamanı gelmiş yada gelmemiş olduğun söylemek çok zahmetlidir.....???

İngilizlerin bu sorunun zamanı geldiğini (bağımsız Kürdistan) söylediklerini gördüğümüz zaman, açıktır ki burada İngilizlerin amaçları üzerine düşünmek gerekiyor. İngilizler Kürdlerden fiili olarak yararlanıyorlar.. Bu gidiş ile bizim çıkarlarımıza getirmek zordur. Ben Kürd meselesinden dolayı İngilizlerle ilişki kuralım demiyorum. Fakat, bana göre bizim siyasi faaliyetlerimizin yokluğu ve Kürd meselesine ilişkin bağımsız bir politikamızın olmayışı bizim çıkarlarımıza büyük zarar verdiği kuşkusuzdur.

Türkler, Maku'yu Türkiye topraklarına katmak için görüşmeler yapıyorlar.. Ben bu meseleye ilişkin Mako'daki yoldaş Dubsun'a görüşünü sordum.. Dubsun: Serdar Mako'daki Fars devletinin iktidarı sınırlı ve sözde olmasından yana.. Mako Serdarı'nın Simko ile ilişkileri var. Biliyorlar birinin zayıflanması veya yenilgisi, diğerinin zayıflanması ve yenilgisi olduğunu...

Malsovyo Maltsov

Federal Rusya Konsolosu

Beyazid

28

Sovyetler Birliği Arşiv Belgelerinde Kamil Bedirxan(28)

Sovyetler Birliği Dışişler Bakanlığının Doğu Bölümü Masasına : Yoldaş Pastrochov

20 Ocak 1923

Kürd tanınan şahsiyeti ve aristokratı Kamil Bey Bedirxan Tiflis'te yaşıyor... Kamil Bey gönderdiği bir mektupta Suriye'ye(Şam) gitmek için izin talebinden bulunuyor.. Gitme sebebi olarakta Kamil Bey maddi olarak içinde bulunduğu kötü yaşam koşullarını ve yoksulluğu gösteriyor.. Bir daha geri dönmek şartıyla Dış Haberalma Servisi(KGB) tarafından yolu kesilmemelidir.. Bu konuda düşüncelerinizi bildirmenizi rica ediyorum..

Kamil Ziya Bey Bedirxan'ın Ülkeyi Terketmesine ilişkin,

Değerli Yoldaş.....

Sizin 25 Aralık 1923 tarihli, 47126 sayılı gizli mesajınıza cevap olarak, Sovyetler Birliği Dışişler Komiserliğinin(Dışişler Bakanlığının) ünlü Kürd şahsiyeti Kamil Bey Bedirxan'ın yurt dışına gitmesi önünde hiç bir engel yoktur..

24.Aralık 1924

Komunistçe Selamlar

Sovyetler Birliği Dışişler Bakanı

Çıçerin..

Sovyetler Birliği Dışişler Komiserliğinden(Bakanlığı) Yoldaşlara...

Yoldaş Aralov'un raporu üzerine yoldaş Şachovski, Botan halkından meşhur bir Kürd lideri olan Kamil Bedirxan'dan yararlanması gerektiğini talep etmektedir.. Bizde bu amaçla Tiflis'te kendisiyle görüşmeye gittik.. Kamil Bedirxan, Bedirxaniler ailesinden geliyor, onların Kürdistan'da ve özellikle Orta ve Güney Kürdistan'da büyük bir rolleri vardır... Kamil Beyin Birinci Dünya savaşı sırasında

Rusya ordusunun saflarında bulunması sayesinde, Botan Kürdleri Türklere karşı bize yardım ettiler. Kamil Bedirxan bizim askerlerimizin başarısı için Rusya ordusunda önemli bir rol oynadı... Yoldaş Livoviç'in 21 Şubat 1923 tarihli raporuna göre Özel Savunma Komitesi Başkanı yoldaş Pankratov Kemal Bey ile görüşmüştü.. Yoldaşların Kemal Beye ilişkin olumlu izlenimleri vardır. Kemal Bey basın ve yayın işleri için hazırdır.. Kürdleri İngilizlere karşı ayaklandırmak için, Kemal Bey, Simko ve diğer Kürd önderlerinin Tiflis'e davet edilmesini istiyor.. Kemal Bey maddi olarak çok kötü bir durumda yaşıyor.. Yoldaş Livoviç, Kamil Beye yardım edilmesi gerektiğini düşünüyor.

Sovyet Dışişler Bakanlığının Ortadoğu Bölümünün basın ve yayın meselesine gelince onlar 20.12.1923 tarihli raporlarında Dışişler Bakanlığından yoldaşların öneri ve icazelerini istiyorlar...

Pastochov S. K

Sovyet Dışişler Bakanlığı Ortadoğu Bölümü Başkanı

1. Mart 1923

Sovyet Kars Konsulosunun Raporu

23.03.1923

15 Mart günü Kürdlerin temsilcisi Kamil Bey ile Kars'ta bir araya geldik.. Kamil Bey Gudwiç caddesi 13 te ikamet ediyor.. Ben evine gittiğim zaman Kamil Bey evde yoktu.. Ben Kamil Beyin Alman asıllı olan ve birazda Rusça bilen eşini gördüm... Öyle sanıyorum ki Kamil Beyin eşi tüm gelişmelerden haberdardır.. Ama o, benim böyle düşünmemem için çaba sarfediyordu.. On dakika sonra Kamil Bey geldi, kendisiyle tanıştım ve yoldaş Şachovski'nin mektubunu verdim.. Kamil Bey çok sevinerek şöyle dedi: Geçen yılın Ağustosundan bu yana ilk mektubu alıyorum.. Kamil Beyin konuşmalarından Otonom Kürdistan'ın ancak Sovyet Rusya'nın himayesinde olabileceğini anladım.. Eğer Sovyetler bu görevi üstlenirlerse, o Otonom yapının programını oluşturur ve diğer Kürd liderlerinin yardımıyla tatbikmesini üstlenir.. Bana göre Kamil Bey Türkiye himayesinde Otonom Kürdistan'ın sorumluluğunu üstlenmeye hazır.. Kamil Bedirxan'ın bana son sözü Şachovski'yi kardeşi gibi sevdiğini, Dış İstihbarat Teşkilatının temsilcileri olan yoldaş Pankranov ve İnizritis'i seviyor.. Çünkü kendisine yalan söylemişler.

29

Sovyet Arşiv Belgelerinde Kürd-Sovyet ilişkileri ve 1925 Devrimi (29)

Sovyet Arşivinde Şêx Mahmud ve Türkler arasındaki antlaşma.

Sovyetler Birliği Urmiye konsulosu Dubson Erkadi Borisovic 27.10 1923 tarihli 73 sayılı ve üzerinde "**gizli**" yazılı bir raporda Şêx Mahmud'un temsilcisi Ahmed Teqi ile görüşükten sonra 15.09.1923 tarihinden 15.10.1923 tarihine kadar yaşanan gelişmeleri yazıyor.

Ahmed Teqi'nin verdiği bilgilere göre, kısa bir süre önce Şêx Mahmud ile Türkler arasında Revanduz'da on maddelik bir antlaşma imzalanmıştır. Ahmed Teqi yapılan antlaşmanın on maddesinden sekizini Dubson'a anlatıyor. Geriye kalan iki maddenin gizli mi yoksa Ahmed Teqi mi anlatmak istemedi bilinmiyor..

Bazı kaynaklara göre bu antlaşma on iki maddeden oluşuyordu... Diğer bazı belgeler ya bir kaç maddeden yada antlaşmanın içeriğinden söz ediyorlar. Burada vereceğimiz antlaşmanın maddeleri Ahmed Teqi'nin Rus Konsulosu Dubson'a anlatıklarındadır. Hiç kuşku yok ki bu antlaşmanın bir kopyası Türkiye ve Rusya arşivlerinde vardır. Türk temsilcilerinin Türkiye'de bulunan Sovyet Büyük Elçisi ve konsoloslukları ile girdikleri ilişkilerde ve Şêx Mahmud'un diğer temsilcilerinin Sovyetlerle girdikleri ilişkilerde kendilerine bu antlaşmanın bir nushasını vermişler. Bu antlaşmanın aslını bulmak için çok çaba sarfettim, fakat bulamadım.. Benim için çok önemliydi... Sadece antlaşmanın diğer maddeleri hakkında bilgi sahibi olmak için değil, antlaşmanın hangi gün imzalandığını, Türk ve Kürd taraflarından kimlerin toplantıda hazır bulunduğu ve kimlerin imzadığı meselesi önemliydi.

Dubson'un yazdığına göre(Ahmed Teqi'nin anlatımlarına dayanarak) Şêx Mahmud temsilcilerini Revanduz'da bulunan Şefik Paşa'ya gönderiyor ve orada bu antlaşma imzalanıyor. Acaba Özdemir Paşa Türk delegasyonun başkanı mıydı yada Mustafa Kemal tarafından kendisine antlaşmayı imzalama yetkisi verilmişti ? Acaba Türkiye'den başka kimseler Revanduz'a gelmişmiydi? Acaba bu antlaşmanın altında Mustafa Kemal

Atatürk'un, Türkiye Başbakan'ın, Türk Parlamento Başkanının yada Şêx Mahmud'un mu imzası var? Bilinmiyor...

Sovyet Belgelerine göre Antlaşmanın içeriği:

1. Türkiye devleti, başka ülkelerle ilişki kurma hakkı olmaksızın bağımsızlık sözünü veriyor.
2. Türkiye devleti Şêx Mahmud Berzenci'yi Güney Kürdistan hükümdarı olarak tanıyor ve Suleymaniye'de meclisini oluşturma hakkını da veriyor.
3. Güney Kürdistan sınırları kuzeyde Şemzinan kazası; güneyde Hemrin dağları, doğuda İran sınırı ve batıda Dicle nehrine dayanıyor.
4. Güney Kürdistan Devletinin kendi ordusunu oluşturma hakkı var.
5. Güney Kürdistan, eğer Türkiye savaşa girerse askeri yardım yapmak mecburiyetindedir.
6. Güney Kürdistan'ın onayı ile Türkiye'nin kendi askerlerini Güney Kürdistan'da geçirme hakkı var.
7. Türkiye devleti, Güney Kürdistan'a maddi ve manevi yardım yapabilir.
8. Güney Kürdistan Hükümetinin kendisi savunması için askerleri sınırlara yerleştirme kararı verir..

Kaynak: Federal Rusya Cumhuriyetin Dışişler Bakanlığının arşivi, Ortadoğu bölümü, 106 numaralı dosya

1. Hawrami, "Yadnamey Şêx Mahmudi Hefid" sayfa 195

30

Kürd Meselesine ilişkin Sovyetler Birliği Dışişler Bakanlığının Kararı..(30)

Kürd Meselesine ilişkin Sovyetler Birliği Dışişler Bakanlığının Kararı..(30)

Bazı Kürd örgütlerinin liderleri, kurtuluş mücadelesini sürdürmek amacıyla bir çok defa Sovyetler Birliğinin temsilcileriyle ilişkiye geçtiler...

İlk adım 1922'ye dayanıyor.. O dönem, **Erzurum Komitesi**(Xoybûn) Bağımsız bir Kürdistan kurmak amacıyla Sovyetler Birliğinin yardımını alma kararını aldı..

Bu amaçla Komite'nin Başkanı Cibranli Xalid Bey ve Kürd Komitesi (İstanbul) adına Yusuf Ziya Bey Ankara'da bizim Büyük Elçiliğimizi ziyaret ediyorlar..

Bizim temsilcimizin bir tavır tespit etmek amacıyla yapmış olduğu isteme cevaben

Dışişler Halk Komiserliğinin Komisyonu 8 Mart 1923 tarihinde şu kararı aldı:

“Ne Türklere karşı Kürd bölücülerini destekleyin ve nede Kürdlere karşı Türk emperyalizmini destekleyin.. Britanya’ya karşı Kürdlerin mücadelesini destekleyin”...

Bizim ile ilişki kurmadaki başarısızlıklarına rağmen, Kürdlerin Komitesi Sovyetler Birliği yandaşlığına dair siyasetine devam etti. Kürd Komitesi Temsicileri olan Kemal Fevzi Beyi şifreli bir mektupla bizim Tebriz’deki Konsolosumuz olan yoldaş Dubson’a göndermişti.

Kemal Fevzi Bey, Sovyetler Birliğinin Kürd Meslesine ilişkin düşüncelerine rağmen, Sovyetler Birliğinden İran’ın Kuzey’inde Kürd hareketine önderlik eden **Şikaklı İsmail Ağa** ile ilişki kurmasını ve Simko’nun çalışmalarına istediği gibi önderlik edebilmesi için **Kürd Komitesine** yol vermesini talep ediyor..

Tüm bu istemlere rağmen biz Kürdlerle artık ilişkileri sürdürmeye ve görüşmelere hazır değildik.. Gerçi kendilerinin bildirdiğine göre Kürd Komitesi ve Kürd halkı Sovyetler Birliğinin taraftarlığına devam ediyorlar..

1923 yılının başlarında Tebriz’deki Konsolosluğumuza **Şeyh Mahmud’un** bir mektubu ulaşıyor.. Mektubunda Şeyh Mahmud Sovyetler Birliğinin yardımını, desteğini ve himayesini istiyor.

Türkiye Kürdistan’ındaki olaylardan sonra:

Kürd örgütlerinin dağıtılmasından ve liderlerinin uzaklaştırılmasından sonra, Kürd siyasilerinin bizim ile ilişki kurma imkanları ortadan kalktı.. Ayrıca Kürdlerin bizden uzaklaşmaları ve soğumaları için bazı şeylerde sebep oldu.. Biz yalnızca onların mücadelelerini desteklememekle kalmadık, bizim basınıımızda da onların mücadelesi yer almadı. 1926’da isyancı Kürdler bir çok defa gönderlikleri mektup ve kuriyeleriyle bizim ile ilişki kurmak için çabaladılar. Örneğin: 1928 yılında gizli bizim Mako’daki Konsolosluğumuza bir mektup göndermişlerdi... Mektubun içeriği şöyle:

“ **Ararat Devleti tarafından ve benim imzamı taşıyan 24 sayılı bir mektubu size göndermiştim, cevabı alamadık.. Ayrıca gönderdiğimiz kuriyemizde aynı gün tutuklanıyor ve şimdi Mako hapishanesindedir.. Siyasi koşulları analiz ettikten sonra bizim için şu gerçeklik ortaya çıkmaktadır: Sovyetler Birliğinin yardımı ve dayanışması olmaksızın Kürd halkı Ulusal Kurtuluş Mücadelesinde başarılı olmaz..**”(Belgede isim yok, büyük olasılıkla İhsan Nuri Paşa bu mektubu göndermiş-Aris Arda)

Kürdlerin Sovyetler Birliğinin sınırları dışında bizim ile ilişki kurma çabaları başarılı olmayınca, onlar bizim ile görüşmek için Sovyetler Birliğinin sınırlarını illegal bir şekilde geçerek geldiler.

Sovyetler Birliği Ordusunun 1941 yılında İran'a girmesiyle birlikte Kürdlerin bizim konsolosluk yetkililerimizle ve Kızıl Ordu birlikleriyle ilişki kurma imkanları oldu..

Sovyetler Birliği Dışışler Bakanlığının Ortadoğu Masasının yazışmalarından çeviren Yoldaş Sechov

Sovyetler Birliği Komunist Partisi(Bolşevik) Merkez Komitesi Sekreteryası

22.12.1946

3008 Numaralı Belge

31

Sovyet Belgelerinde Rus-Kürd İlişkileri(31)

Hareketin nderliği(31)

ř Said, "Nahşibendi" tarikatına mensup Berzencilan aşiretinin boyun eğmeyen ve cesurlukları ile tanınan Kürdlerin ř ailesinden gelmektedir.. ř Said Pîran'da dünyaya geldi.. Babası Ali Hicamidir.. Enver döneminde boyun eğmeyen direnişinden dolayı idam edildi.. Dedesinin ismi şebabedir... Türk devletine karşı yapılan ayaklanmayı desteklediğinden dolayı 1924 yılının ortalarında yakalandı ve idam edildi. ř Said'in babası Palu'da yaşıyordu.. Babası ve dedesinin Türk devleti tarafından öldürülmesi ř Said'i Türk devletinin yılmaz bir düşmanı yapmıştı.. Bundan dolayı Türk devlet yetkilileri ona karşı kötü davranıyorlardı.. Bir dönem ř Said Erzurum vilayetinin Hınıs köyünde okul hocalığı yapıyordu ve önemli görevlere gelmeyi umuyordu.. Fakat Türk devlet yetkilileri ondan kuşkulanıyor ve Said'in planlarının gelişmesinin önünü tıkıyorlardı..

ř Said dedesinin intikamını almak için 1913 yılında Kürdler arasında dini içeriği olan genel bir ayaklanmayı örgütleme çabaları içine girdi. Fakat, mahali Türk devlet yetkilileri kısa bir süre içinde ayaklanmayı bastırabildiler.. ř Said, arlık Rusya'sının Konsolosluğunu sığınarak kurtulabildi. Türk devletinin resmi belgelerine göre, Birinci Dünya Savaşı sırasında ř Said arlık Rusyası ile ilişkileri olanlardan biriydi. İttihad ve Terakki rejiminin yıkılmasından sonra ř Said narsizm ve kendisini büyük görme hastalıklarından dolayı Kostantinop'a geliyor ve Damat Ferid Paşa kabinesinde önemli bir rol almak istiyordu.. Bundan dolayı ř Said sürekli olarak bakanlıkları ve devletin diğer kurumlarını ziyaret ediyordu..

ř Said Türkçeyi iyi biliyordu, çünkü belirli bir dönem Hınıs şehrinde yaşamış ve orada öğretmenlik yapmıştı. O, gerici gazetelerde Bedihelzeman ismiyle yazılar yazıyordu. ř Said'in bu çabaları başarıya ulaşmadı.. Ayrıca ř Said'in, işgalci

İngiliz polisleri ile sorunları oldu ve hastalık sorunları vardı.. Tüm bunlar onu mecbur etti, rahatsızlığını ve huzursuzluğunu ifade etmek amacıyla Anadolu'ya geldi.

O dönem Kemal hareketi örgütlenmeye başlamıştı.. Şêx Said'in görünüşte Türkiye'ye karşı tavır ve ilişkileri iyileşmişti.. O, görünüşte öyle gösteriyordu ki, düşünceleri onlara karşı olumsuz değil, olumludur.. Fakat, Suriye basınına göre o Türklere karşı mücadelesini devam ettirdi.. 1921-1922 yıllarından itibaren o Otonom Kürdistan propagandasına başladı.. Aynı zamanda ticarete başladı.. Şêx Said'in babasından kendisine miras olarak 2000 civarında koyun ve hayvan kalmıştı.. Said etkisini artırmak için Kürdistan'ın dört bir yanında çevresine bir çok derviş toplamış ve acayib şeyler yayıyordu.. Şêx Said aziz ve kutsal olduğunu göstermek amacıyla cehennete yer satmaya başladığı söyleniyor.. Ayaklanmanın başlama anında Şêx Said'in kendisine inanan ve vefadar olan 50 insanı vardı ve o kadar da derviş vardı onun şahsiyetini ve rolünün yayıyorlardı.. Dervişler o kadar fazlaydılar ki, çevrelerdeki aşiretler yalnızca Şêx Said'i görmek için adamlarını gönderiyorlardı.. Ayrıca Şêx Said'in çevredeki Şêxlerle akrabalık bağları da vardı.. Şêx Said, büyük bir ağırlığı olan Gençli Şêx Abdullah'ın bacısı ile evlenmişti. Böylelikle Gençli'nin aşiretlerini de safına çekmişti..

1924 yılında babasının öldürülmesinden sonra Şêx Said onun intikamını almayı aklına koymuştu, Türkiye'nin yeni rejiminin giriştiği radikal reformlarından dolayı Ankara'ya görmek dahi istemiyordu.. Şêx Said Kürdistan'da bir ayaklanma örgütlemek için büyük bir propagandaya girişti.. Bu amaç için Şêx Said Xinis, Genç, Palu ve Pîran bölgelerini gezmeye başladı ve aynı zamanda Türk devletine Otonom Kürdistanla ilişkisinin olmadığını ve Türkiye Cumhuriyet rejiminin yandaşı olduğuna dair telgraflar çekiyordu.. Kısa bir süre içinde halkı saflarına kazandırmak amacıyla **kendisini Halife Ali/Mehdi** ilan etti ve ayaklanma esnasında **Emiri El Mucahidin** lakabını aldı.. çeşitli anlatımlara göre Said'in ayaklanma esnasında 200,000 altın lirası varmış ve şimdiye kadar bu paranın nereden geldiği bilinmiyor...

Ayaklanmaya katılan bazı kişilerin isimleri:

- Nuh, Şêx Said'in oğludur.. Ayaklanma öncesi ilişkileri sağlamak amacıyla Kostantinopa gidiyor.
- Yusuf Ziya, Türkiye Meclisinde Bitlis mebusuydu.. Ayaklanmanın örgütlenmesinde aktif bir rol oynadı. Fakat, 1924 Ekim ayında tutuklandı.
- Mestanli ve Xalid Kerim Yusuf Ziya'nın çalışma arkadaşlarıydılar.. Ekim 1924 yılında Yusuf Ziya'nın faaliyetlerinden dolayı tutuklandılar. Fakat, onlar tutuklu olarak götürüldüklerinden yolda firar ettiler.
- Fexrî, okul öğretmeni ve Şêx Saidi Piran'ın çalışma arkadaşı.. Söylentiye göre ayaklanma esnasında öldürülmüş..
- Komutan Suleyman ve Seyid Riza ayaklanmaya katılan Batı Dersim şêxleridir.. Fakat, rolleri ikinci derecededir..
- Gençli Şêx Abdullah, Şêx Said'in kayın pederi ve sağ kolu..
- Albay Xalid, Cibranlı aşireti reisi ve Bulanık'ta yaşıyor. Daha önceleri Kürd Hamidiye Alaylarının komutanıydı.. Şêx Said'in kayın pederi Şêx Abdullah'ın ve daha önceki Türk Meclisi üyesi Yusuf Ziya'nın babasının akrabasıdır. Erzurum Komitesindedir.. Ekim 1924 yılında tutuklandı, Bitlis'e götürülürken yolda kaçırıldı..
- Hacim Talat, ayaklanmanın örgütlenmesinde Şêx Said'in yakın çalışma arkadaşıdır, Şêx Said'in emri ile Gençli'yi örgütletti..
- Baba Ağa, şêxdir.. Şêx Said'in çalışma arkadaşlarından biridir. Karabazar mıntikasında faaliyet içindedir.

- Bozan Ağa, Özüklü bölgesinin tanınan temsilcisir.. İkinci dercede rol oynamıştır.
- Nuh, bu Nuh Şêx Said'in oğlu değildir. Bu Nuh Xalid'ı kurtaran Nuhtur ve tanınan bir aileden geliyor.. Başka bir Xalid'ı ve Hacı Mumini Polislerle birlikte Bitlis'e sevk edilirken yolda kaçırıyor.. İlk ayaklanmayı başlatan Şêx Said değil bu Nuh dur. Aşağıya bakınız..
- Hacı Musa, Şêxdir.. Muş bölgesinde bir aşiretin reisidir.. Erzurum Komitesinde çalışıyor.. Erzurum'da tutuklandı, Bitlis'e gönderilirken yolda kaçtı..
- Ayaklanmaya katılan diğer isimlerden şunları verebiliriz. Cebrail, Muhamed Baba, Şerif (ki halk içinde tanınan ve saygı gösterilen biridir).. Bir kaç aşiretin reisleri: Celal, Muhamed ve son 3 Şeyh Xarput üzerine saldırı düzenlediler. Ahmed, bu da şêxtir.. Devlet tarafından Xarput'ta tutuklandı. Kürdler tarafından Xarput kurtarıldıktan sonra Ahmed özgürlüğe kavuştu.. Birki, Mukarem, Ömer(Hani halkı) Surus, Mihemed, Hasan(26 şubat tarihinde Kiği'ye karşı saldırıya geçti, fakat başarılı olmadı), Tahir, Mehdi, Helim, Umid, Muhamed, Eşref, Ferhad(Palu'yu kontrol altında bulunduruyor), Hasan Hayri(Dersim eski mebusu), Ferhad'ın oğlu(Dersim halkı arakasındadır ve hâlâ oradadır) , Cemal'ın akrabaları, Zadir Paşa, Hasan Paşa, Said haşim vs vs....

Ayaklanmaya katılanları ve ayaklanma önderlerinin hepsini ortadan kaldırmak çok zordur ve gerçekleşemez.. Çünkü çok aşiret var.. Yukarıda isimlerini verdiklerimiz yalnızca tanınanlarıdır.. Ayrıca bu harekete daha önce Türk ordusunda bulunan Kürd subaylarında katılıyor... Örnek olarak 1924 yılının eylül ayında Musul'a kaçan İhsan, Tefik, Xurşid ve Rustem gibi subaylarda harekete katılmışlar..

Devam edecek..

Çevirmenin Notu: Bu çevirileri okuyan arkadaşlardan bazı eleştiriler gelebilir... Rusların Şêx Said ile Saidi Kurdi'yi karıştırmaları, yada Şêx Said'in ailesine ilişkin verilen tarihler ve veriler..

Bu bir çeviridir... Yanlışlıklar varsa(ki var) konuya ilgi duyan arkadaşlar ve tarih araştırmacıları kendi düşüncelerini ortaya koyabilirler.. Çeviri sona erdikten sonra bende kendi düşüncelerimi yazmak isterim..

Saygılarımla

Sovyetler Birliği Beyazid Konsolosu Yoldaş Maltisof'un Raporu(32)

Sovyetler Birliği Beyazid Konsolosu Yoldaş Maltisof'un Raporu(32)

1 Mayıs 1923

Kürd Hareketi

Bazı nedenlerden dolayı son aylarda Kürd hareketi hakkında güvenilir bilgiler azalmaya başladı. Geçmişte de bir çok defa yazdığım gibi bizim Fars ülkesine ilişkin en önemli bilgi kaynaklarımız Beyazid'in sınır bölgeleridir. Bu bilgi kaynaklarıyla dolaylı yollarla ilişkileri Mako'da bulunan Konsolosluğumuz sağlıyordu. Dikkatli davranmak, Türklerin kuşku ve şüphelerini çekmemek için doğrudan ilişkilerden kaçındık..Yoldaş Dubson'un Mako'dan ayrılmasından sonra bu ilişkiler tümenden koptu. Çünkü yoldaş Dubson'un yardımcısı bu ilişkileri toparlamasını gerçekleştiremedi. Bende bazı dağınık ve tam olmayan bilgiler vardır. Bunları okuyan kimsenin sağlıklı bir sonuca varması çok zahmetli olacaktır..En büyük hata bizim buradaki devlet temsilciliğimizden kaynaklanıyor.. Diyorki: "bu bölgede Konsoloslukların siyasi durumu bildirmeleri fazlalıktır ve gerekmiyor"... Bir kaç gün önce bir telegraf bana ulaştı.. Söz konusu olan telegrafta bu açıdan anlamsız bir cümlede şöyle deniliyordu: "belki de Kürdlerin hareketliliklerinin azalması İngiltere ve Türkiye antlaşmasından kaynaklanıyor".. Şimdiye kadar bu konuda hiç bir şey elime geçmedi.. Konsoloslukların bu konuda bilgilendirilmemesi işlerini dahada zorlaştırıyor ve gelişmeleri anlamalarına engel oluyor. Benim elime geçen bilgilere göre gerçekten de Kürdlerdeki canlılık azalmış. Güvenilir kaynaklara göre Şêx Mahmud Türkiye Kürdistan'ında rolünü yitiriyor. Çünkü, onun etkinliği Şeyhlerin sayesindeydi. Van ve Bitlis Kürdleri diyorlar ki Şêx Mahmud'un etkisinin işareti olan sonbahar ve Kış hareketlilikleri ve faaliyetler kalmamıştır. Bugün onlar daha çok siyasal durumun netleşmesi beklentisi içindeler. Aynı zaman bir grup Şeyh Sovyeler Birliği ve Kürd Komitesi arasındaki antlaşma projesine dayanarak Rusya ile birlikte çalışmak istediklerini bildirdiler. Bu da gösteriyor ki Kürdler için bağımsız Kürdistan için mücadele de İngilizlerin yardımını almaları o kadar da kolay değildir. Bunu ispat etmek için de ben daha önceleri durumu analize etmiş ve öneride bulunmuştum: "Kürdler niçin İngilizlere yaklaşıyorlar? Çünkü onları destekleyecek hiç bir yer yok.. Eğer biz onları desteklesek , hiç kuşku yok ki Kürdler İngilizlerden uzaklaşacaklar. Böyle bir şey hiç hayal değildir. Eğer Bitlis ve Van Kürdleri Kürd Komitesinden talimat alırlarsa(Kürd Komitesinin onların arasında çok büyük bir etkisi var) İngilizlerle Mahmud(Şêx Mahmud A.A) arasındaki antlaşmaya karşı tavırlarını değiştirirler. Hatta Mahmud'un kendisi dahi İngilizlerle olan ilişkilerinde bazı değişikliklere gidebilir.İşlerimizde büyük bir kaygısızlık ve düzensizlik vardır. Sovyet Temsilcisinin telgrafında şöyle bir cümle var: "İngilizler Suleymaniye'de Kürdlerin kanını dökmeye başladı" diye. Benim bu fakta dair hiç bir bilgim yok. Bu cümle açık değildir. Ben bu cümleyi Mahmud'un İngilizlerden ayrılması olarak anlıyorum.. Sağlıklı bilgiler olmamasına rağmen diyebiliriz ki Kürdlerle İngilizler arasındaki müttefiklik ilişkisine çatlaklık girmiş bulunmaktadır. Bu çatlaklık hangi derecededir? Şimdilik tam bilinmesi çok zordur..Diğer yandan, eğer Kürdler başka bir gözle İngilizlerin yardımına baksalar dahi, Kürdlerin Kürdistan'ın bağımsızlığına dair düşünce ve tavırları değişmez. Gelen malumatlara göre bazıları diyorlar ki Kürdler faaliyetlerini gizli olarak sürdürüyor ve buldukları ilk uygun ortamda işe başlayacaklar..

Şunuda demek gerekir ki Kürd aşiretlerin birliği sadece siyasi değil, aynı zaman da ulusal ve düşünsel bazdada devam etmektedir. Şimdi bu faaliyet Türkiye Kürdistan'ında Van, Bitlis, Erzurum ve Beyazid bölgelerin birliği için yürütülmektedir. Haydaran ve Milan aşiretlerinin birliğinden sonra, şimdi ise Erciş ve Beyazid'ta bulunan Ademanli aşiretleri arasında büyük bir propaganda var.. Bu propaganda Bitlis'te bulunan Hasanlu aşiretinide sarmış ve Beyazid'te bulunan Celali aşireti arasında başarılı bir şekilde sürdürülmektedir. Kürdlerin birleştirilmesi için yürütülen faaliyetlerin başarısı şu faktlarda açık bir şekilde görülmektedir: Beyazid ve Mako bölgelerindeki Türkiye ve Fars KürdleriYüzlerce yıl boyunca birbirlerine karşı acımasız düşmanlık yapıyorlardı. Fakat şimdi her gün ilişki içindeler ve görüşüyorlar. Geçmişte her gün yaşanan çatışmalar şimdi yok. Mako Kürdleri arasında düşmanlık kalmamıştır.. Türkiye Kürdleri arasında yürütülen birlik çalışmaların geliştiği bu ortamda, Fars Kürdleri yer yer silahlı ayaklanmalara girişiyor ve Fars devletinin onlara karşı tutumundan dolayı çalışmalar içindeler. Örneğin Mart ayının ortalarında Sablax(Mahabad a.a) Kürdleri ayaklandı ve Fars devletinin tüm kurumlarını yerle bir ettiler.Fars devleti şimdi Qeredax ve Şaho Kürdlerini silahsızlandırma faaliyeti içindedir. Fakat bize ulaşan haberlere göre Mako ve Sablax Kürdleri silahlanma faaliyetleri içindeler.. Mako'da olduğu gibi bazı yerlerde tek tük makineli silahlar elde etmişler..Fars devleti, Suleymaniye'de çıkan Kürd gazetelerinin İran Kürdistan'ına girmelerini engellemek için çabalar içindedir. Gerçi tam tersi geliyor. Kürdler birbirlerinden kopmadan ziyade daha çok birleşiyorlar. Şunuda vurgulamak gerekiyor ki son dönemlerde Sablax bölgesinde Kürd hareketinde yeni bir ittifak olayı gündeme geldi.. Begzade aşiret reisi Nuri beg'de ittifaka katıldı.. Türklere gelince, onlar Guney Kürdistan'da sıcak bölgelere ve Musul'a askeri güç göndermekle meşgul.. Bize ulaşan haberlere göre Türklere Van'da bir askeri birliği ve Başkale'de 50 askeri var. Alınan karara göre Çanis Mizmi(olduğu gibi aktardım..İsimde bir yanlışlık var-a.a) olarak tanınan birinin komutasında bir birlik yakında Beyazid'e geliyor. Eski Mako Konsolosu Tahir Bey Beyazid'e geldi. Güya askeri birliğin bu yakınlarda buraya gelmesi gerekir.. Türkiye'nin böyle büyük bir askeri birliği Kuzey Kürdistan'da yok. Türkler askeri güçlerini Mezopotamya'ya yığmışlar. Bu ise Kuzey Kürdlerinin Güney Kürdistan olmadan ayaklanmayacağı anlamına gelmiyor..İstihbarat servislerinden gelen bilgilere göre Rewabdiz hâlâ İngilizlerin elinde ve Musul cephesini güçlendiriyorlar. Son dönemlerde bu bölgeye 50 bin tüfeng ile birlikte bir kaç başka savaş uçağında bölgeye getirilmiştir.Simko'nun nerede olduğu bilinmiyor. Çünkü, sürekli yer değiştirdiğinden dolayı kimse onun nerede olduğunu bilmiyor. Bundan dolayı Simko'ya ilişkin gelen bilgiler tam çelişkililer. En son bu konuda gelen habere göre Simko Rewandiz'da olduğu söyleniyor. Fakat şimdiye kadar bu haber doğrulanmış değildir. Diğer yandan bir söylentiye göre Türkiye devleti ile Simko'nun afedilmesi için görüşmeler yapılıyor.. Güya Hüseyin Paşa bu amaçla Ankara'ya gitmiş..Deniliyor ki, Simko'nun kardeşi Ahmed Ağa Mahabad Kürdlerinin ayaklanmasına katılmış. Şimdi kimse onunda nerede olduğunu bilmiyor. Ankara'dan gelen son telgrafa göre Şêx Mahmud'un eniştesi Türkiye devletinin daveti üzerine Ankara'ya gelmiş. Türkiye devleti Şêx Mahmud'u Kuzey Kürdistan'da propagandadan vaz geçme şartıyla, destekleme ve yardım etme önerisini yapmış. Türklerin bu girişimleri kuşkusuz Kürdistan parçalarını birbirinden koparmaktır. Fars Kürdistan'ını denetim altına almak için, Türklerin Şêx Mahmud'un bu girişimlerini desteklemeleri uzak değildir. Bu görüş en az inandırıcı olanıdır. Çünkü Fars Kürdistan'ının sınırlarının bağımsızlığı, onların Kürdistanı için bir tehlike teşkil ediyor. Öyle görünüyor ki onlar var olan durumu böyle stabilize etmek istiyorlar. Yani, Suleymaniye'nin çevresinde küçük bir bölgeyi Şêx Mahmud için bırakacaklar.. Her iki durumda da Türkler, Türkiye Kürdistan'ında iktidarlarını sağlamlaştırmak ve bölgede askeri güçlerini kuvvetlendirmek için yararlanacaklar ve geçici bir nefes alacaklar.Fakat şunuda

söylemek gerekir ki, kuşkusuz böyle bir geriye çekilişin arkasında büyük bir tehlike var. Türklerin Kürd hareketine karşı yöntemlerini değiştirmeleri gerekiyor. Herkesten daha çok Türkler Kürd hareketinden haberdarlar. Biliyorlar ki mevcut olan Türkiye'nin aktüel durumu onlara ağıra mal olur. Öyle görünüyor ki, Şêx Mahmud onların önerilerini kabul edecek. Çünkü o, şimdilik onlara karşı koyacak kadar güçlü değildir. Eğer bu antlaşma Türkler için bir nefes alma ise, Şêx Mahmud için iki katıdır. Eğer Şêx Mahmud Türklerin şartlarını kabul ederse, bu onun Türkiye Kürdleri içinde faaliyetlerine son vereceği anlamına gelmez. Ben kökleri çok derin olan Kürdlerin bu birliği üzerine çok düşündüm, ne sınırlar ve ne de gümrük noktaları Kürdler arasındaki ilişkilerin önüne geçer. Kürdleri tanıyanlar benim bu sözlerime inanacaklar. Yani Şêx Mahmud bu nefes alma sürecinden yararlanarak Kürdleri örgütleyecek ve o zaman bu antlaşma kendiliğinden iptal olacaktır. Fakat Şêx Mahmud ve diğer Kürd Önderleri tüm Kürdistanı birleştirmek için mücadeleyi başlatmadan önce, kuşkusuz kendilerini destekleyecek ve yardım edecek kesimleri ararlar. Onlara destek verebilecek yalnızca iki güç var: ya İngiltere yada Sovyet Rusyası.... Ayaklanmanın hazırlanması ve başlatılması sürecinde kimin onlarla birlikte olduğu ve onları desteklediği belli olacaktır.. Bu aşamada(gerçi ayaklanma geçen yıldan beri başlamıştır) ortaya çıkacaktır ki, acaba biz Türklerle olan geçici dostluk ve hayalini mi hep yazacağız, ki şimdiye kadar bize aşağılanmaktan, maddi ve toprak kaybından başka bir yararı olmadı.. Yoksa biz Sosyalist bir Cumhuriyetin bayrağı altında kendi özgürlüğü için mücadele eden diri bir halka mı yardımcı olacağız?

Kaynak: www.newroz.com